

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Rizika nízké finanční gramotnosti obyvatel České republiky

Bc. Nikola Nepokojová

Diplomová práce
2019

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Nikola Nepokojová**
Osobní číslo: **E17857**
Studijní program: **N6209 Systémové inženýrství a informatika**
Studijní obor: **Pojistné inženýrství: Management finančních rizik**
Název tématu: **Rizika nízké finanční gramotnosti obyvatel České republiky.**
Zadávací katedra: **Ústav matematiky a kvantitativních metod**

Zásady pro vypracování:

Cíl práce: Popsat a kvantifikovat nejzávažnější důsledky nízké finanční gramotnosti obyvatel ČR, hlavně zadluženost a bankrot.

Osnova:

- Zadluženost rodin v ČR a Evropské unii.
- Finanční gramotnost v kontextu zadlužení českých domácností.
- Rizika zadlužení a možnosti jejich redukce.
- Finanční gramotnost v kontextu bankovních produktů.
- Finanční gramotnost v kontextu pojistných produktů.

Rozsah grafických prací: –
Rozsah pracovní zprávy: cca 50 stran
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Měšec.cz, 2014. Finanční gramotnost v praxi [online]. Dostupné z: <http://www.mesec.cz/specialy/financni-gramotnost/>.
Měření finanční gramotnosti. Ministerstvo financí ČR [online]. Praha 1: Ministerstvo financí ČR, 2016. Dostupné z: <https://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2015/mereni-urovne-financni-gramotnosti-2784>
OECD, 2013. PISA 2012 Assessment and Analytical Framework: Mathematics, Reading, Science, Problem Solving and Financial Literacy. OECD Publishing, 264 s. Dostupné z: doi:10.1787/9789264190511-en.
SMRČKA L., 2007. Osobní a rodinné finance. Professional Publishing. ISBN 978-80-8694-41-2.
SYROVÝ, P., TYL, T. Osobní finance: řízení financí pro každého. Praha: Grada, 2014. Finance (Grada). ISBN 978-80-247-4832-0.
ŠKVÁRA, M. Finanční gramotnost. 1. Praha, 2011. ISBN 978-80-904823-0-2.
TEPLÝ P. a kol., 2013. Navigátor bezpečného úvěru. Nakladatelství Karolinum, Praha. ISBN 978-80-246-2287-3

Vedoucí diplomové práce: **prof. RNDr. Viera Pacáková, Ph.D.**
Ústav matematiky a kvantitativních metod

Datum zadání diplomové práce: **3. září 2018**
Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2019**

doc. Ing. Romana Provažníková, Ph.D.
děkanka

L.S.

doc. RNDr. Bohdan Linda, CSc.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 3. září 2018

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 30.4.2019

Bc. Nikola Nepokojová

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala své vedoucí práce prof. RNDr. Viře Pacákové, PhD. za její odbornou pomoc, cenné rady a poskytnuté materiály, které mi pomohly při zpracování diplomové práce.

ANOTACE

Diplomová práce popisuje rizika, která souvisí s nízkou finanční gramotností obyvatel v České republice. Důsledky se projevují hlavně v souvislosti se zadlužeností osob a domácností při nesplácení úvěrů. Práce se zabývá i finanční gramotností v kontextu bankovních služeb a existujících pojistných produktů.

KLÍČOVÁ SLOVA

Finanční gramotnost, úvěry, zadluženost, exekuce, hypoteční úvěr, insolvence, pojištění

TITLE

The risks of low financial literacy of the population in the Czech Republic

ANNOTATION

The diploma thesis describes risks connected with low financial literacy of the population in the Czech Republic. The consequences are mainly related to the indebtedness of individuals and households in defaulting loans. The thesis also deals with financial literacy in the context of banking services and existing insurance products.

KEYWORDS

Financial literacy, loans, indebtedness, execution, mortgage credit, insolvency, insurance

OBSAH

Úvod	13
1 ZADLUŽENOST RODIN V ČR A V EVROPSKÉ UNII.....	16
1.1 Makroekonomický pohled	16
1.2 Zadlužování českých domácností v kontextu vývoje v EU	26
2 FINANČNÍ GRAMOTNOST V KONTEXTU ZADLUŽENÍ ČESKÝCH DOMÁCNOSTÍ	29
2.1 Finanční gramotnost v ČR	31
2.1.1 Aktivity OECD v oblasti finančního vzdělávání	31
2.1.2 PISA 2012	35
2.1.3 Měření finanční gramotnosti ČNB a MFČR.....	37
2.1.4 Projekty pro podporu finanční gramotnosti v České republice	38
3 DŮSLEDKY ZADLUŽENÍ	40
3.1 Exekuce.....	40
3.2 Insolvence	45
3.2.1 Osobní bankrot.....	46
4 FINANČNÍ GRAMOTNOST V KONTEXTU BANKOVNÍCH PRODUKTŮ	49
4.1 Finanční plán.....	49
4.1.1 „5 P“ rodinného rozpočtu	50
4.1.2 Finanční desatero	51
4.2 Úvěrové obchody	52
4.2.1 Spotřebitelské úvěry	53
4.2.2 Hypoteční úvěry.....	60
4.2.3 Stavební spoření.....	67
4.2.4 Kontokorentní úvěr	69
4.3 Možnosti vytváření finanční rezervy spořením	70
5 FINANČNÍ GRAMOTNOST V KONTEXTU POJISTNÝCH PRODUKTŮ.....	72
5.1 Pojištění	72
5.2 Životní pojištění.....	74
5.2.1 Kapitálové životní pojištění	75
5.2.2 Investiční životní pojištění.....	75

5.2.3	Důchodové pojištění	76
5.3	Neživotní pojištění	76
5.3.1	Pojištění domácností	77
5.3.2	Pojištění nemovitostí.....	77
5.3.3	Pojištění schopnosti splácet	77
Závěr	79
Použitá literatura	82

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1	Meziroční reálný růst HDP v ČR a dalších zemích v období 2010-2019	17
Obrázek 2	Vývoj státního dluhu ČR.....	19
Obrázek 3	Zadluženost soukromého sektoru a vlády ve vybraných zemích EU v roce 2017	20
Obrázek 4	Poměr zadluženosti na HDP ve 3.čtvrtletí roku 2018	21
Obrázek 5	Vývoj dluhu sousedních států	22
Obrázek 6	Vývoj zadluženosti českých domácností v letech 2005-2018.....	23
Obrázek 7	Růst příjmů obyvatelstva v České republice	24
Obrázek 8	Míra úspor a míra investic českých domácností (sezónně očištěno)	24
Obrázek 9	Srovnání zadlužení domácností v ČR a vybraných zemí EU.....	27
Obrázek 10	Dluh domácností zemí EU k disponibilnímu důchodu za rok 2017	28
Obrázek 11	Makroekonomický dopad nízké úrovně finanční gramotnosti.....	30
Obrázek 12	Finanční znalost osob v České republice v %	32
Obrázek 13	Ekonomická odpovědnost osob v České republice	33
Obrázek 14	Schopnost reagovat na akutní náklady domácností v %	34
Obrázek 15	Finanční rezerva v domácnosti v %	35
Obrázek 16	Rozdíly ve výsledcích žáků ČR v rámci šetření PISA.....	37
Obrázek 17	Podíl osob v exekuci v roce 2017.....	41
Obrázek 18	Procentuální změna počtu osob v exekuci v letech 2016 a 2017	42
Obrázek 19	Podíl osob v exekuci v letech 2016 a 2017	43
Obrázek 20	Průměrný počet exekucí na osobu.....	44
Obrázek 21	Podíl osob v exekuci podle počtu exekucí	44
Obrázek 22	Vývoj insolvenčních návrhů za období 2008-2018.....	45
Obrázek 23	Oddlužení – osobní bankroty v ČR.....	47
Obrázek 24	Podíl počtu osob se závazkem po splatnosti v registru SOLUS v jednotlivých krajích	48
Obrázek 25	Schéma finančního plánu	50
Obrázek 26	Časový vývoj spotřebitelských úvěrů	53
Obrázek 27	Srovnání poskytovatelů podle přístupu k zákazníkům.....	58
Obrázek 28	Srovnání poskytovatelů úvěrů podle ceny úvěru a nákladů při prodlení	59

Obrázek 29	Objem hypotečních úvěrů	63
Obrázek 30	Vývoj hypotečních a spotřebních úvěrů na bydlení	66
Obrázek 31	Růst počtu nesplacených hypotečních úvěrů	66
Obrázek 32	Vývoj oblíbenosti jednotlivých spořicíh produktů v ČR	70
Obrázek 33	Členění pojistných produktů	72
Obrázek 34	Vývoj pojištění v ČR.....	73
Obrázek 35	Průběh pojistné částky při různých typech poklesu	74

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Meziroční rozdíly osob v exekuci.....	42
Tabulka 2 Splátky k úvěru s úrokovou sazbou 2,51 % p.a.....	63
Tabulka 3 Příklad splátkového kalendáře hypotečního úvěru	64
Tabulka 4 Stav hypotečních úvěrů v průběhu roku 2018	65
Tabulka 5 Naspořené částky pro různé parametry spoření.....	69

SEZNAM ZKRATEK

BRKI	Bankovní registr clientských informací
CMF	Výbor pro finanční trhy OECD
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
DSTI	Poměr úhrnu všech splátek k úhrnu všech čistých příjmů
DTI	Poměr všech poskytnutých úvěrů k čistým ročním příjmům
EG	Evropská gramotnost
EU	Evropská unie
FG	Finanční gramotnost
FO	Fyzická osoba
HDP	Hrubý domácí produkt
IPPC	Výbor pro pojišťovnictví a soukromé penze
LTV	Poměr půjčky k hodnotě nemovitosti
MFČR	Ministerstvo financí České republiky
NISD	Neziskové instituce sloužící domácnostem
NRKI	Nebankovní registr clientských informací
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
p.a. (per annum)	Roční úroková sazba
PO	Právnícká osoba
RPSN	Roční procentuální sazba nákladů
Sb.	Sbírka zákonů
SOLUS	Sdružení na ochranu leasingu a úvěrů spotřebitelům

ÚVOD

Zadluženost můžeme v ekonomickém pojetí chápat jako skutečnost, že ekonomické subjekty používají pro financování svých potřeb také cizí kapitál. V posledních letech se nehovoří o zadluženosti jen v souvislosti s podniky, ale zadluženost se sleduje i ve vztahu k domácnostem a jednotlivcům.

Půjčky se postupem času staly nedílnou součástí života každé domácnosti a existující úvěrové finanční produkty umožňují téměř každému dosáhnout na hmotné statky, které byly dříve pro část obyvatelstva téměř nedostupné. Ve mnoha případech můžeme vystopovat počátek zadlužování již v poměrně mladém věku, kdy si mladí lidé v době dospívání a studií otevírají svůj první studentský účet, využívají kontokorentního úvěru nebo studentské půjčky. Po ukončení studia a po získání prvního zaměstnání se zpravidla daří tento finanční závazek splatit.

Zanedlouho ovšem nastává další nákladná fáze života. Jde především o zadlužování v souvislosti s řešením bytové otázky jednotlivce nebo vznikající nové rodiny. Hypoteční úvěr je v současnosti považován za standardní řešení tohoto problému, přestože sebou přináší pro většinu domácností celoživotní finanční závazek a k jeho úplnému splacení zpravidla dochází okolo padesátého roku života.

Vždy je důležité zvážit, jak daný úvěr zasáhne do finanční situace a chodu domácnosti. V dobrých časech zpravidla splácíme úvěry bez problémů, bohužel mohou nastat složitější životní etapy, kdy z různých důvodů dochází k výpadkům příjmů. Problém sebou přináší i hospodářský vývoj ekonomiky, vývoj a změny úrokových sazeb, kdy v některých případech se pravidelné splátky mohou navýšit i v řádu několika tisíců korun. Velké riziko a zásah do rodinného rozpočtu představují i neočekávané finanční výdaje spojené s potřebou nahradit nefunkční vybavení domácnosti novým. Pro podobné případy je rozumné vždy pamatovat na „zadní vrátka“ a vytvářet si dostatečnou finanční rezervu.

Začátky spojené s řešením bydlení jsou tedy většinou finančně velmi náročné a zpravidla se zhoršují s příchodem dítěte. Rodina, která často přichází o svůj druhý příjem, se musí uskromnit a zvládnout žít z jednoho příjmu a mateřské. V případě finančních problémů se snaží tento výpadek řešit hledáním dalšího zdroje příjmů do rodiny a urychlením návratu druhého z partnerů do zaměstnání. Stále častěji se ovšem objevuje trend překonávat toto složité období dalšími půjčkami. Trend „žití na dluh“ se pro někoho stává nedílnou součástí života.

Nedostatečná znalost finančních produktů a služeb může přivést člověka mnohem snáze do finančních problémů, proto se téma finanční gramotnosti stává stále aktuálnější. Jeho důležitost si uvědomují státní i soukromé finanční instituce, které se touto problematikou zabývají. V České republice se na růstu úrovně finanční gramotnosti značně podílejí zejména Ministerstvo financí, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a Česká národní banka.

Cílem mé diplomové práce bylo popsat a kvantifikovat nejzávažnější důsledky nízké finanční gramotnosti obyvatel ČR s důrazem na zadluženost a osobní bankrot.

Zadluženost samozřejmě není problémem pouze České republiky, ale i ostatních zemí Evropy a světa. Kapitola 1 je věnována vlivu dopadů vývoje ekonomiky a faktorům, které mohou mít vliv na vývoj zadluženosti domácností. Růst HDP v rámci EU a jeho možný vliv na vývoj zadluženosti domácností, hledání a sledování trendů v závislosti na ekonomickém vývoji, ekonomických prognózám a dlouhodobým výhledům. Dále se zde zabývám zvyšujícím se rizikem možné předluženosti českých i evropských domácností a vývojem splacení závazků.

Kapitola 2 se věnuje finanční gramotnosti, ať už jako samotnému pojmu, tak i výsledkům zkoumání finanční gramotnosti v ČR v rámci mezinárodního měření finanční gramotnosti dospělých v roce 2015 a měření finanční gramotnosti patnáctiletých v rámci projektu PISA 2012. Dále monitoruji běžící projekty a aktivity mezinárodních, státních i soukromých institucí na podporu zvýšení finanční gramotnosti.

Kapitola 3 se zabývá životní situací, kdy má dlužník problémy se splácením finančních závazků. Insolvence, která je chápána jako platební neschopnost dlužníka splácet své dluhy řádně a včas, je předmětem insolvenčního řízení. Zde se zaměřuji na popis exekuce majetku. Věnuji se i tématu „osobnímu bankrotu“, který je novým způsobem, jak se dlužník může vypořádat se svými finančními závazky a zbavit se vlastních dluhů, které nezvládá splácet.

Dvě poslední kapitoly této diplomové práce se zaměřují na finanční gramotnost v kontextu bankovních a pojistných produktů. Na trhu se můžeme potkat se značným množstvím úvěrových produktů od bankovních i nebankovních institucí. V kapitole 3 také popisují jednotlivé typy úvěrů a soustředím se především na úvěrové produkty, které jsou rodinami často využívány a mají vysoký podíl na zadlužení domácností.

Finančně gramotný člověk by se měl umět správně orientovat v problematice peněz, cen a řídit finanční závazky s měnící se životní situací. Popisuji zde možnostmi, jak snižovat rizika nesplacení úvěrů na straně dlužníků, jak si správně postavit dobrý finanční plán a jak si vytvořit dostatečnou finanční rezervy pro nenadálé výdaje.

Diplomová práce jako zdrojová data pro jednotlivé kapitoly využívá dostupné ekonomické statistiky evropských, státních i soukromých finančních i správních institucí. Dále jsou využity výsledky mezinárodních výzkumných projektů, výzkumů vedených bankovními institucemi.

1 ZADLUŽENOST RODIN V ČR A V EVROPSKÉ UNII

1.1 Makroekonomický pohled

Ukazatelem ekonomické síly země rozumíme velikost HDP v absolutním vyjádření. K vyjádření ekonomické úrovně země se používá relativní ukazatel – HDP na jednoho obyvatele. HDP nevyovídá nic o vnitřní struktuře ekonomiky ani o stupni vědeckotechnického vývoje. [22]

Hrubý domácí produkt (HDP) je peněžním vyjádřením celkové hodnoty statků a služeb nově vytvořených na určitém území za dané období, které se používá pro stanovení výkonnosti ekonomiky. HDP můžeme spočítat třemi různými metodami: produkční, výdajovou a důchodovou.

Produkční metoda počítá HDP jako součet hrubé přidané hodnoty jednotlivých sektorů a odvětví a čistých daní na produkty. Hrubá přidaná hodnota je rozdíl mezi produkcí a mezispotřebou. $HDP = \text{Produkce} - \text{Mezispotřeba} + \text{Daně z produktů} - \text{Dotace na produkty}$.

Výdajová metoda počítá HDP jako součet konečného užití výrobků a služeb rezidentskými jednotkami a salda vývozu a dovozu výrobků a služeb. $HDP = \text{Výdaje na konečnou spotřebu} + \text{Tvorba hrubého kapitálu} + \text{Vývoz výrobků a služeb} - \text{Dovoz výrobků a služeb}$.

Důchodová metoda počítá HDP jako součet prvotních důchodů za národní hospodářství celkem (náhrady zaměstnancům, daně z výroby a dovozu snížené o dotace, hrubý provozní přebytek a smíšený důchod). $HDP = \text{Náhrady zaměstnancům} + \text{Daně z výroby a dovozu} - \text{Dotace} + \text{Čistý provozní přebytek} + \text{Čistý smíšený důchod} + \text{Spotřeba fixního kapitálu}$. [20]

Změna HDP za určité období vyjadřuje rychlost hospodářského růstu země. HDP slouží také jako měřítko pro srovnání řady ekonomických veličin, kdy podílem na HDP se může vyjádřit deficit veřejných financí, státní dluh, zadluženost firem a domácností nebo velikost dovozu a vývozu. [17]

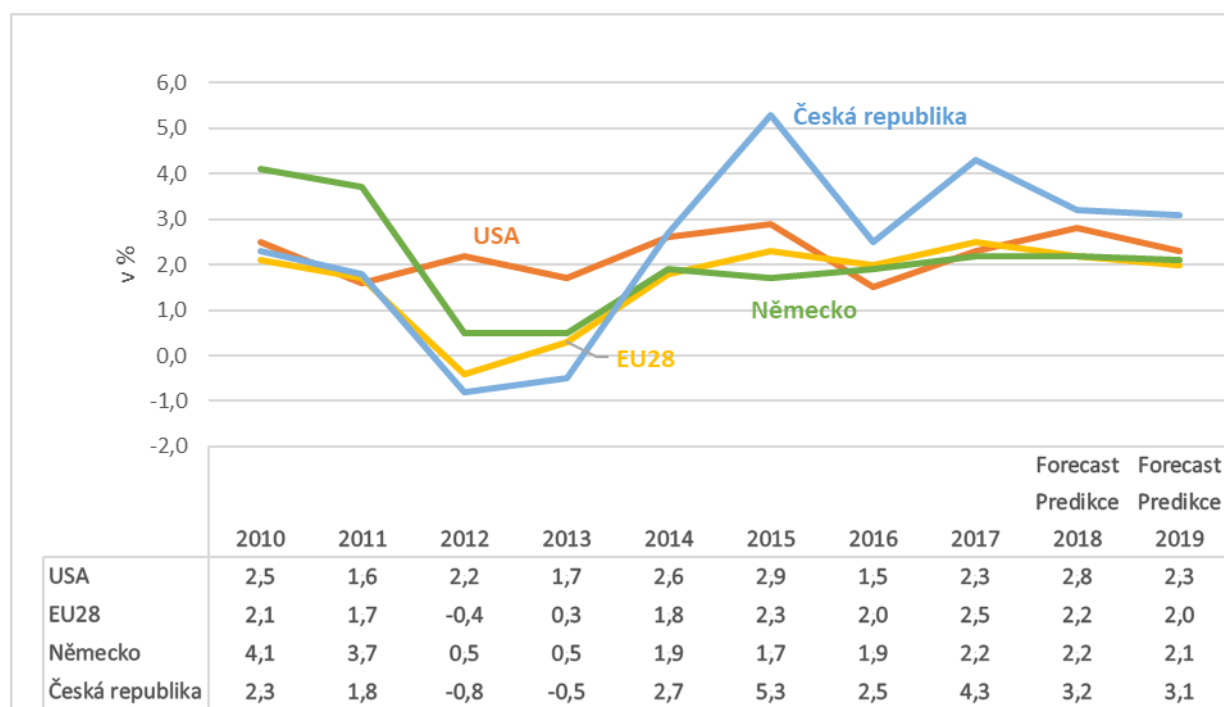
Domácnosti jsou jedním z důležitých prvků každé ekonomiky, když ji ovlivňují skrze alokaci svého disponibilního důchodu, a to buď spotřebou nebo úsporou domácností. Výdaje domácností působí svým objemem a ovlivňují ekonomický růst. Do výdajů zahrnujeme i úvěry poskytnuté domácnostem, tedy můžeme říci, že vliv na finanční sektor má i zadlužování domácností. Sektor domácností je jeden z tvůrců národních úspor, které jsou jedním z hlavních pilířů ekonomického růstu a prosperity. Úspory domácností jsou důležitým

zdrojem investic. Pro růst ekonomik obyvatelstva i státu je důležité, aby příjmy domácností rostly rychleji než inflace. [19]

Dlouhodobý růst HDP lze vnímat jako pozitivní signál pro domácnosti, firmy i stát.

U domácností to ukazuje na pozitivní vnímání jejich finanční situace, kdy si dovolí utracet více a zadlužovat se s důvěrou, že budou schopni své závazky splácet nyní, ale i v budoucnu. Zadlužování domácností má pozitivní vliv na ekonomiku státu. Pokud se zvyšuje objem spotřebitelských úvěrů domácností, tak se zvyšuje i jejich spotřeba, kdy rostoucí spotřeba znamená růst ekonomiky.

Situace, kdy domácnosti upřednostňují tvorbu úspor před spotřebou se nepříznivě odráží na HDP, které má tendenci klesat.



Obrázek 1 Meziroční reálný růst HDP v ČR a dalších zemích v období 2010-2019

Zdroj: Zpracování vlastní dle [25]

Obrázek 1 zobrazuje vývoj HDP a jeho meziroční růst s výhledem ČR a dalších zemí pro rok 2019. Z grafu je patrné, že by mělo dojít letos ke zpomalení růstu HDP, ať už české ekonomiky tak i ostatních zemí. Meziroční pokles HDP české ekonomiky v roce 2012 podle Českého statistického úřadu zapříčinili výdaje domácností na konečnou spotřebu, která byla v posledním čtvrtletí meziročně nižší o 4,1 %. Příznivější vliv byl zaznamenán u výdajů vládního sektoru pro zmírnění meziročních poklesů vzrostly. V roce 2013 zaznamenala česká ekonomika pokračující recesi. K poklesu HDP přispěl v roce 2013 dosažený výsledek zahraničního

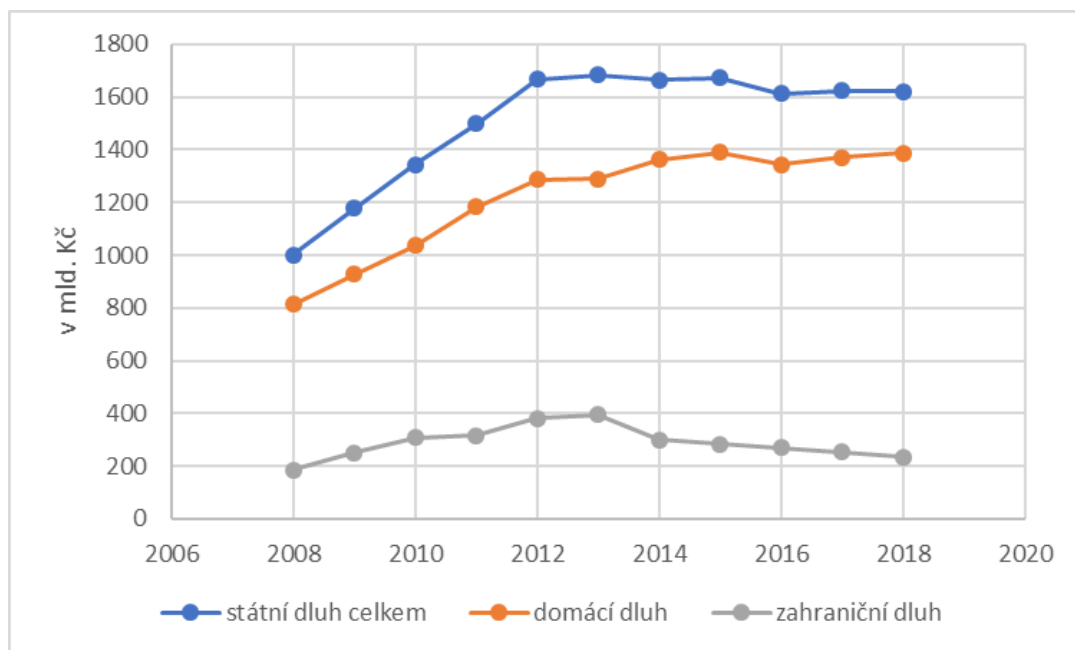
obchodu. I přes nepříznivý vývoj mezd se v průběhu roku 2013 zlepšilo tempo růstu výdajů domácností (oproti předchozímu čtvrtletí se jedná o růst o 2,3 mld. Kč, tedy o 0,5 %). Díky rostoucím příjmům státního rozpočtu a slabé dynamice výdajů se státní deficit dostal na nejlepší úroveň od roku 2009, která v poměru k nominálnímu HDP činila pouze 2,1 %.

Dluh je součtem veškerých úvěrů poskytnutých domácími bankami, nebankovními institucemi a nerezidenty. Soukromý sektor zahrnuje nefinanční podniky, domácnosti a instituce sloužící domácnostem (NISD).

Obecně platí, že dluhové problémy zemí byly způsobeny vnitřními slabiny jejich ekonomik a zhoršeny vnějšími faktory. Zjednodušeně můžeme říci, že faktory zadlužení dělíme na:

- Faktory vnitřní
 - Nezodpovědná správa veřejných financí
 - Nesprávně nastavená zahraničně-obchodní politika
 - Nezodpovědný dluhový management a jiné faktory
- Faktory vnější
 - Vývoj světových úrokových sazeb
 - Vývoj měnových kurzů
 - Vývoj směnných relací

Mezi faktory můžeme zařadit i podnikatelské prostředí v zemi, investiční klima, vynutitelnost práva a vlastnických nároků, formální a zvykové rysy v zemi. [29]

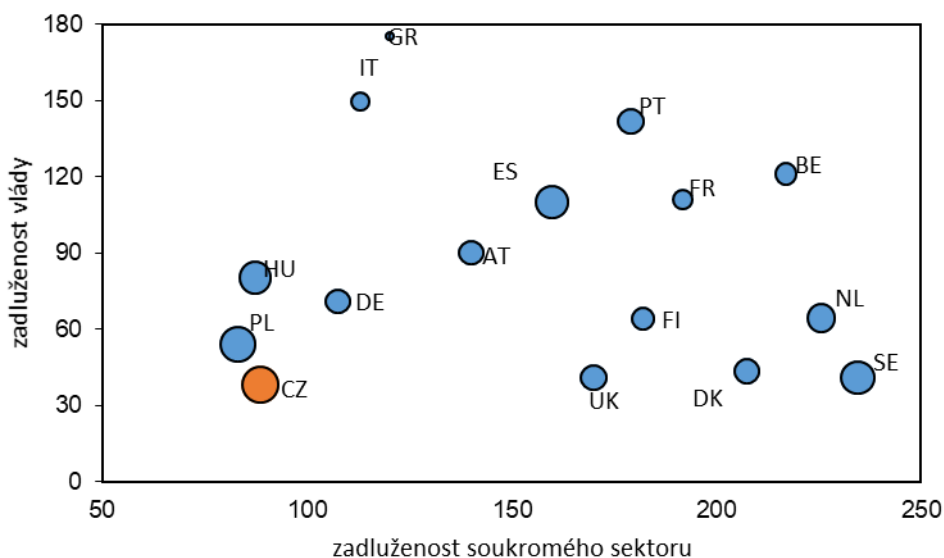


Obrázek 2 Vývoj státního dluhu ČR

Zdroj: Zpracování vlastní dle [41]

Státní dluh České republiky překročil v roce 2008 1 bil. Kč. Ke konci roku 2012 dosáhl 1,67 bil. Kč z toho domácí dluh činil 1,29 bil. Kč a v roce 2018 byla zadluženost 1,62 bil. Kč a domácí dluh 1,39 bil. Kč. Z těchto čísel vidíme, že v posledních letech klesal dluh vůči zahraničí na úkor domácího dluhu. [41] Státní dluh v roce 2015 klesal díky tomu, že téměř 40 % výpůjčního dluhu bylo prostřednictvím emisí střednědobých a dlouhodobých státních dluhopisů na domácím trhu. Vliv na snížení státního dluhu v roce 2015 mělo i zhodnocení české koruny.

Zadluženost můžeme označit jako soudobý, mimořádně významný rizikový faktor, kdy jeho negativním působením jsou výrazně ovlivňovány všechny druhy ekonomických subjektů, tedy domácnosti, podniky i státy. [36]

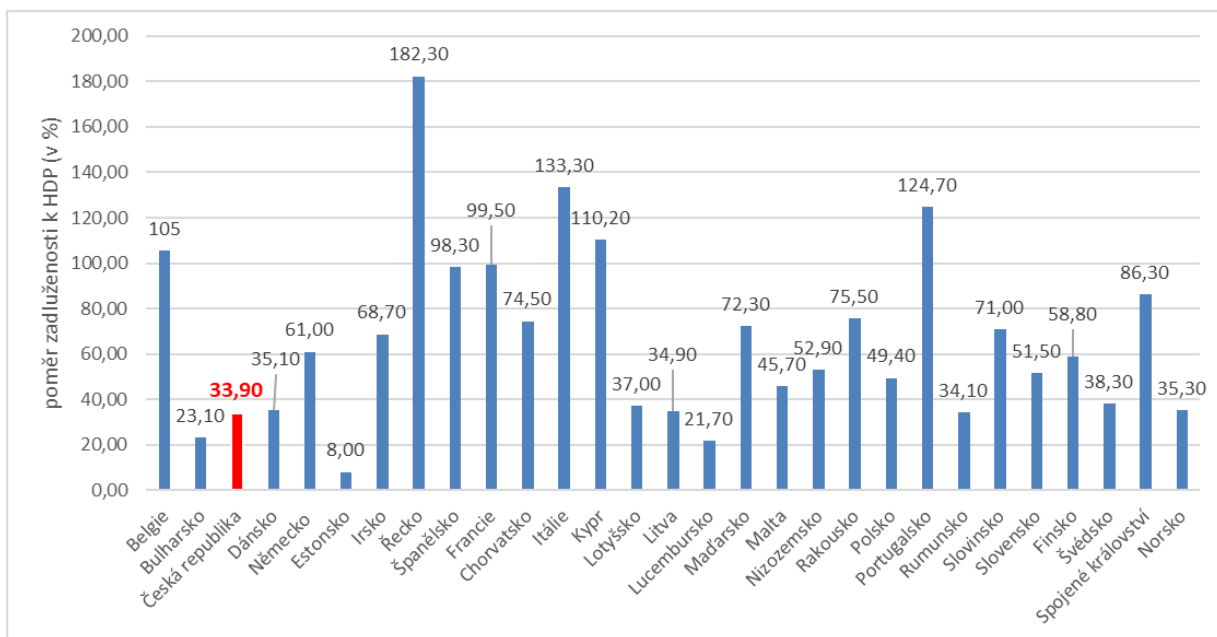


Obrázek 3 Zadluženost soukromého sektoru a vlády ve vybraných zemích EU v roce 2017

Zdroj: Převezati z [53]

Obrázek 3 nám ukazuje srovnání zadluženosti soukromého sektoru a vlády v několika vybraných zemích EU v roce 2017, kdy velikost bublin určuje průměrný reálný přírůstek HDP v období roku 2015-2017. Hospodářský vývoj mezi jednotlivými zeměmi zůstává rozdílný, ekonomické oživení je slabé zejména v zemích s vysokou mírou zadlužení vládních institucí a soukromého sektoru. Zadluženost soukromého sektoru se pohybuje na hranici 88,6 % HDP, oproti tomu zadluženost vlády na 38,2 % HDP, kdy průměrný reálný přírůstek HDP činí 4,1 % za období 2015-2017. Z obrázku vidíme, že ČR patří k zemím s nejmenší zadlužeností soukromého sektoru i zadluženosti vlády.

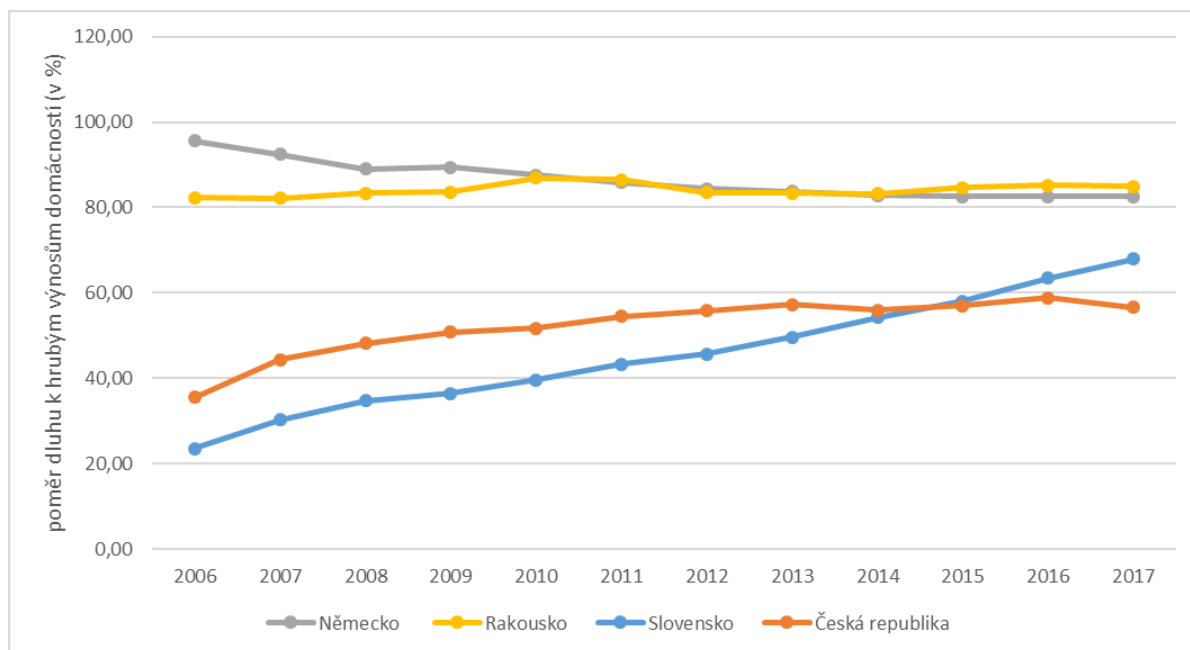
Důsledkem minulých krizí je růst nesplacených úvěrů domácností a s tím související i růst počtu exekucí dlužníků. Pozorujeme dočasné zpomalení růstu zadlužení, které však nezmírní trend růstu zadluženosti.



Obrázek 4 Poměr zadluženosti na HDP ve 3.čtvrtletí roku 2018

Zdroj: Zpracování vlastní dle [13]

Jeden z často používaných ukazatelů je podíl dluhu na ekonomické aktivitě dané společnosti, kterou vyjadřujeme hrubým domácím produktem. Z tohoto pohledu byla zadluženost českých domácností v roce 2018 na úrovni 33,9 % HDP. Ve srovnání s rokem 2011, kdy se byla na úrovni 24,63 % HDP tedy nemůžeme mluvit o pozitivním vývoji. Můžeme mluvit o zmírnění rychlosti růstu, které bylo v 1. čtvrtletí roku 2018 2,8 % a na konci roku 2018 již jen 0,9 % růstu. [47] Ke zmírnění rychlosti růstu mohlo dojít díky novým pravidlům u hypotečních úvěrů, kdy vlastní zdroje musí být minimálně 10 % z ceny nemovitosti, ale doporučená je výše 20 %. Dále na splátky hypotečního úvěru může jít maximálně 45 % čistých příjmů a dluh by neměl být větší než 108násobek měsíčního výdělku.

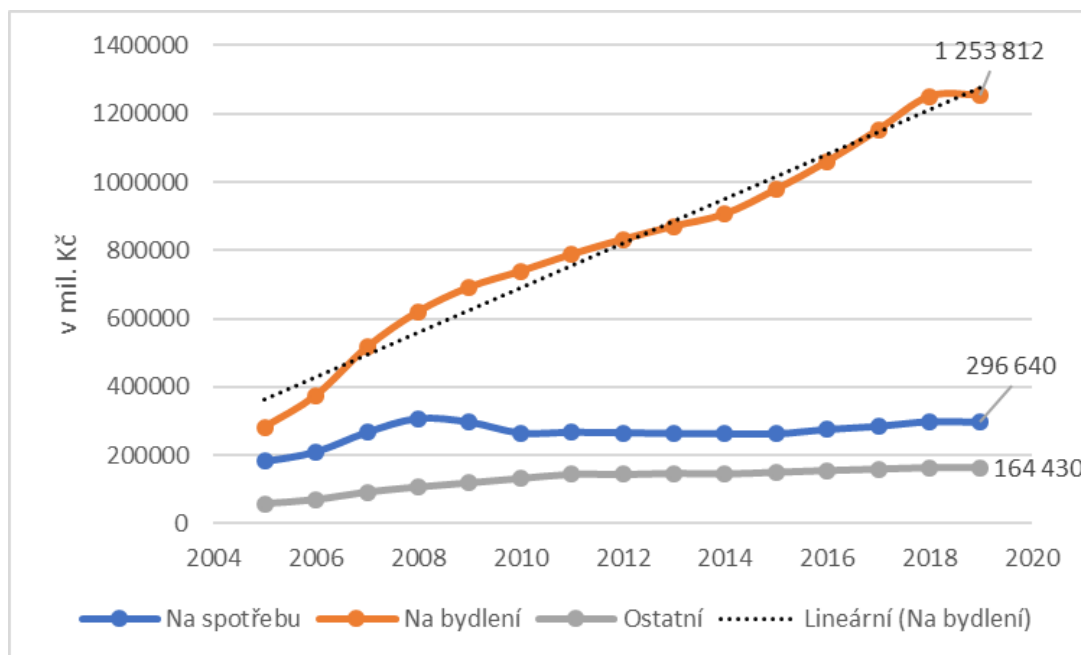


Obrázek 5 Vývoj dluhu sousedních států

Zdroj: Zpracování vlastní dle [16]

Můžeme porovnat meziroční růst v roce 2017 s nějakými státy EU. Například v Rakousku jsme mohli pozorovat neměnnou situaci, v Rakousku nepatrný pokles dluhu a na Slovensku růst o 6,9 %. I se zpomalením růstu ČR o 4 % nadále pokračuje přibližování se životní úrovni západním zemím.

Dluh domácností označujeme jako soubor všech závazků, které je nutné zaplatit ke dni splatnosti v budoucnu. U domácností převažují zejména hypoteční úvěry na bydlení a nákup nemovitostí.



Obrázek 6 Vývoj zadluženosti českých domácností v letech 2005-2018

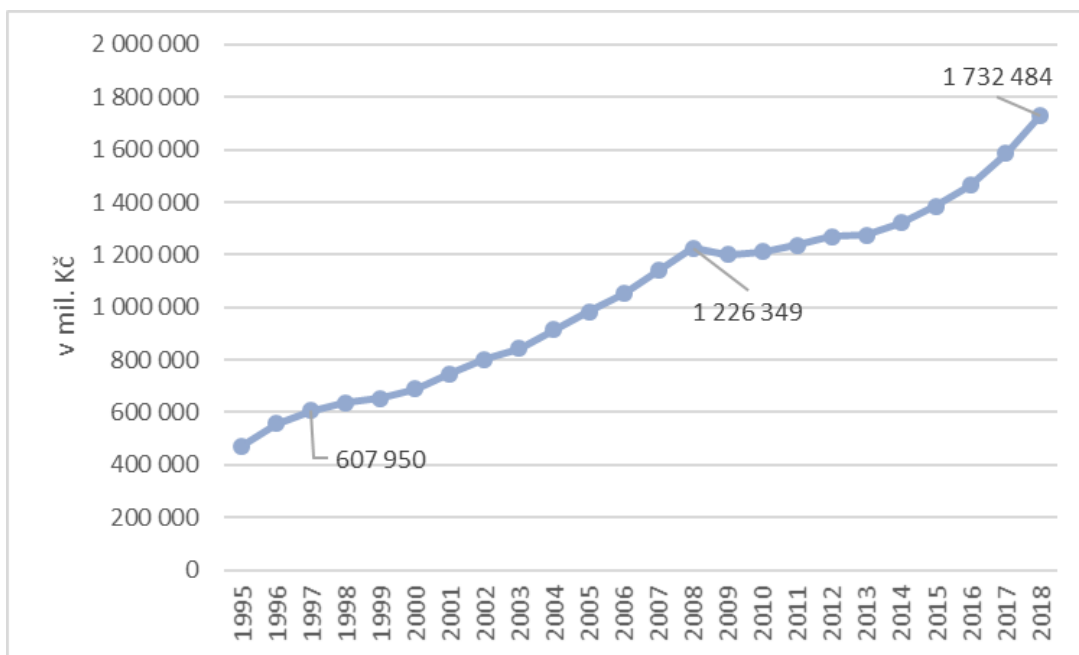
Zdroj: Zpracování vlastní dle [7]

Obrázek 6 ukazuje trend, že v minulých letech vzrostlo zadlužování českých domácností. Například průměrný roční nárůst úvěrů na bydlení dosáhl téměř 9 % v období 2014–2018. Průměrný roční růst úvěrů na bydlení v období 2005-2019 byl 11,22 %.

Domácnosti v posledním období utrácí rychleji, než o kolik rostou jejich příjmy. Důvěra lidí v budoucí pozitivní vývoj ekonomiky je dlouhodobě vysoká, a to vede k tomu, že obyvatelé méně šetří. Nízké obavy spotřebitelů z ekonomického vývoje potvrzuje zrychlení růstu spotřebních výdajů obyvatel. Domácnosti začaly víc utrácet už na začátku roku 2017. V prvním čtvrtletí roku 2018 se spotřební výdaje na obyvatele reálně zvýšily ve srovnání s předchozím kvartálem o 5,5 %. Mimořádně silný byl i reálný přírůstek celkových peněžních a nepeněžních příjmů na obyvatele, který v porovnání s předchozím čtvrtletím činil 4,2 %.

Úspora je obecně označována jako rozdíl disponibilního důchodu a konečné spotřeby. Její konkrétní hodnota je ovlivněna hodnotou úspor, které si domácnosti za dané období vytvořili u penzijních fondů. Jedná se tedy o částku, kterou domácnosti skutečně uspořily, ale nemohou ji dále používat. [19]

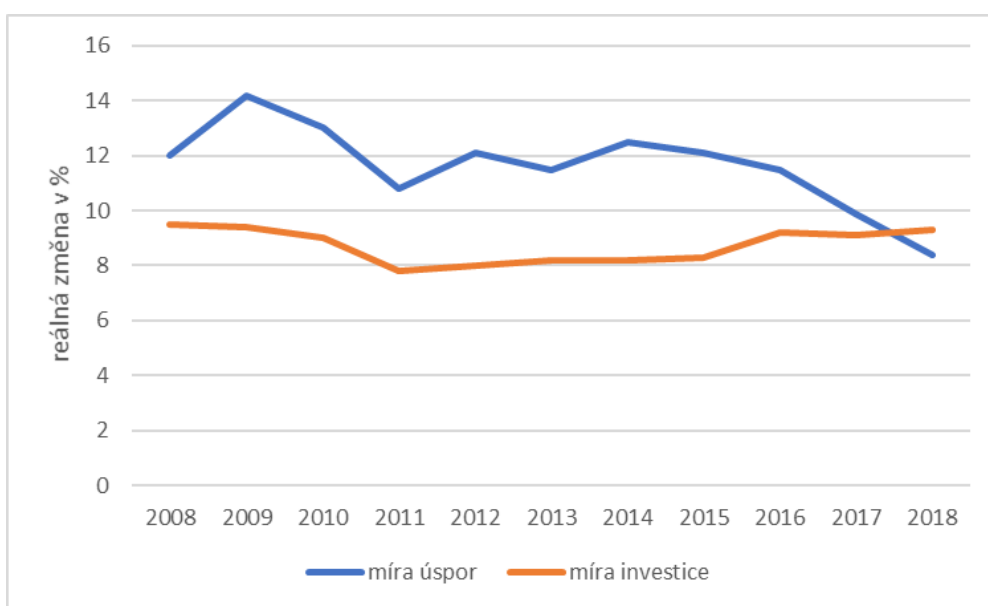
Míra investic udává podíl pořízeného dlouhodobého majetku a účetní přidané hodnoty. Obecně lze říci, že míra investic je podílem hrubé tvorby fixního kapitálu a HDP. Míra investic ukazuje, jakou část fixního kapitálu věnují domácnosti na investice, a to buď na zvýšení objemu fixního kapitálu nebo pro náhradu opotřebovaného. [19]



Obrázek 7 Růst příjmů obyvatelstva v České republice

Zdroj: Zpracování vlastní dle [30]

Stagnace růstu příjmů obyvatelstva v období 2012-2013 má za důvod oslabení české koruny, s kterým přišlo snižování výroby a propouštění zaměstnanců. V ČR byl vývoj mezd několik let utlumený navzdory snižování nezaměstnanosti. Naopak v roce 2017-2018 pozorujeme růst příjmů, ke kterému byli firmy donuceny v rámci konkurenčního boje způsobeného nízkou nezaměstnaností.



Obrázek 8 Míra úspor a míra investic českých domácností (sezónně očištěno)

Zdroj: Zpracování vlastní [15]

Výsledkem toho, že domácnosti více utrácí a jejich příjmy nerostou tak rychle, je od roku 2009 snížení míry úspor, kdy míra úspor dosahovala v prvním čtvrtletí roku 2018 pouze 8,4 % jejich příjmu.

To je nejmíň v celé časové řadě od roku 1999. Domácnosti sice odkládají menší část příjmů ve formě úspor, ale zvýšily svou investiční aktivitu (9,3 % z celkových příjmů). [15]

Důvody zadluženosti domácností

Mezi důvody zadluženosti převážně patří výše příjmu, věk nebo nedostatečná finanční gramotnost.

Nedostatečná výše příjmu

Do této skupiny patří jedinci s extrémně nízkými příjmy, kdy v důsledku ekonomické situace nejsou schopni tvořit finanční rezervy, tím pádem jsou ohroženy nenadálými životními situacemi a výdaji.

Složení domácností

Zde platí, že početnější rodiny mají více závažné finanční problémy než rodiny méně početné, což platí hlavně pro rodiny s dětmi, respektive pro rodiny s rodiči samoživiteli.

Věk

Mladší lidé, do 25 let věku, mají obecně nižší platy a také se častěji potýkají s nezaměstnaností. Oproti tomu zaznamenáváme narůst trendu předlužení u důchodců.

Zdravotní problémy

Náhlé či dlouhodobé zdravotní potíže mohou vést k dlouhodobému pobytu na nemocenské nebo dokonce ke ztrátě zaměstnání.

Rozpad vztahu, především manželství

Rozpady vztahu obvykle doprovází i dělení majetku. Z praxe můžeme říct, že 4. nejčastějším důvodem (13,5 % případů) předlužení v Rakousku pro rok 2016 byl rozvod manželství.

Nedostatečná finanční, dluhová a právní gramotnost

Značná část evropské populace má značné mezery ve finanční sféře, zejména ve finančních produktech a smluvních podmínkách, a v základech občanského práva.

Struktura finančního trhu

Jedná se o jednoduchý přístup k půjčkám od nebankovních obchodních společností, či chytré marketingové techniky. [45]

1.2 Zadlužování českých domácností v kontextu vývoje v EU

Disponibilní důchod

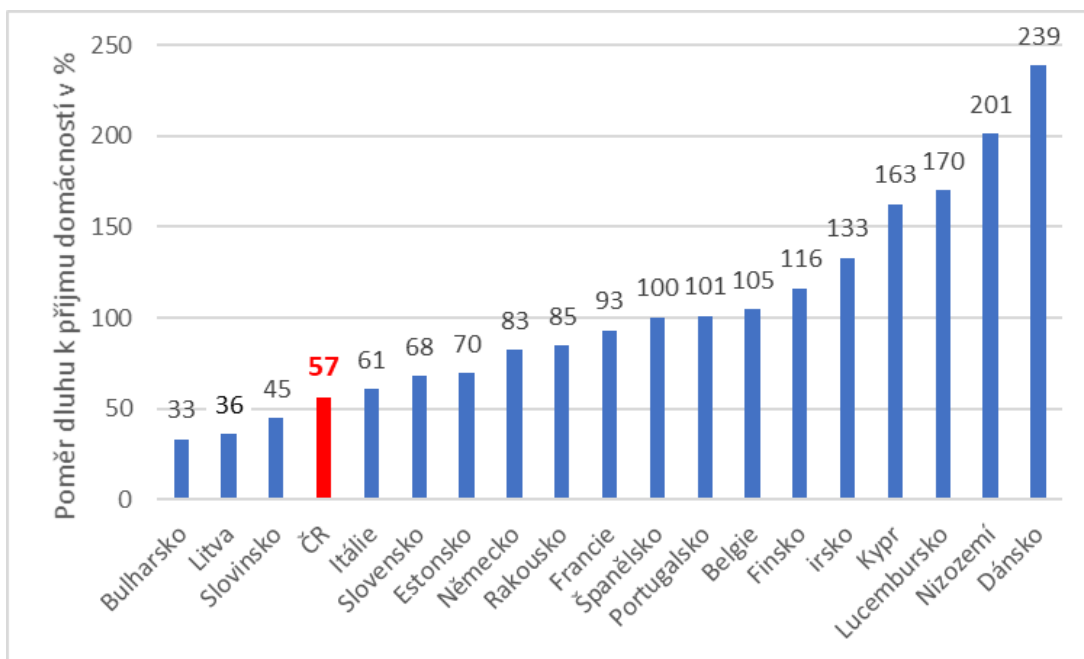
Disponibilní důchod je součet všech hrubých mezd, důchodů z podnikání a vlastnictví, salda sociálních a ostatních důchodů. Disponibilním důchodem domácností můžeme označit důchod snížený o daně a zvýšený o transfery neboli je to důchod, který mají domácnosti k dispozici buď na spotřebu, nebo na úspory. Konvergence české ekonomiky k hodnotám ekonomik v EU probíhá na více úrovních, na makroekonomické i finanční.

Ukazatelé zadluženosti

Není nastavená jednotná metodika, jak by se měla zadluženost měřit, existují pouze doporučení.

Mezi základní metody měření zadluženosti patří:

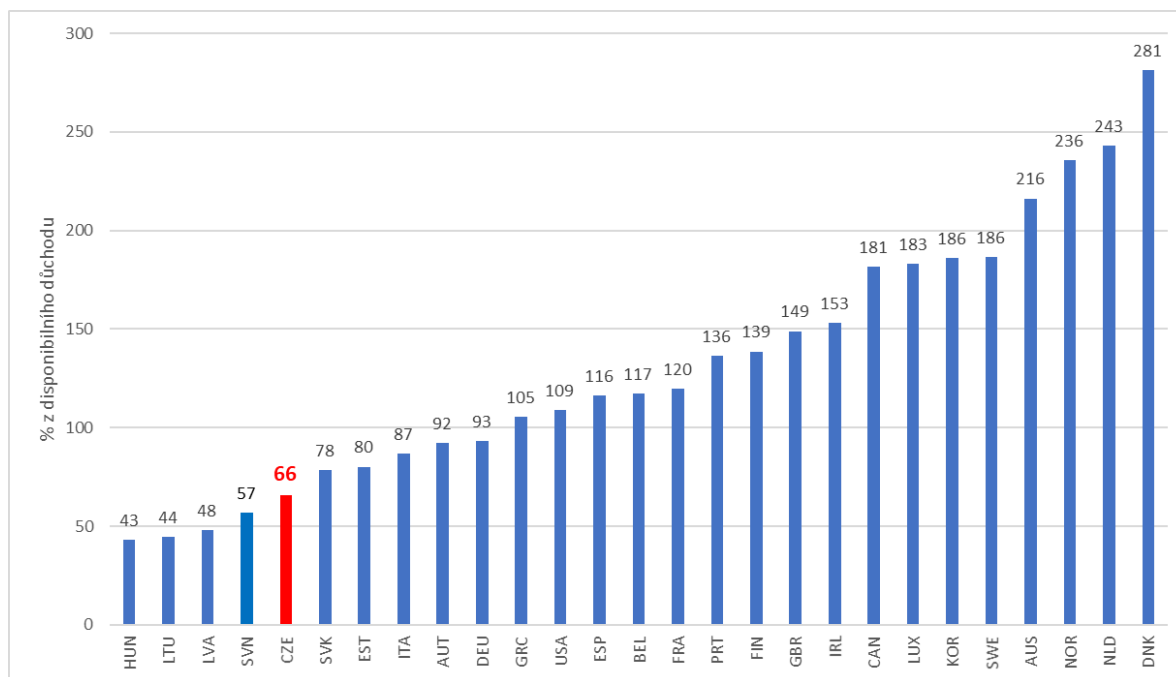
- Metoda, která porovnává objem přijatých úvěrů v aktuální výši k finančnímu majetku rodin v aktuální výši. Zde sledujeme schopnost rodiny uhradit jednorázově veškerý aktuální dluh při využití veškerého majetku.
- Metoda, která sleduje podíl dluhové služby na disponibilním důchodu domácností. To znamená, kolik musí rodina vynaložit z příjmů na splácení jistiny i úroků z úvěrů.
- Metoda, která sleduje podíl objemu dluhu na ročním disponibilním důchodu domácností. Zde porovnáváme celkový objem úvěrů s celkovým ročním čistým příjmem domácností. [37]



Obrázek 9 Srovnání zadlužení domácností v ČR a vybraných zemí EU

Zdroj: Zpracování vlastní dle [13]

K porovnání jsem vybrala naše sousední země, Německo a Rakousko, Maďarsko nebo Nizozemí a Francie. Obrázek 10 ukazuje, že Česká republika patří k nejméně zadluženým zemím v poměru k příjmu domácností ve srovnání s ostatními zeměmi EU. Ale při porovnání zadluženosti k čistému finančnímu bohatství není pro ČR příliš příznivé. Tento fakt nám udává, že české domácnosti jsou nejméně zadlužené, ale mnohem chudší než mnohé jiné i více zadlužené země. Výhled dalšího zadlužování českých domácností bude souviset s globálními makroekonomickými podmínkami z toho důvodu, že je Česká republika exportně orientovaná, tak i s lokálními makroekonomickými podmínkami, kam můžeme zařadit fiskální politiku státu.



Obrázek 10 Dluh domácností zemí EU k disponibilnímu důchodu za rok 2017

Zdroj: Zpracování vlastní dle [18]

OECD pravidelně publikuje data pro účely porovnání zadlužení domácností. Na obrázku 10 vidíme porovnání za rok 2017, v % z disponibilního důchodu, kdy Česká republika je na hranici 65,72 % z disponibilního důchodu.

Statistický úřad Eurostat srovnal celkový dluh na domácnost v poměru k průměrným příjmům na domácnost, tedy hrubý poměr dluhu k příjmu domácnosti včetně NISD (neziskových institucí sloužících domácnostem). Tyto údaje použili k vytvoření pořadí zemí EU s domácnostmi s největšími dluhy, kdy čísla zahrnují hypoteční úvěry, které obecně tvoří vysoký podíl dluhu domácností.

2 FINANČNÍ GRAMOTNOST V KONTEXTU ZADLUŽENÍ ČESKÝCH DOMÁCNOSTÍ

Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a postojů nezbytných k dosažení finanční prosperity prostřednictvím zodpovědného finančního rozhodování.

Finančně gramotný člověk by měl umět:

- plánovat příjmy i výdaje a zohlednit měnící se životní situaci a potenciální rizika, případně si sestavit rozpočet domácnosti
- posoudit výdaje z hlediska jejich nutnosti
- porovnat nabídky úvěrů na trhu a vybrat tu nejvhodnější
- splácet přijatý úvěr a v případě problémů se splácením je včas řešit
- v případě sporů s věřitelem se obrátit na relevantní instituci, která tyto spory řeší. [26]

Finanční gramotnost je základní podmínkou pro klidný a bezpečný „život s úvěry“. Na straně nabídky existují na trhu půjček nebezpečné produkty nabízené subjekty, jejichž primárním cílem není bezpečné půjčování vlastního kapitálu klientům, ale především vlastní maximální profit z každé transakce. K tomu, aby dlužníci byli schopni bezpečně a odpovědně řešit svou tíživou situaci, jim pomůže znalost dostupných finančních produktů, a především znalost všech rizik a důsledků plynoucích z úvěrů či půjček.

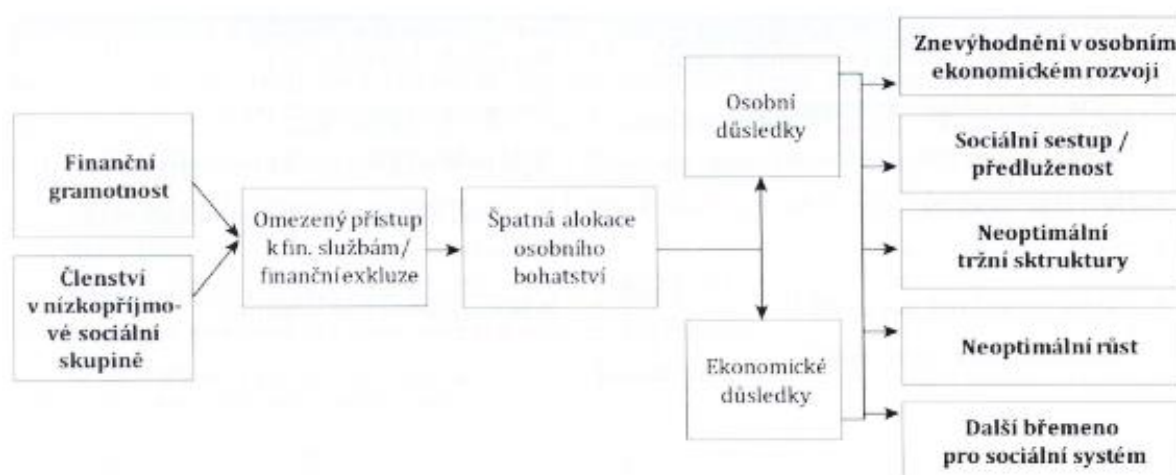
Z pohledu finančních institucí jsou dva druhy finanční gramotnosti:

- *prvotní finanční gramotnost*, která znamená, že klient je dostatečně gramotný, aby využíval produktů a služeb standartních institucí nikoliv nebezpečných subjektů,
- *druhotná finanční gramotnost*, která znamená, že klient je dostatečně finančně gramotný, aby dokázal porovnat jednotlivé nabídky konkurenčních institucí a byl schopen si vybrat ta nejlepší a zároveň pokud možno i nejméně finančně nákladnou službu.

Pro finanční instituce je výhodné, pokud klient je gramotný pouze ve využívání služeb jen od standartních institucí, zatímco pro klienta je výhodné, pokud je gramotný v obou typech gramotnosti. [47]

Finanční gramotnost rozlišujeme na třech úrovních:

- *peněžní gramotnost* – občané by měli být schopni zvážit, co je jim nabízeno, protože konečné řešení je jenom jejich odpovědností,
- *cenová gramotnost* – zahrnuje problematiku cenových mechanismů a inflace, kdy je potřeba se orientovat i v základních makroekonomických ukazatelích národního hospodářství (např. období hospodářského růstu/stagnace) a případných možnostech změn z pohledu daňového systému státu,
- *rozpočtová gramotnost* – věnuje se především správě finančních aktiv a správě finančních závazků. Z pohledu rodinného rozpočtu hovoříme především o schopnosti tvorby finanční rezervy nebo v opačném případě „životu na dluh“. [47]



Obrázek 11 Makroekonomický dopad nízké úrovně finanční gramotnosti

Zdroj: Převzato z [47]

Existuje poměrně hodně lidí bez základní finanční znalosti, ať už v České republice nebo v ostatních zemích. Díky nízké finanční gramotnosti může dojít ke špatné alokaci osobního finančního bohatství, které přináší osobní i ekonomické důsledky. Důsledky finanční gramotnosti mohou být znevýhodnění v ekonomickém rozvoji, zadluženost, neoptimální růst a sociální břemeno.

2.1 Finanční gramotnost v ČR

V posledních letech se vyspělé i rozvojové země stále více zajímají o úroveň finanční gramotnosti svých obyvatel. Zájem o toto téma podporuje také současná hospodářská a finanční situace ve světě, kdy se ukazuje nedostatečná finanční gramotnost jako jeden z faktorů, které přispěly k řadě finančních rozhodnutí bez dostatečných informací. Finanční gramotnost je dnes celosvětově uznávaná jako důležitý prvek, který přispívá k ekonomické a finanční stabilitě a rozvoji. [32]

Téměř ve všech zemích má stále více spotřebitelů přístup k široké nabídce finančních produktů a služeb poskytovaných finančními subjekty. Nabídka je stále pestřejší, proto musíme při svém rozhodování porovnávat celou řadu faktorů, např. poplatky, úrokové sazby, délku trvání smlouvy nebo míru rizika. Na straně nabídky stojí lokální subjekty, sdružení, tradiční finanční instituce, internetové banky, či dokonce mobilní operátoři. [32]

2.1.1 Aktivity OECD v oblasti finančního vzdělávání

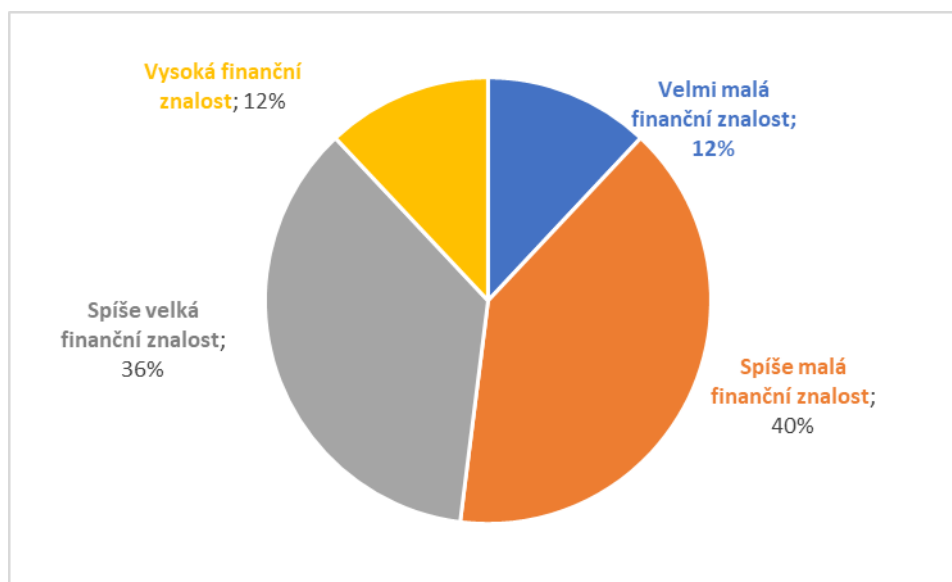
V roce 2002 OECD zahájila v reakci na vznikající obavy vlád různých zemí rozsáhlý projekt zaměřený na finanční vzdělávání. Tento projekt spadá pod Výbor pro finanční trhy OECD (CMF) a Výbor pro pojišťovnictví a soukromé penze (IPPC) ve spolupráci s dalšími útvary (např. Výborem pro vzdělávací politiku).

Jedním z prvních milníků projektu finančního vzdělávání bylo přijetí doporučení Radou OECD. [32]

Finanční vzdělávání pro mladé lidi a ve školách

Zaměření na finanční vzdělávání pro mládež a ve školách není novinkou, finanční gramotnost je stále více považována za nezbytnou životní dovednost. Zejména je pravděpodobné, že ponesou více zodpovědnosti za plánování úspor pro svůj důchodový věk a na pokrytí potřeb zdravotní péče a také se budou muset umět vypořádat se složitějšími a rozmanitějšími finančními produkty. Je důležité, aby se lidé stali finančně gramotnými ještě před tím, než se zapojí do složitějších finančních transakcí a smluvních vztahů. Význam kvalitních programů finančního vzdělávání pro mladé lidi spočívá v tom, že nabízí žákům od útlého věku přístup k důležitým finančním znalostem a dovednostem, ze kterých mohou čerpat v následujících letech. [32]

Česká republika se zúčastnila společně s dalšími desítkami zemí v rámci měření finanční gramotnosti v roce 2015 pod záštitou Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). V rámci tohoto měření úrovně finančních znalostí obyvatelstva byla použita metodika správné odpovědi na otázky, na které existuje pouze jedna objektivně správná odpověď. Otázky se záměrně zaměřovali na problematiku oblasti finančního trhu, finanční matematiky a makroekonomiky.



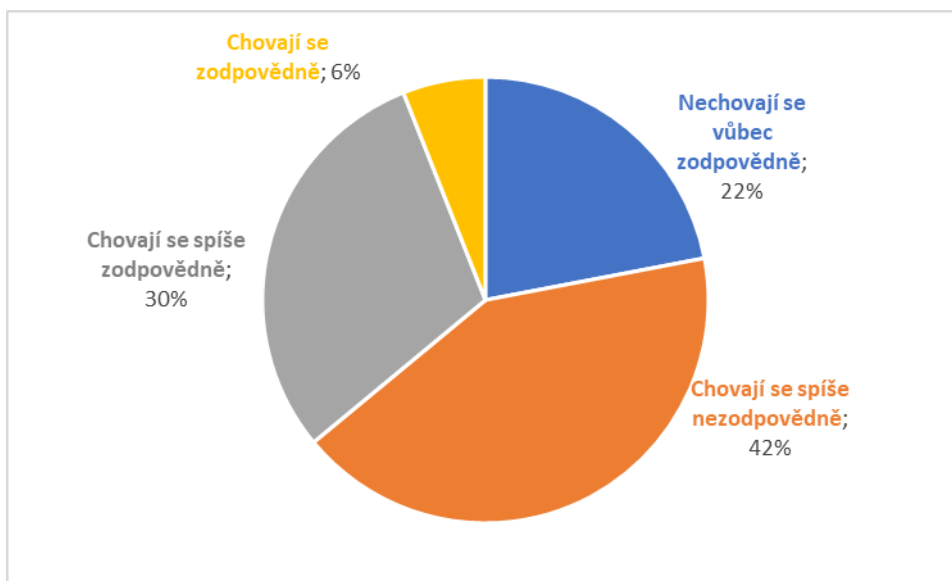
Obrázek 12 Finanční znalost osob v České republice v %

Zdroj: Zpracování vlastní dle [26]

Z grafu je patrné, že 48 % osob v České republice má vyšší úroveň finanční znalosti – z toho 12 % osob vykazuje vysokou úroveň a v měření odpověděli na více než 66 % otázek správně. Zatímco 52 % respondentů má nižší úroveň finančních znalostí – z toho 12 % osob má velmi nízkou znalost a odpovědělo správně na méně než 33 % otázek.

Nejvyšší úroveň finančních znalostí mají obecně vysokoškolsky vzdělaní lidé (63 % osob), poté lidé s vyššími příjmy (60 %), živnostníci (54 %) a lidé středního věku (52 %). Oproti tomu nejnižší úroveň finančních znalostí mají lidé se základním vzděláním (71 %), ekonomicky neaktivní lidé (66 %), lidé s nízkými příjmy (61 %) a studující nebo lidé mladší 29 let (59 %). Pokud bychom z toho chtěli vyvodit zjednodušující závěr, tak vzdělání je velmi důležitý a rozhodující parametr v rámci dosažené úrovně finanční gramotnosti.

Ekonomicky zodpovědný člověk je ten, který lépe využívá finanční produkty nebo zodpovědně rozhoduje o svých financích. Část šetření byla zaměřena i na tuto oblast a následující graf nám ukazuje dosažené rozložení do jednotlivých kategorií.



Obrázek 13 Ekonomická odpovědnost osob v České republice

Zdroj: Vlastní zpracování dle [26]

Z grafu je patrné, že 36 % osob má vyšší úroveň ekonomické odpovědnosti, z toho 6 % vykazuje úroveň vysokou, což v měření odpovídalo více než 66 % úspěšnosti. Můžeme říci, že 64 % lidí má nižší úroveň ekonomické zodpovědnosti, z toho 22 % vykazuje velmi nízkou zodpovědnost, což v měření odpovídá správnosti 33 % a méně odpovědí.

Nejvyšší úroveň ekonomické zodpovědnosti mají obecně lidé vysokoškolsky vzdělaní (61 %), živnostníci (55 %), lidé s vyššími příjmy (v polovině případech) nebo lidé středního věku (41 %). Naopak nejnižší úroveň ekonomické zodpovědnosti jsme zaznamenali u studujících (89 %), lidí se základním vzděláním (83 %) nebo u lidí s nízkými příjmy a lidech mladších 29 let (77 %).

Dalším výsledkem měření bylo zjištění, že 57 % domácností nesestavuje rodinný rozpočet, kdy se jedná o nárůst o 9 % oproti minulému měření v roce 2010. Z měření vyplynulo, že 19 % dospělých aktivně nespoří, ale 54 % spoří jen na běžném účtu, 1/3 lidí spoří v hotovosti a 1/3 využívá ke spoření spořicí účet nebo stavební spoření.

Finanční gramotnost zahrnuje celou řadu chování, která mohou podpořit finanční blahobyt. Jednou z nich může být pravidelné ukládání finančních prostředků. V rámci šetření nebyla úspora na běžném účtu brána jako aktivní úspora.

V ČR jsou nejčastějšími finančními produkty běžné účty, spořicí a důchodové produkty a pojištění.

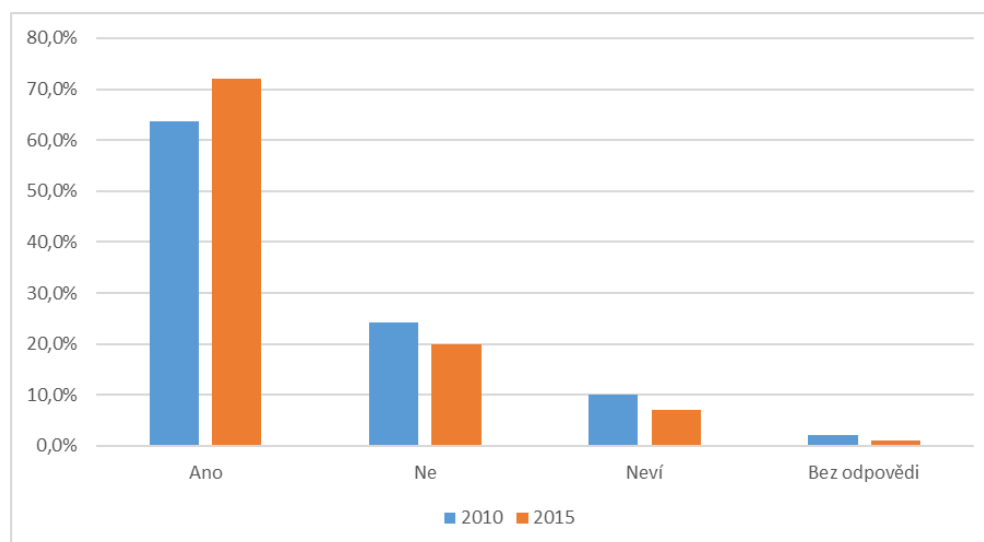
Kladný postoj k dlouhodobému plánování jsme sledovali v rámci šetření u 53 % žen a 47 % mužů. Výsledky ČR ukazují, že pouze 44 % žen a 47 % mužů má kladný vztah k dlouhodobému plánování svých financí.

ČR se v rámci srovnání finančního chování umístila na 22. místě, kdy bylo zjištěno, že 40 % domácností netvoří rozpočet (57 % v zemích OECD). V rámci šetření všech zemí bylo zjištěno, že polovina dotazovaných se pokouší zjistit informaci o finančním produktu dříve, než si ho vybrali, v porovnání s ČR, kde se tak chovalo pouze 21 % dotazovaných.

Většina respondentů uvedla, že pečlivě zvažuje své nákupy a v průměru tak činí 4 z 5 lidí napříč zúčastněnými zeměmi (80 %) a v zemích OECD (79 %). Nejmenší procento lidí s ohledem na zvažování svých nákupů jsou pozorovány v Polsku (55 %), Chorvatsku (62 %) a Spojeném království (69 %).

Finanční rezerva

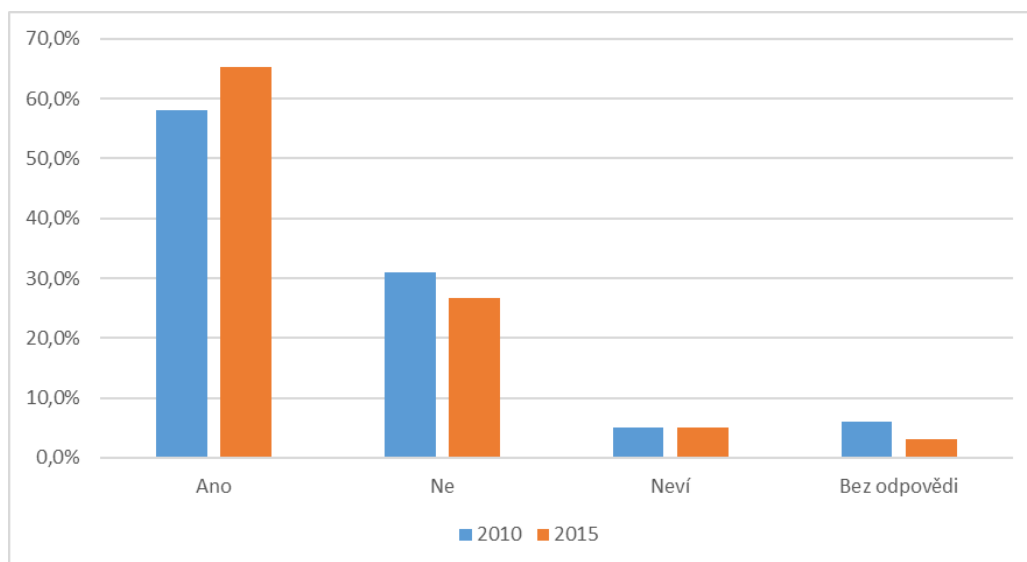
Finanční rezerva je ochranou před nenadálými životními situacemi nebo událostmi. Doporučení hovoří, že by si každá domácnost měla vytvářet finanční rezervu a mít k dispozici volné finanční prostředky alespoň ve výši 3 a ideálně ve výši 6 měsíčních příjmů. Tuto rezervu označujeme jako **krátkodobou rezervu**, kterou využíváme hlavně při ztrátě zaměstnání, nebo v případě nečekaných výdajů (např. nedoplatek elektřiny, rozbitý domácí spotřebič, ...). **Střednědobá rezerva** se tvoří za účelem nákupu dovolené či nového auta a **dlouhodobá rezerva** se vytváří na vzdělávání dětí či zabezpečení své životní úrovně na stáří.



Obrázek 14 Schopnost reagovat na akutní náklady domácností v %

Zdroj: Zpracování vlastní dle [26]

Z výsledků průzkumu v roce 2015 vyplývá, že 72 % českých domácností zvládne z vlastních peněz koupit ihned např. novou chladničku. V porovnání s rokem 2010 se situace výrazně zlepšila, kdy podobnou situaci zvládalo pouze 63 % domácností. Tuto schopnost zvládají převážně lidé starší 60 let, důchodci, lidé s vyššími příjmy nebo vysokoškolským vzděláním a obyvatelé větších měst. Vysvětlením může být růst příjmů domácností, spíše stagnující ceny spotřebičů a celkově lepší hospodářská situace.



Obrázek 15 Finanční rezerva v domácnosti v %

Zdroj: Zpracování vlastní dle [26]

Z grafu vyplývá, že 66 % domácností si ukládá finanční rezervu pro případ ztráty příjmu, v porovnání s rokem 2010 jsme zaznamenali nárůst z 58 %. Finanční rezervu si tvoří zejména lidé s vyšším vzděláním a vyššími příjmy. To může mít za příčinu to, že lidé se nižším vzděláním a nižšími příjmy nemají takové informace a příležitosti k tvorbě rezervy a z toho vyplývající výhody.

2.1.2 PISA 2012

PISA, anglicky **P**rogramme for **I**nternational **S**tudent **A**ssessment, je mezinárodní vzdělávací projekt, který je zaměřen na zjišťování čtenářské, matematické, přírodovědné a finanční gramotnosti patnáctiletých žáků v zemích z celého světa.

V rámci šetření PISA je finanční gramotnost chápána jako způsobilost žáků uplatnit své znalosti v různých situacích a vyhodnocovat, argumentovat a vyjadřovat své postoje.

Hodnocení finanční gramotnosti se zaměřuje na zdatnost patnáctiletých při prokazování a využívání svých znalostí a dovedností. Finanční gramotnost je hodnocena pomocí výzkumného nástroje, který je navržen, aby získaná data byla validní, spolehlivá a interpretovatelná.

Při přípravě hodnocení je důležité vyvinout koncepční rámec, který popisuje plán tvorby jednotlivých testových úloh, ale také hodnocení celého nástroje pro finanční gramotnost. Koncepční rámec nám poskytne společnou terminologii, s pomocí které bude možné o dané oblasti diskutovat, což poskytuje podklady pro sestavení gramotní škály a dalších škál potřebných pro interpretaci výsledků. [32]

PISA 2012 se konala ve školním roce 2011/2012 na vybraných školách po celém světě. Průzkumu se zúčastnilo 510 000 osob ve věku 15-16 let ze 65 zemí. Jednalo se již o páté kolo tohoto mezinárodního srovnání. Česká republika se poprvé zapojila v roce 1998. V ČR PISA 2012 proběhl hlavní sběr dat v intervalu od 26.3. do 20.4. 2012 a účastnilo se ho 297 vybraných škol ze 14 krajů, kdy bylo otestováno 6 413 žáků.

Můžeme říci, že v rámci šetření dopadli v rámci finanční gramotnosti a dotazníku o peněžích nadprůměrně pouze v kraji Karlovarském a v kraji Vysočina. Může to mít tu příčinu, že v rámci jiných krajů mohlo dojít i přes výběr reprezentativního vzorku k tomu, že výsledek z vybrané školy mohl ovlivnit výsledek celého kraje. Důvodem může být také vysoká finanční gramotnost učitelů v těchto regionech (bohužel na to není k dispozici žádný rozsáhlejší průzkum) a vliv může mít i rodinná výchova. V rámci této práce v části 4.2.2. je uvedena statistika osob v exekuci. Karlovarský kraj patří k nejhorším a oproti tomu Kraj Vysočina je na tom nejlépe. V rámci zjednodušení problematiky můžeme přijmout názor, že se lze poučit jak z „dobrých“ tak i „špatných“ příkladů.

V následujícím obrázku jsou zobrazeny výsledky ČR po krajích, kde modrá znamená statisticky významně nad průměrem krajů ČR, a naopak červená znamená statisticky významně pod průměrem krajů ČR.

Kraj	Průměr	Karlovarský	Vysočina	Pardubický	Liberecký	Praha	Ústecký	Moravskoslezský	Zlínský	Olomoucký	Královéhradecký	Plzeňský	Jihomoravský	Jihočeský	Středočeský
		563	538	537	529	519	505	504	503	501	495	490	487	481	479
Karlovarský	563		□	□	□	□	▲	▲	▲	□	▲	□	▲	▲	▲
Vysočina	538	□		□	□	□	▲	□	□	□	□	□	□	▲	▲
Pardubický	537	□	□		□	□	□	□	□	□	□	□	□	▲	▲
Liberecký	529	□	□	□		□	□	□	□	□	□	□	□	□	□
Praha	519	□	□	□	□		□	□	□	□	□	□	□	□	□
Ústecký	505	▼	▼	□	□	□		□	□	□	□	□	□	□	□
Moravskoslezský	504	▼	□	□	□	□	□		□	□	□	□	□	□	□
Zlínský	503	▼	□	□	□	□	□	□		□	□	□	□	□	□
Olomoucký	501	□	□	□	□	□	□	□	□		□	□	□	□	□
Královéhradecký	495	▼	□	□	□	□	□	□	□	□		□	□	□	□
Plzeňský	490	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□		□	□	□
Jihomoravský	487	▼	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□		□	□
Jihočeský	481	▼	▼	▼	□	□	□	□	□	□	□	□	□		□
Středočeský	479	▼	▼	▼	□	□	□	□	□	□	□	□	□	□	

Obrázek 16 Rozdíly ve výsledcích žáků ČR v rámci šetření PISA

Zdroj: Převzato z [32]

2.1.3 Měření finanční gramotnosti ČNB a MFČR

V období květen–říjen 2010 proběhl výzkum pro Ministerstvo financí ČR a Českou národní banku. Projekt byl zaměřen na dospělou populaci v ČR, kde vzorek činil 1005 respondentů. Vzorek byl vybrán tak, aby byl reprezentativní na populaci ČR z hlediska pohlaví, věku, vzdělání a místa bydliště. [55]

Hlavní zjištění

Své účty a závazky platí včas pouze 65 % lidí. Lidé raději spoří, při výběru spořicí a investičních produktů jsou velmi opatrní, kdy nejméně rizikové produkty si vybírá až 63 % respondentů.

S možností vzít si dovolenou na úvěr a přeplatit 20 % z ceny zájezdu nesouhlasí 69 % lidí, ale s úvěrem na televizi má problém pouze 35 % respondentů.

V minulých 12 měsících se až 23 % lidí stalo, že jejich příjem nepokrýval životní náklady, kdy polovina to řešila snížením výdajů. Až 15 % lidí nezaplatilo však své závazky, z toho 71 % si platbu odložilo.

Pouze 1/3 lidí ví, co znamená zkratka RPSN¹, ale pouze 1/3 z těch, co vědí, co znamená je umí rozepsat.

Domácí rozpočet si sestavuje 45 % domácností, 48 % domácností ho nesestavuje a 7 % neví, zda ho sestavuje. Domácnosti, které sestavují finanční rozpočet, tak až v 77 % vždy nebo většinou kontrolují jeho dodržování. Více než polovina domácností, které nesestavují rodinný rozpočet, to považují za zbytečné.

Nejčastějším způsobem tvorby finanční rezervy je ukládání svých příjmů na běžný účet, dále pak do stavebního spoření nebo doma do obálky, případně na spořicí účet.

Téměř 2/3 respondentů by byli schopni koupit ihned nový spotřebič za neopravitelný, nejčastěji lidé, kteří si tvoří pro tyto účely rezervy. Pouhá 1/3 respondentů si tvoří rezervy pro ztrátu příjmu.

2.1.4 Projekty pro podporu finanční gramotnosti v České republice

V rámci podpory zvýšení finanční gramotnosti probíhá několik projektů pod záštitou Ministerstva financí, Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy a ČNB.

Abeceda rodinných financí je cílena především na dospělou veřejnost pro vzdělání v oblasti hospodaření s penězi a odpovědné správy rodinného rozpočtu. Tenhle projekt je možno využít prezenčně, pomocí e-learningu nebo pomocí mobilní aplikace pro rodinný rozpočet. V rámci projektu se uskutečnilo 317 seminářů zaměřených na finanční a spotřebitelskou gramotnost na základy podnikání, kdy se zúčastnilo 4 153 osob. Semináře probíhali interaktivní formou, po které přišla na řadu diskuze.

Podle mě nejdůležitějším projektem je **další vzdělávání pedagogických pracovníků**, které povede k výuce finanční gramotnosti již na základních školách, ale i na středních školách. Tento projekt provádí Národní institut pro další vzdělávání, který je určen učitelům základních a středních škol.

¹ RPSN neboli roční procentní sazby nákladů na spotřebitelský úvěr, do kterých se započítávají veškeré náklady spojené s poskytnutím úvěru

Předmět finanční gramotnost byl přednášen na Ekonomicko-správní fakultě Masarykovy univerzity, kdy bylo hlavním cílem seznámit studenty se složkami finanční gramotnosti a poukázat na problémy sociálně slabých občanů.

Mezi další projekty patřilo také **divadelní představení pro zodpovědné spotřebitele**, které bylo cíleno na celou veřejnost, kterou zřizovala obecně prospěšná společnost Finanční gramotnost za podpory občanského sdružení Asociace finanční a občanské gramotnosti. Další formou byli různé **letáky** a **podpory výuky** ve školách pomocí metodické podpory pro učitele za podpory Národního ústavu pro vzdělání. Konala se také **soutěž finanční gramotnosti** mezi žáky základních a středních škol, nebo byly vytvořeny **webové stránky** finančního vzdělávání, které financuje Česká bankovní asociace. [26]

3 DŮSLEDKY ZADLUŽENÍ

Hlavní povinností dlužníka je platit své dluhy. Mohou nastat životní situace, kdy dlužník není schopen splácet svůj závazek a jeho dluh z důvodu sankcí začne nekontrolovaně narůstat. Není důležité, zda se do problémů dostal vlastním konáním nebo v důsledku ztráty zaměstnání, zdravotních problémů, rozpadu rodiny, Finančně gramotný člověk musí být v podobných situacích aktivní, být v kontaktu s věřiteli a situaci se snažit řešit dostupnými prostředky (odklad splátek, splátkový kalendář, ...). Velmi často se ovšem stává, že dlužník nic neřeší, však ono to nějak dopadne. Pokud je člověk pasivní, tak se často stává, že jeho majetek může být předmětem soudní exekuce.

3.1 Exekuce

Účelem exekučního řízení je dosáhnout k uspokojení právního nároku věřitele bez ohledu na ochotu osoby povinné poskytnout toto přiznané plnění. Mezi účastníky exekuce patří oprávněný, povinný a manžel(-ka) osoby povinné.

Oprávněným je osoba, jejíž přiznaná pohledávka nebyla dobrovolně uhrazena. Jen tato osoba může podat návrh na nařízení exekuce.

Povinný je osoba, která včas a řádně nesplnila povinnost uloženou jí v exekučním titulu. Majetek této osoby je poskytnut v rámci exekučního řízení.

Manžel (-ka) osoby povinné je osoba, které lze v rámci exekučního řízení postihnout majetek patřící do společného jmění manželů, a tím pádem se stává účastníkem exekučního řízení ohledně tohoto majetku. [46]

Exekuční řízení se zahajuje na popud oprávněné osoby, která podává návrh k okresnímu soudu, tam kde má dlužník bydliště, případně zde sídlí právnická osoba. V návrhu na provedení exekuce musí být uveden exekutor, který bude pověřen exekucí. K návrhu je potřeba připojit originál a úředně ověřenou kopii exekučního titulu opatřeného potvrzením o jeho vykonatelnosti. [37]

Soud nařídí exekuci a jejím provedením pověří exekutora do 15 dnů, jsou-li splněny všechny podmínky pro nařízení exekuce. Soud nikoliv ale nenařídí způsob, jakým má být exekuce provedena. Způsob provedení exekuce určí exekutor, přitom ale musí vycházet z exekučního řádu.

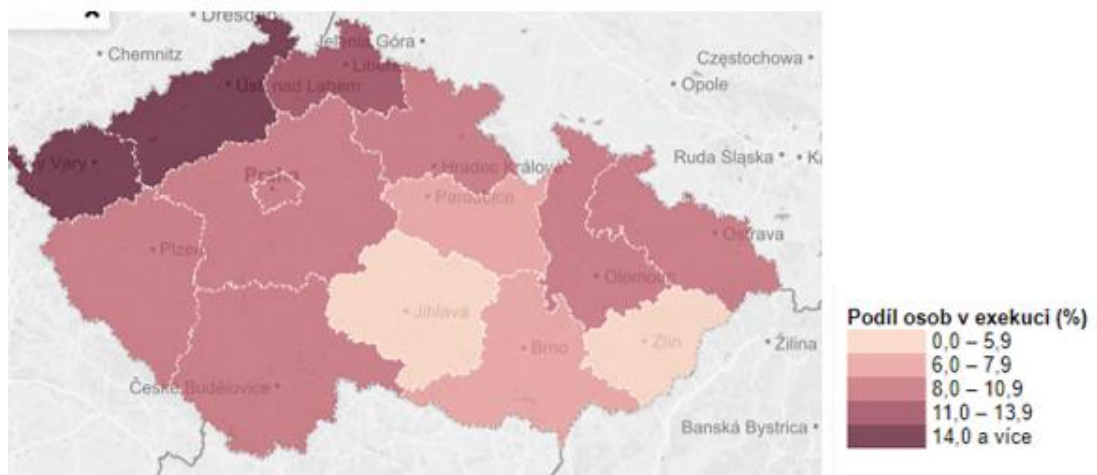
Exekuci ukládající zaplacením peněžité částky lze provést srážkami ze mzdy a jiných příjmů, příkázáním pohledávky, prodejem movitých věcí a nemovitostí nebo prodejem podniku.

Exekuci ukládající jinou povinnost než zaplacení lze provést vyklizením, odebráním věci, rozdělením společné věci nebo provedením prací nebo výkonů. [37]

K dosažení cíle exekuce můžeme jednotlivé způsoby kombinovat.

Exekuce je efektivní nástroj k vymáhání práva. Dlužník nese všechny náklady exekuce, mezi které patří odměna exekutora, náhrada hotových výdajů, náhrada za ztrátu času, náhrada za doručení písemností, odměna a náhrada nákladů správce podniku.

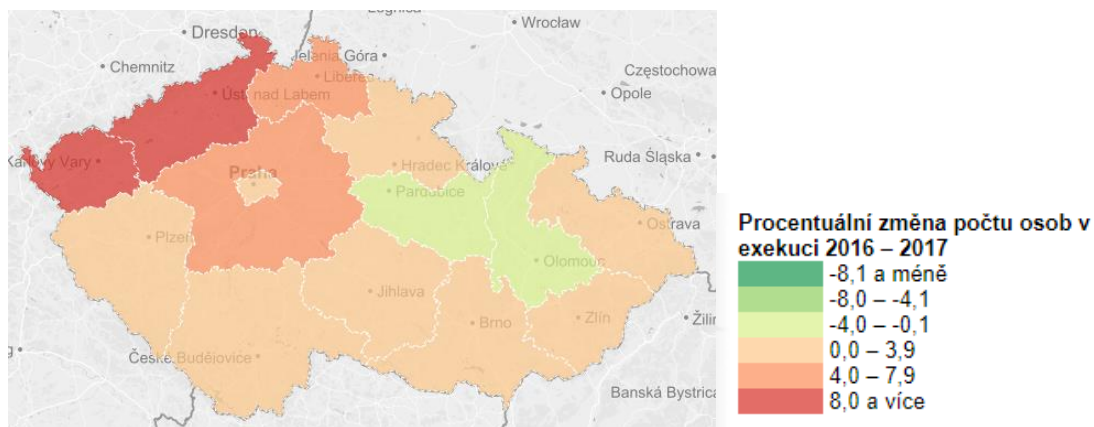
Obranou proti exekuci může být odvolání do rozhodnutí soudu o nařízení exekuce, nebo podání návrhu soudu na zastavení exekuce či její části. Na návrh povinného může soud exekuci odložit, ale současně udá dobu, na kterou exekuci odkládá. Po uplynutí doby odkladu exekutor i bez návrhu pokračuje v exekuci.



Obrázek 17 Podíl osob v exekuci v roce 2017

Zdroj: Převzato z [44]

Na obrázku 17 je znázorněna mapa České republiky za rok 2017, kde jsou barevně odlišeny podíly osob v exekuci. Čím sytější barva, tím je podíl osob v exekuci vyšší. Vidíme, že nejhůře je na tom Karlovarský a Ústecký kraj. Naopak nejnižší počet exekucí je v kraji Vysočina a ve Zlínském kraji.



Obrázek 18 Procentuální změna počtu osob v exekuci v letech 2016 a 2017

Zdroj: Převzato z [44]

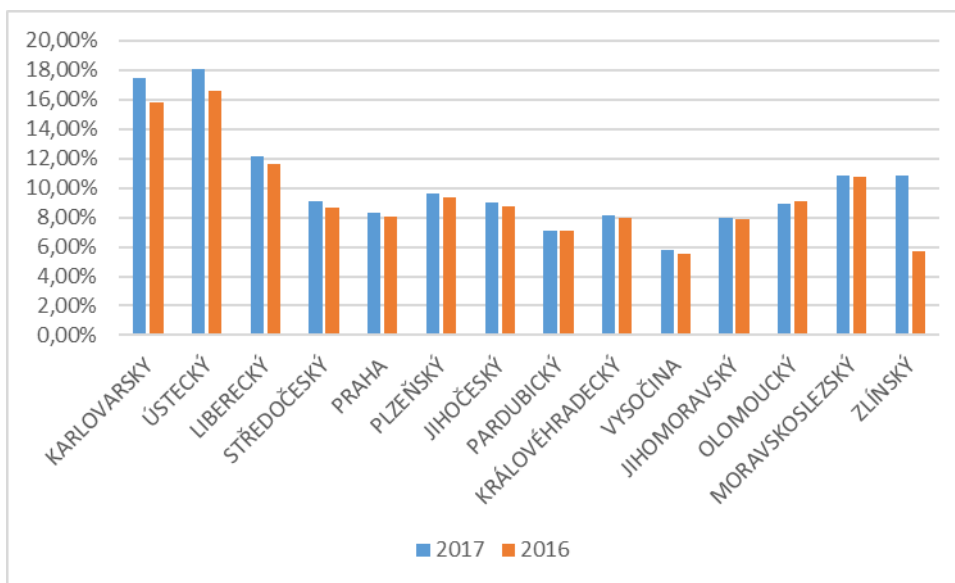
Na obrázku 18 je uvedena procentuální změna počtu osob v exekuci mezi roky 2016 a 2017. Barevně jsou odlišeny škály změn. Jak vidíme, nejčtenější zastoupení má škála od 0,0 % do 3,9 %. Nejvyšší meziroční procentuální nárůst byl v Karlovarském a Ústeckém kraji, ve kterých došlo k dramatickému zhoršení situace. Naopak ke zlepšení došlo v Olomouckém a Pardubickém kraji.

ČR	2017	ZMĚNA OPROTÍ ROKU 2016
počet osob v exekuci	863 000	3,40 %
počet osob se 3+ exekucemi	493 000	0,80 %
podíl osob v exekuci	10 %	0,4 p. b.
celkový počet exekucí	4 670 000	4,80 %
vymáhaná jistina	239 000 000 000	

Tabulka 1 Meziroční rozdíly osob v exekuci

Zdroj: Zpracování vlastní dle [44]

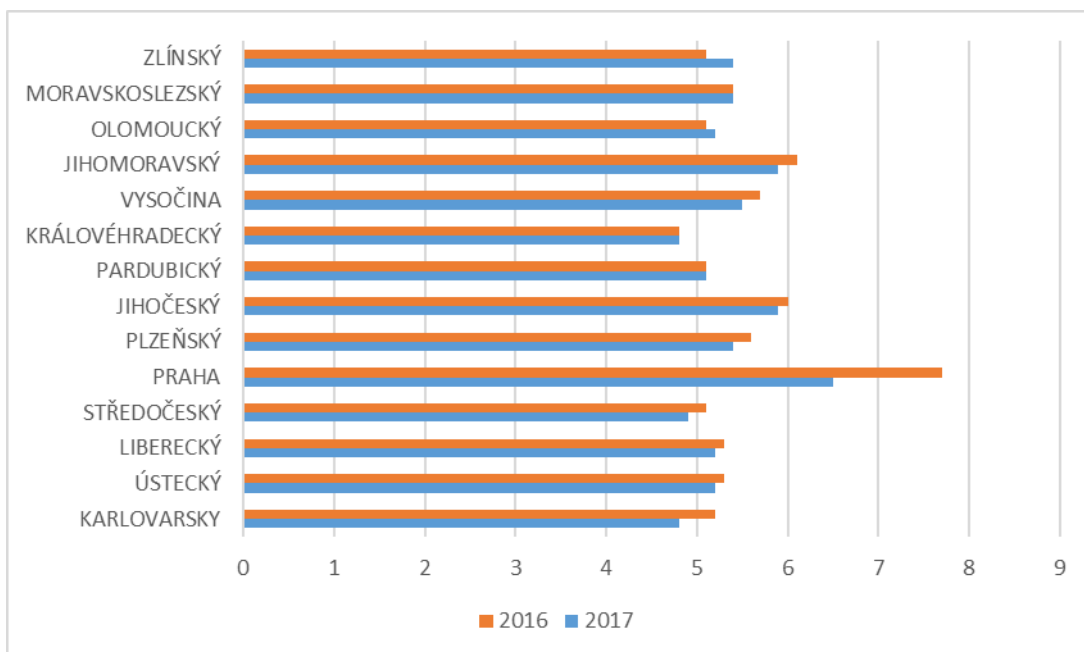
V tabulce vidíme zobrazené rozdíly mezi roky 2016 a 2017 celé České republiky ohledně exekucí. Můžeme vidět, že počet osob v exekuci i celkový počet exekucí neustále roste. Celková vymáhací jistina pro rok 2017 je 239 mld. Kč, celkem je v Česku 863 tisíc lidí v exekuci, proti nimž je vedeno 4,67 milionů exekucí.



Obrázek 19 Podíl osob v exekuci v letech 2016 a 2017

Zdroj: Zpracování vlastní dle[44]

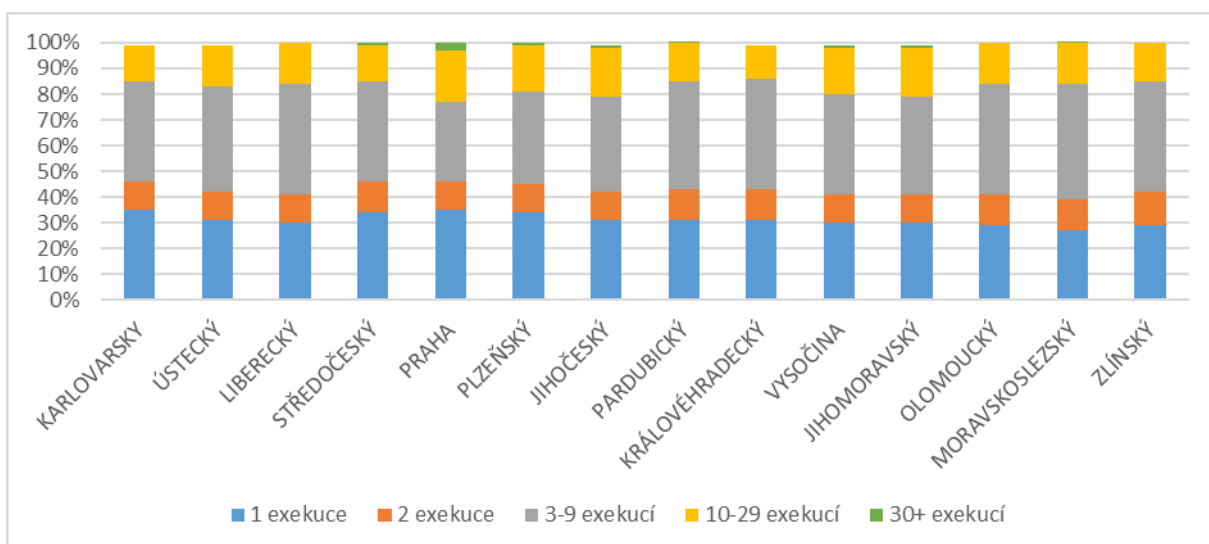
Obrázek 19 porovnává podíly osob v exekuci mezi lety 2017 a 2016. Největší podíl osob v exekuci pro uvedené roky je v Ústeckém kraji (18,08 %) a Karlovarském kraji (17,45 %), toto prvenství je velmi alarmující, jelikož dvojnásobně přesahují celorepublikový průměr. Každý pátý člověk starší patnácti let je zde v exekuci, každý desátý se potýká se třemi a více exekucemi. Nejlepší situace je v kraji Vysočina (5,77 %), což je razantní rozdíl. Téměř v každém kraji došlo k meziročnímu nárůstu podílu osob v exekuci mimo kraj Olomoucký a Pardubický.



Obrázek 20 Průměrný počet exekucí na osobu

Zdroj: Zpracování vlastní dle [44]

Obrázek č. 20 porovnává průměrný počet exekucí na osobu mezi lety 2017 a 2016. Největší průměrný počet exekucí na osobu pro uvedené roky je v Praze (7,7) a Jihomoravském kraji (6,1). Téměř v každém kraji došlo k meziročnímu poklesu průměrného počtu exekucí na osobu mimo kraj Olomoucký a Zlínského.



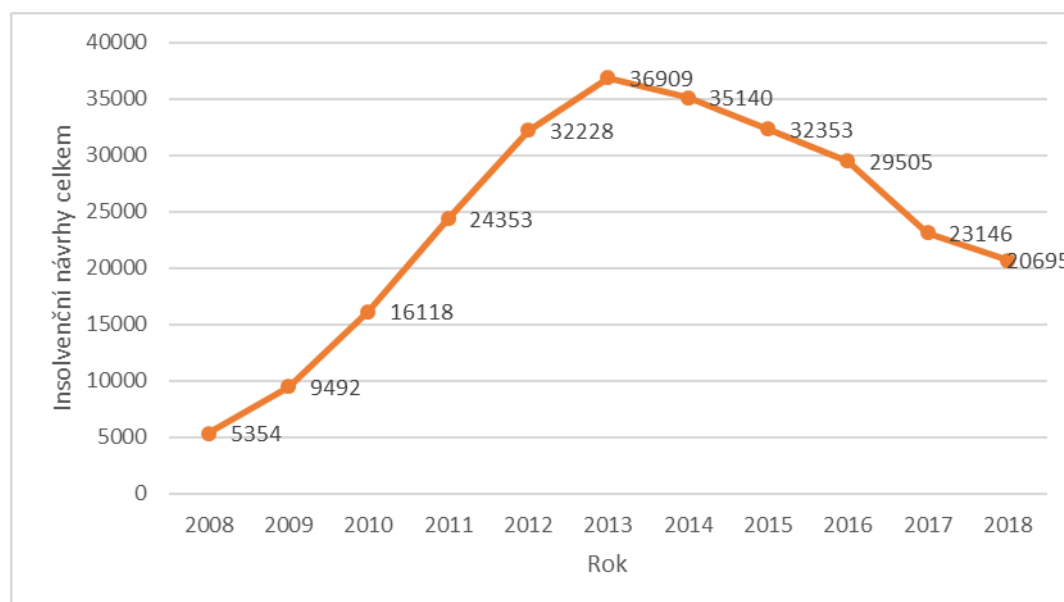
Obrázek 21 Podíl osob v exekuci podle počtu exekucí

Zdroj: Zpracování vlastní dle [44]

Další porovnání krajů se týká podílu osob s exekucí. Největší zastoupení má kategorie od 3 do 9 exekucí, která dominuje v Moravskoslezském kraji s 45 % podílem osob, největší podíl osob s 30 a více exekucemi je Praze. **Skoro 500 tisíc lidí má tři a více exekucí, z toho 150 tisíc má dokonce deset a více exekucí.** Nejčastější příčina může být neplacení výživného nebo nájemného, dlužné mzdy, dluhy spojené s podnikáním, pokuty od policie, pojišťoven nebo telefonních služeb.

3.2 Insolvence

Insolvenční řízení je soudní řízení, kdy v první fázi rozhodne soud, zda jsou splněny podmínky pro řešení majetkových problémů tím, že rozhodne o úpadku. V následující fázi rozhodne soud o způsobu řešení úpadku. Existují 4 případy a těmi jsou konkurs, reorganizace, oddlužení nebo zvláštní způsob, kdy u fyzických osob připadá v úvahu pouze oddlužení [46]



Obrázek 22 Vývoj insolvenčních návrhů za období 2008-2018

Zdroj: Zpracování vlastní dle [51]

Z obrázku 22 je patrné, že hodnoty insolvenčních návrhů, platných od vzniku Insolvenčního zákona v roce 2008, zaznamenaly poměrně strmé nárůsty, a to až do roku 2013, kdy byla zaznamenána historicky nejvyšší roční hodnota počtu insolvenčních návrhů. Od této doby zaznamenáváme meziroční poklesy, které jsou však méně razantní, než byly růsty do roku 2013. V roce 2014 se počet insolvenčních návrhů snížil proti roku 2013 o 4,8 %. V roce 2015 činil pokles proti roku 2014 7,9 %. V roce 2016 proti roku 2015 dochází k dalšímu poklesu o 8,8 %. K výrazné změně došlo v období 2017/2016, kdy meziroční pokles dosáhl 21,6 %.

Snížení počtu insolvenčních návrhů v roce 2018 proti roku 2017 je mírnější než v předchozím období a činí 10,59 %.

Průměrný roční pokles počtu insolvenčních návrhů v období 2013-2018 byl o 12,26 %.

3.2.1 Osobní bankrot

Osobní bankrot je způsob zbavení se dluhů, pokud dlužník (fyzická osoba) nestačí své dluhy splácet.

Mezi výhody osobního bankrotu patří hlavně ta, že se zastaví narůstání úroků, ochrání se před exekucí a před vymáháním dluhů jinou cestou, než určí soud. Dále mezi výhody patří zbavení se všech dluhů prostřednictvím splátkového kalendáře po dobu 5 let, kdy není nutné uhradit celou částku dluhu, ale minimálně 30 % dluhu. Další výhodou může být ta, že jsou sloučené všechny splátky do jedné měsíční splátky. [46]

Insolvenční zákon rozlišuje dva způsoby oddlužení, a to jednorázové oddlužení zpeněžením majetku, nebo plněním splátkového kalendáře rozvrženého do 5 let. [37]

Jednorázové oddlužení je realizováno zpeněžením majetkové podstaty dlužníka insolvenčním správcem. Majetkovou podstatu tvoří:

- Peněžní prostředky
- Věci movité a nemovité
- Podnik, soubor věcí a věci hromadné
- Vkladní knížky, vkladní listy a jiné formy vkladu
- Akcie, směnky, šeky nebo jiné cenné papíry
- Obchodní podíl
- Dlužníkovi peněžité či nepeněžité pohledávky [37]

Z konkursní podstaty jsou vyňaty věci, které dlužník potřebuje k uspokojování hmotných potřeb svých a své rodiny. Jde zejména o oděvní součásti, vybavení domácnosti, snubní prsten, zdravotnické potřeby a hotové peníze do výše 1 000 korun. [37]

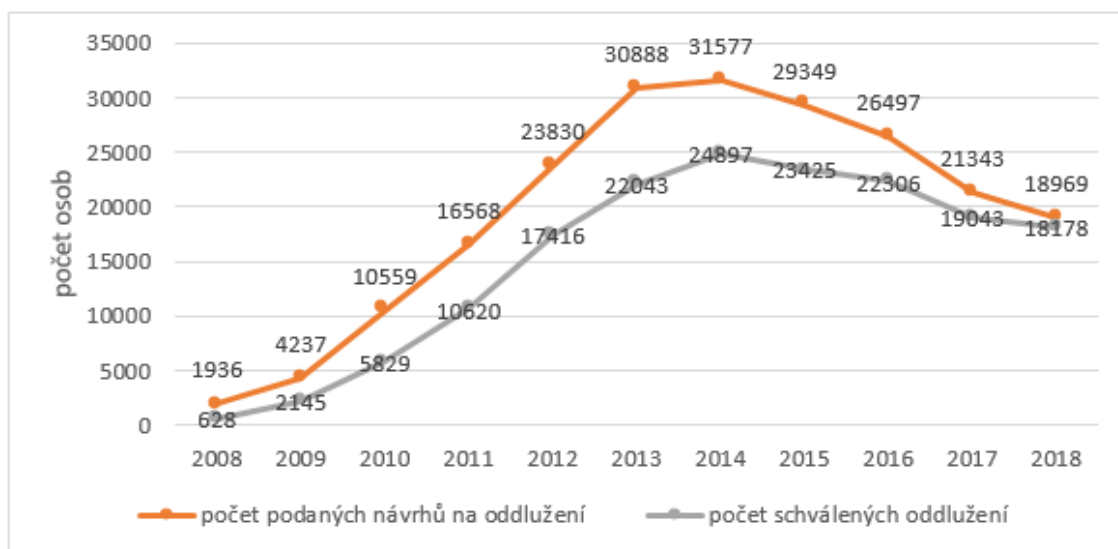
Při oddlužení **splátkovým kalendářem** je dlužník povinen po dobu 5 let měsíčně splácet nezajištěným věřitelům ze svých příjmů částku ve stejném rozsahu, v jakém mohou být při výkonu rozhodnutí či exekuci uspokojeny přednostní pohledávky.

Výpočet rozsahu měsíčních srážek z příjmu se provede podle metodiky obsažené v občanském soudním řádu. [37]

Insolvenční soud návrh zamítne, jestliže se k okolnostem dá předpokládat, že je sledován nepoctivý záměr, nebo že hodnota plnění bude nižší než 30 %. Soud zamítne návrh i tehdy, když jej znovu podala osoba, o které již bylo dříve rozhodnuto, nebo dosavadní výsledky řízení ukazují na lehkomyšlný a nedbalý přístup dlužníka. [37]

K hlavním podmínkám k využití oddlužení patří, že dluhy nesmí pocházet z podnikání, dlužník má minimálně 2 různé věřitele a dlužník má peněžité závazky po dobu delší než 30 dnů po době splatnosti. Mezi další podmínky patří, že dlužník nebyl v posledních 5 letech odsouzen za trestný čin majetkové nebo hospodářské povahy, dlužník musí být zaměstnaný nebo mít pravidelný příjem (např. starobní důchod nebo rentu) a dlužník musí chtít své dluhy řešit a přistupovat k nim zodpovědně. [46]

Při splnění všech podmínek soud oddlužení povolí. O způsobu oddlužení pak rozhoduje schůze věřitelů prostou většinou hlasů počítanou podle výše jejich pohledávek, když platí, že za každou 1 korunu připadá jeden hlas. Pokud o způsobu oddlužení nerozhodne prosou většinou schůze věřitelů, rozhodne o způsobu oddlužení soud. [37]

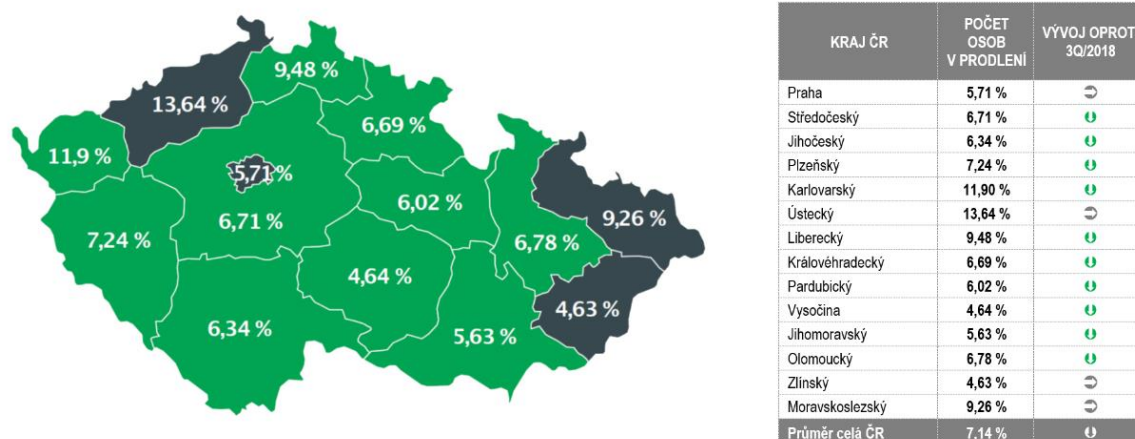


Obrázek 23 Oddlužení – osobní bankroty v ČR

Zdroj: Zpracování vlastní dle [51]

V roce 2018 požádalo o oddlužení celkem 18 969 osob. Z toho bylo oddlužení povoleno v 18 178 případech. Z grafu je zřetelné, že % povolených oddlužení se meziročně zvyšuje.

V loňském roce dosáhl počet povolených oddlužení na 95,83 %, v roce 2017 to bylo 90,93 % a v roce 2016 bylo z celkových 26 497 podaných žádostí povoleno oddlužení pouze u 22 306 dlužníků, tj. jen 84 %. Za zlepšení může osvěta nebo dostatek informací ohledně podmínek (dlužník nebyl odsouzený za trestný čin, má pravidelný příjem a přistupuje ke svým dluhům zodpovědně a chce řešit situaci, do které se dostal). Oddlužení formou zpeněžení majetku využilo v průběhu roku 2018 celkem 414 dlužníků. V ostatních případech bylo oddlužení řešeno nastavením splátkového kalendáře.



Obrázek 24 Podíl počtu osob se závazkem po splatnosti v registru SOLUS v jednotlivých krajích

Zdroj: [38]

Sledujeme pozitivní vývoj počtu osob v prodlení se splácením svých závazků ve všech krajích České republiky, ačkoliv se v jednotlivých krajích počet osob s dluhem po splatnosti liší. Barevně je odlišen vývoj oproti minulému kvartálu v roce 2018, kdy šedá barva nám znázorňuje stagnaci a zelená pozitivní vývoj (snížení podílu osob v prodlení). Nejvyšší počet pozorujeme u Ústeckého (13,64 %) a Karlovarského kraje (11,9 %), kde má nesplacený závazek po splatnosti více než 10 občanů ze 100. Naopak nejlepší platební morálku vidíme ve Zlínské kraji (4,63 %) nebo na Vysočině (4,64 %).

Závazek po splatnosti zapsaný v registru fyzických osob SOLUS nebo jeho část uhradilo v roce 2018 více než 252 tisíc osob. Celková suma uhrazených závazků po splatnosti přesáhla 5 miliard. Kč.

4 FINANČNÍ GRAMOTNOST V KONTEXTU BANKOVNÍCH PRODUKTŮ

Díky růstu mezd a nízké nezaměstnanosti (k lednu 2019 činila 2,1 %) si lidé více půjčují peníze a nemají problémy s jejich splácením. Navíc ušetří až 3x tolik, než kolik si nabraly na úvěrech.

Podle statistik ČNB v říjnu 2018 činili dluhy domácností vůči bankám 1,63 bilionu, z nichž 1,23 bilionu tvoří úvěry na bydlení. Na druhou stranu vklady na účtech činili přes 2,4 bilionu Kč, z toho skoro 1,9 bilionu na běžném účtu. Statisticky lze říci, že průměrně každý obyvatel ČR dluží průměrně 153 tisíc Kč a zároveň má v bance uloženo průměrně 229 tisíc Kč.

Zvyšuje se také trend platební morálky, kdy sledujeme snížení nesplaceného objemu půjček. Pouze 2,2 % lidí nesplácí své dluhy, u hypotečních úvěrů pouze 1,6 %, kdy stejná hodnota byla v roce 2008, ale s tím rozdílem, že domácnosti dlužili pouhou polovinu, co nyní. [5]

Z celoročních statistik inkasní agentury EOS KSI vyplývá, že v roce 2018 vzrostla průměrná částka, kterou dlužníci platí z nesplacených pohledávek, o 13 % na 2 200 Kč. Rozdíly ve splácení jsou rozdílné v jednotlivých regionech, kdy mezi kraje s nejvyšší průměrnou splátkou patří Jihočeský kraj (2 951 Kč) a Praha (2 709 Kč). Naopak nejméně dlužníci splácí v Karlovarském kraji (1 659 Kč). O ¼ také narostl počet uzavřených splátkových dohod. Nejlepší disciplínu v dodržování splátkového kalendáře sledujeme v Praze a Plzeňském kraji (36 %), naopak nejhorší morálka je na Vysočině (27 %). K sjednávání nových splátkových dohod se nejvíce dařilo v Královéhradeckém kraji (40 %). [49]

4.1 Finanční plán

Finančním plánem můžeme označit uvědomění si toho jaké máme cíle a jaké máme finanční možnosti na jejich realizaci. Při sestavování plánu je potřeba nejdříve nadefinovat **cíle** – co si chceme za peníze pořídit, **zdroje** – kolik máme peněz na splnění cílů, **rizika** – jaká nám hrozí a případně jak je pokrýt a **přiřazení zdrojů cílům** – kolik peněz na co dáme. [43]



Obrázek 25 Schéma finančního plánu

Zdroj: [43]

Mezi typické cíle, které se ve finančních plánech objevují, jsou:

- Bydlení – to se objevuje u lidí, které bydlení nemají ještě vyřešené, nebo je řešeno pouze provizorně
- Studium dětí – to se objevuje ve většině plánech, kde má rodina děti, které mohou mít studium před sebou
- Finanční nezávislost – znamená dostatek peněz ve stáří, aby lidé měli jistotu peněz, i když nebudou moci pracovat
- Další cíle – drahá dovolená, nové auto

4.1.1 „5 P“ rodinného rozpočtu

- Přehled – měli bychom mít přehled nad svými výdajů
- Plán – rozpočet svých financí, ať už příjmů, tak i výdaje
- Předpoklad – naplnění svých cílů a závazků
- Pochopení – v dnešní době je nutnost mít vytvořené nějaké úspory
- Princip – návyk, který pomáhá předcházet a zvládnout naše dluhy [46]

4.1.2 Finanční desatero

- **Nic není zadarmo** – Prodejci finančních služeb jsou podnikatelé, kdy je jejich činnost zaměřená na zisk. Proto i služba, která může vypadat zadarmo, bude nějakým jiným způsobem zaplacená.
- **Mít jasno** – Měli bychom vědět, jaký produkt chceme, jaké by měl mít parametry a co od něj očekáváme. Při výběru složitějších a dlouhodobých produktů je dobré se poradit jak s prodejcem či zprostředkovatelem, tak i s třetí nezávislou zkušenou osobou.
- **S kým jednáme?** – Vždy musíme vědět, s jakým typem smluvního partnera jednáme. Zda musel doložit své kvality na získání povolení k činnosti, nebo zda ho kontroluje veřejný orgán, a jaké má pravomoci.
- **Finanční plán** – Mít na nepředvídatelné situace (nemoc, ztráta zaměstnání, změna rodinné situace) vytvořenou finanční rezervu. Není rozumné vložit všechny volné finanční prostředky do dlouhodobých investic.
- **Číst všechno** – Smlouvu číst i v případě nedostatku času nebo tím, že nám prodejce už vše podstatné řekl. Důležité je také číst všeobecné obchodní či pojistné podmínky.
- **Smlouvy** – Čím je nabízený produkt pochybnější, tím je smlouva delší. Na předání kopií, které podepisujeme, máme právo. Pokud přistoupíme na řešení problémů rozhodcem jmenovaným poskytovatelem služby, nebudeme mít možnost obrátit se na nezávislý soud.
- **Vysoký výnos** – Je dobré trvat na vysvětlení, proč jsme nabídku dostali právě my a jaké výhody a zisk z ní plynou prodejci. Platí, že čím je služba nebo produkt složitější, tím je pro nás riskantnější.
- **Investování** – Při vyplňování dotazníku k investování na kapitálovém trhu se nenechat vmanipulovat do odpovědí, kterým nerozumím nebo s nimi nesouhlasím, jen za vidinou rychlého zisku.
- **Důvěřuj, ale prověřuj.** – Finanční poradci jsou placeni z provizí finančních institucí, tudíž může být jejich nabídka řešení ovlivněna. Proto by bylo dobré si nechat předložit více nabídek od různých poradců.
- **Chránit svá data.** – Nikdy neukládat své hesla a kódy pro přístup do internetového bankovníctví nebo ke komunikaci s obchodníkem s cennými papíry. [14]

4.2 Úvěrové obchody

Úvěr je formou dočasného postoupení zboží nebo peněžních prostředků věřitelem, na principu návratnosti dlužníkovi, který je ochoten za tuto půjčku zaplatit určitý úrok ve formě peněžité prémie.

Úvěry můžeme dělit na:

- **Úvěry zbožové**, které jsou poskytovány ve formě zboží. Za zbožový úvěr je považován i prodej na splátky.
- **Úvěry peněžní**, které jsou poskytovány v penězích.
- **Podle subjektu**, tedy z pohledu věřitele nebo z pohledu dlužníka. (úvěry mezivládní, mezibankovní nebo obecní).
- **Podle objektu** na účelové nebo neúčelové. (spotřebitelský úvěr, kontokorent, americká hypotéka).
- **Podle zajištění** na nezajištěné a zajištěné. (jako záruka může sloužit dům, byt nebo osobní ručení druhou osobou).
- **Podle doby splatnosti** na krátkodobé (do 1 roku), střednědobé (splatné do 4 let) a dlouhodobé.
- **Podle měny** na úvěry korunové nebo cizoměnové.

V praxi je často využíván tzv. **revolvingový úvěr**, což znamená, že se jedná o úvěr, který má na dané období sjednaný finanční limit a klient při jeho splácení může čerpat opakovaně prostředky až do jeho limitu. [46]

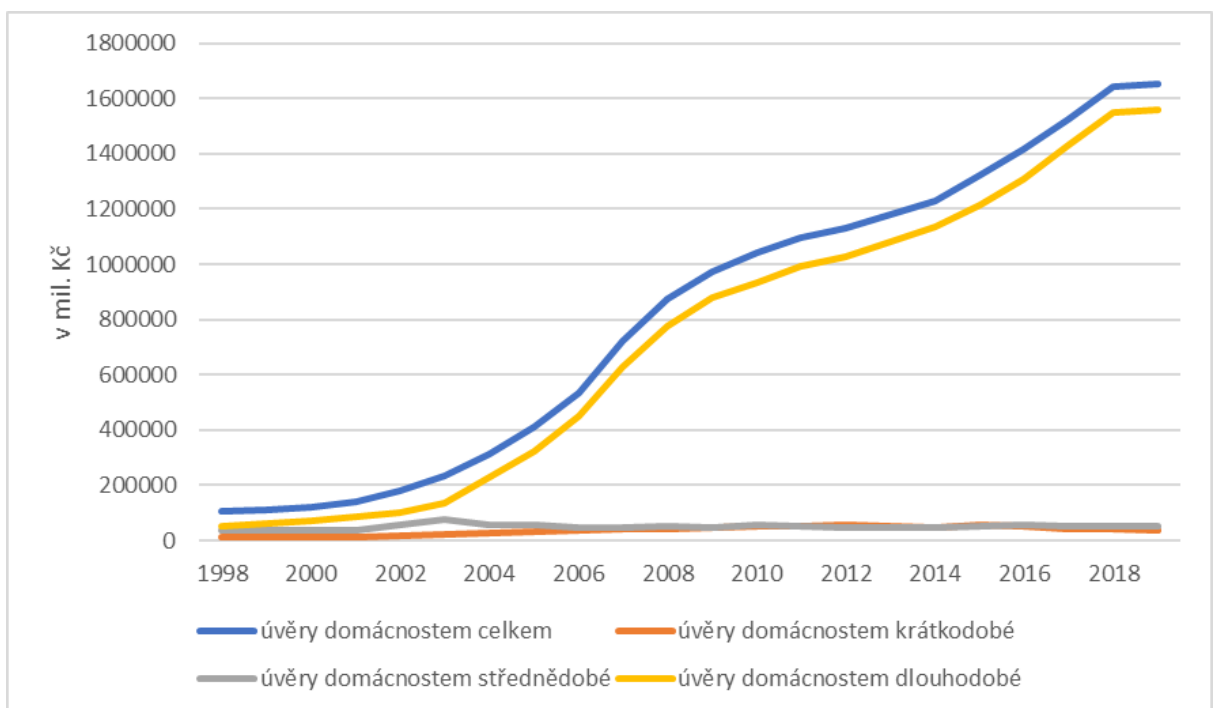
Dále jsem se věnovala spotřebitelským úvěrům, které jsou určeny pro jednotlivce, které jsou určeny většinou na nákup spotřebního zboží. Největší položkou spotřebitelských úvěrů jsou úvěry na bydlení (hypoteční úvěry), u kterých v poslední době proběhli omezení ze strany ČNB. Posledním typem úvěru, kterým se budu zabývat, je kontokorentní úvěr, který jsem vybrala z důvodu snadnosti přístupu.

4.2.1 Spotřebitelské úvěry

Spotřebitelské úvěry jsou v České republice nabízeny jak bankovními, tak i nebankovními institucemi. Jsou uplatňovány především na nákup zařízení a vybavení domácnosti, na nákup spotřební elektroniky, na pořízení, rekonstrukci domu či bytu, na koupi automobilu, na splacení závazků nebo na úhradu nákladů za studium nebo hobby.

Podmínky k získání úvěru jsou jednoduché a lákavé:

- Věk nad 18 let
- České občanství nebo trvalý pobyt na území ČR



Obrázek 26 Časový vývoj spotřebitelských úvěrů

Zdroj: Zpracování vlastní dle [12]

Objem úvěrů poskytnutých rezidentským domácnostem v ČR dosáhl v prosinci 2018 výše 1 650 mld. Kč. Objemově největší položkou představují úvěry dlouhodobé (úvěry na bydlení) ve výši 1 560 mld. Kč, které tvoří 76 % celkového objemu úvěrů poskytnutých domácnostem a u kterých jsme zaznamenali meziměsíční nárůst o 0,5 %. [2]

Spotřební úvěry lze čerpat hotovostně nebo převodem na účet, jednorázově nebo postupně. Doba splatnosti můžeme být různá, většinou se pohybuje od 6 měsíců po 6 let. [46]

Výše úrokové sazby závisí na typu úvěru, době splatnosti, nebo jiných okolnostech, které banka zohledňuje. V současné době se úroková sazba pohybuje od 2,89 % do 15,9 % ročně. [27]

Do **RPSN** neboli *roční procentní sazby nákladů* na spotřebitelský úvěr se započítávají veškeré náklady spojené s poskytnutím úvěru. Smysl ukazatele tkví v tom, aby bylo možné umožnit objektivnější posouzení nákladovosti a výhodnosti spotřebitelského úvěru pro spotřebitele. Samotná výše úrokové sazby neinformuje dostatečně věrně o celkových nákladech, jelikož se do ní nezapočítávají další náklady, které spotřebitel musí platit. Při výpočtu RPSN se do struktury splátek jistiny a úroků zohlední také poplatky za posouzení žádosti o úvěr, poplatky vážící se k uzavření smlouvy, poplatky za převod peněžních prostředků a poplatky za vedení účtu, platby provizí a také platby za pojištění nebo záruku pro případ neschopnosti spotřebitele splácet úvěr z důvodu pracovní neschopnosti, nezaměstnanosti, invalidity nebo smrti.

Pro výpočet RPSN můžeme použít vzorec:

$$\sum_{k=1}^m C_k(1+x)^{-t_k} = \sum_{l=1}^{m''} D_l(1+x)^{-s_l} \quad (1)$$

kde:

x je RPSN

m je číslo posledního čerpání

k je číslo čerpání pro $1 < k < m$

C_k je částka čerpání k

t_k je interval vyjádřený v letech a zlomcích roku mezi datem prvního čerpání

m'' je číslo poslední splátky nebo platby poplatků

l je číslo splátky nebo platby poplatků

D_l je výše splátky nebo platby poplatků

s_l je interval vyjádřený v letech a zlomcích mezi datem prvního čerpání a datem každé splátky nebo platby poplatků [6]

- **Úvěrové riziko**

Úvěrové riziko je riziko ztráty věřitele ze selhání dlužníka tím, že nedostojí svým závazkům podle podmínek kontraktu. Můžeme říct, že úvěrové riziko je pravděpodobnost, že očekávání přijetí peněžních prostředků nebude splněno. Úvěrové riziko je nejdůležitějším rizikem finančního trhu.

Důležitým aspektem při hodnocení dluhů je to, že se vztahuje k určitému dluhu, nikoliv k společnosti. Úvěrové hodnocení neodráží tržní cenu, očekávaný výnos nebo kvalitu investice, ale jedná se pouze o hodnocení rizika selhání určitého dluhu. [21]

- **Registry dlužníků**

Vedle řady menších systémů zjišťujících kreditní hodnotu klienta existuje Bankovní registr klientských informací (BRKI) a Nebankovní registr klientských informací (NRKI). Oba registry obsahují nejen negativní, ale také pozitivní informace o platební morálce a bonitě klientů bank (BRKI) a leasingových nebo splátkových společností (NRKI). V průběhu roku 2006 bylo pokryto registry 95 % bankovního, 90 % leasingového a 50 % splátkového trhu. [37]

- **Bankovní registr klientských informací**

Bankovní registr klientských informací (BRKI) je společná externí informační databáze bank, která má za cíl výměnu informací o klientech vzájemně mezi bankami, které jsou do tohoto registru zapojeny. Nyní je zapojeno 25 bank a stavebních spořitelén. Provozovatelem registru je CBCB (Czech Banking Credit Bureau, a.s.).

V registru jsou obsaženy jak pozitivní, tak i negativní informace o bonitě, důvěryhodnosti a platební schopnosti a morálce. Do registru jsou zapojeny jak občané, tak i podnikatelé. Jsou zde informace jak o stávajících klientech, tak o klientech, kteří teprve o úvěr žádají. [1]

- **Nebankovní registr klientských informací**

Nebankovní registr klientských informací (NRKI) je společná externí informační databáze společností působících v oblasti leasingu a splátkového prodeje. Provozovatelem registru je zájmové sdružení právnických osob LLCB, z.s.p.o.

Obsahem a cílem registru jsou stejné informace jako podává BRKI, jen s tou změnou, že NRKI udává informace o klientech na úrovni leasingových a splátkových půjček. [31]

▪ **Registr platebních informací**

Registr platebních informací (REPI) byl založen za účelem sdílení informací mezi jednotlivými členy, společnostmi, které vykonávají nějaký druh služby, která je založená na splátkách (ať už půjčka, nákup na splátky, nákup na fakturu s odloženou splatností).

Registr shromažďuje informace o klientovi na úrovni splácení, jeho historie, na základě jeho příjmů a výdajů.

▪ **Registr poradců**

Registr poradců (ELIXIR) je společným projektem makléřských a finančně poradenských společností, pojišťoven a bankovních institucí. Cílem tohoto registru je podávat informace o kvalitě služeb, zvyšovat transparentnost poradenství a posilovat důvěryhodnost mezi veřejností. ELIXIR poskytuje veřejnosti informace o certifikaci pojišťovacích poradců a jejich partnerech.

▪ **SOLUS**

SOLUS je zájmové sdružení právnických osob, které v rámci tzv. odpovědného úvěrování přispívá k:

- prevenci předlužování spotřebitelů,
- prevenci růstu počtu dlužníků z prodlení
- zvyšování vymahatelnosti stávajících dluhů po splatnosti
- snižování potenciálních finančních ztrát věřitelů

SOLUS se snaží od roku 1999 minimalizovat finanční ztráty poskytovaných služeb, aby je v ceně poskytovaných služeb neplatili klienti s dobrou platební morálkou.

Název SOLUS vznikl ze **S**družení na **O**chranu **L**easingu a **Ú**věrů **S**potřebitelům, které sdružuje několik společností z různých ekonomických sektorů, mezi kterými jsou banky, stavební spořitelny, nebankovní poskytovatelé telekomunikačních služeb, distributoři energií, poskytovatelé P2P půjček nebo jiné společnosti z oblasti obchodu a služeb.

Informace z klientských registrů SOLUS jsou nezbytným nástrojem pro členy Sdružení při řízení rizika u poskytovaných služeb, ale přispívají také k ochraně klientů před jejich nezodpovědným zadlužováním. [38]

Ke konci roku 2018 bylo v registru fyzických osob SOLUS zapsáno **620 000** dospělých občanů České republiky s nesplacným závazkem po splatnosti. To je skoro o 15 000 občanů méně, než na konci roku 2017. [34]

Ke konci roku 2018 evidovalo sdružení SOLUS ve svém registru fyzických osob **7,14 %** dospělých s celkovou dlužnou částkou **49,5 mld. Kč**, která oproti konci roku 2017 klesla z 50,6 mld. Kč.

▪ **Centrální registr dlužníků**

Centrální registr dlužníků České republiky (CERD) zajišťuje kontrolu a prevenci před vznikem neplaticího dlužníka nebo u již vzniklých dlužníků výrazně zvyšuje vymahatelnosti neuhrazených pohledávek.

CERD je globální informační systém, který umožňuje vyhledávat nesplacené závazky a další ekonomické ukazatele o subjektech.

CERD je určen pro kontrolu osob podnikající za účelem prověřování platební morálky.

Uživatelé systému mohou být fyzické osoby, právnické osoby včetně bank, splátkových firem, firem se státní účastí nebo samotné státní orgány. [8]

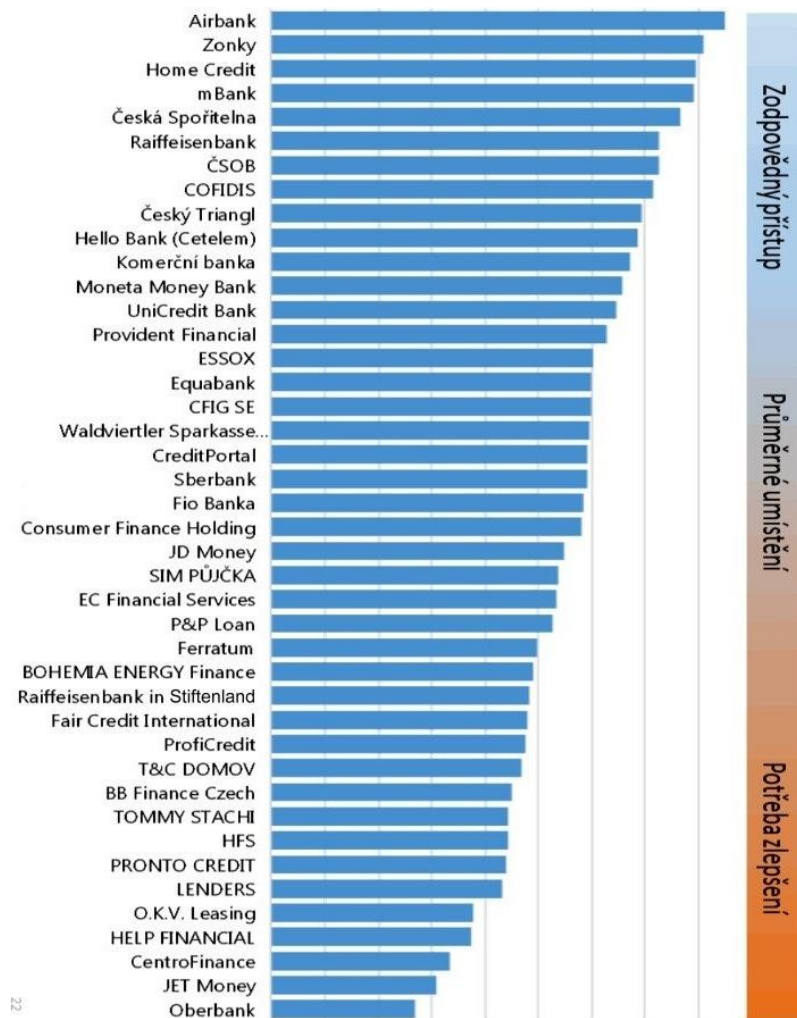
• **Srovnání poskytovatelů půjček**

Dohled ČNB sebou přinesl také pročištění trhu, kdy počet poskytovatelů půjček prudce klesl, protože bylo zjištěno, že společnosti nejsou dostatečně kapitálově a znalostně vybaveny. V roce 2017 podalo žádost o licenci 108 poskytovatelů půjček, ale pouze 84 jich bylo ČNB schváleno.

Při výběru půjčky by si zájemci měli na stránkách ČNB zkontrolovat, zda společnost je legálním poskytovatelem spotřebitelského úvěru.

Na základě indexu zodpovědného úvěrování bylo provedeno v prosinci 2017 srovnání, které porovnává 42 společností, které poskytují středně velké spotřebitelské úvěry a nevyžadují zajištění. Do porovnání nejsou zahrnuty ty banky, které neposkytují spotřebitelské úvěry, dále stavební spořitelny, leasingové společnosti, inkasní agentury a neaktivní společnosti.

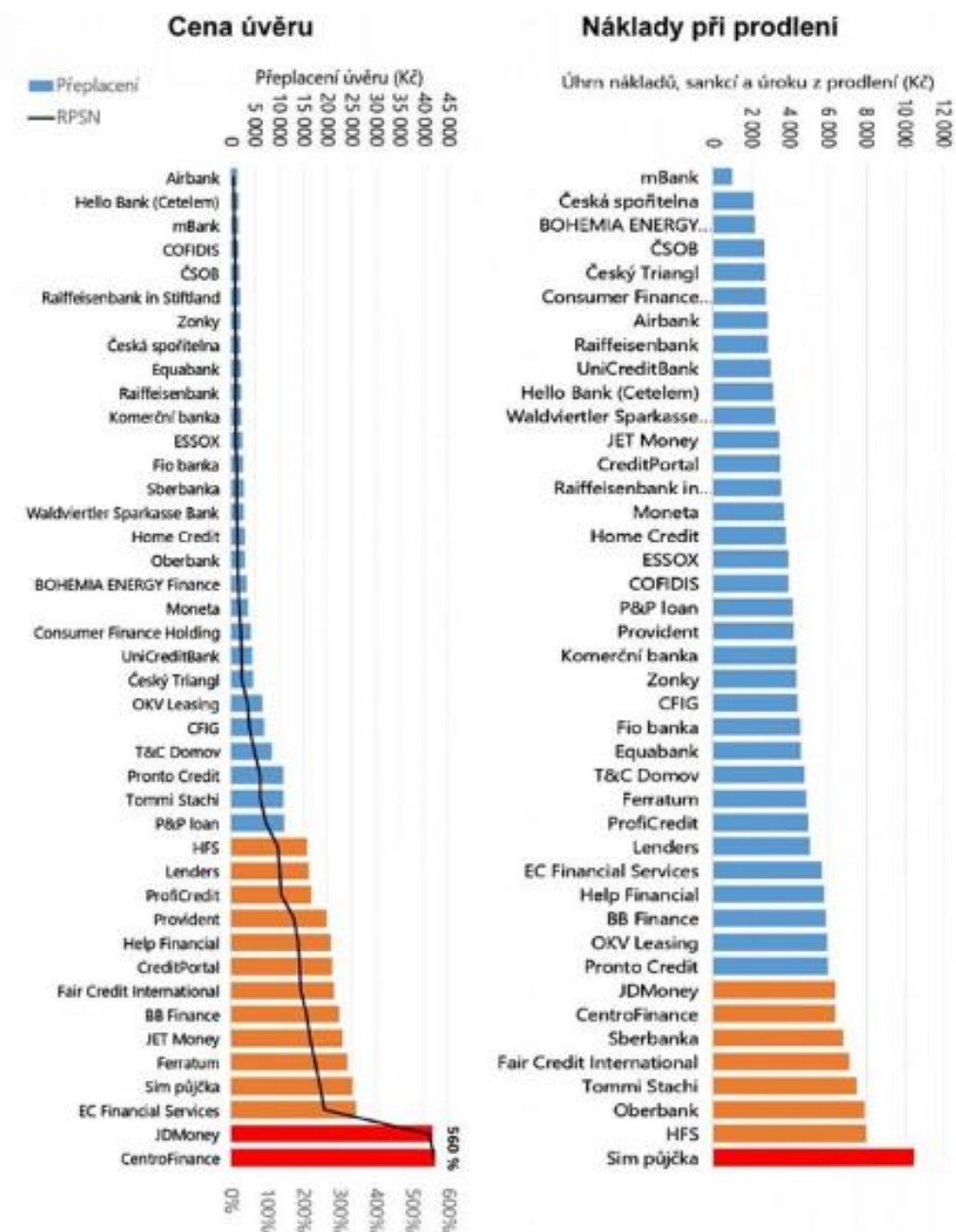
Všechny společnosti byly porovnávány z hlediska ceny, transparentnosti a vstřícnosti vůči zákazníkovi, kdy jednotlivým kritériím byla přiřazena odpovídající váha. Výsledkem porovnání je tedy žebříček, který naznačuje, jak se poskytovatelé spotřebitelských úvěrů chovají ke svým zákazníkům. [50]



Obrázek 27 Srovnání poskytovatelů podle přístupu k zákazníkům

Zdroj: Převzato z [50]

Vyšší cena úvěru nemusí být sama o sobě negativní, pokud je transparentní, ale zvyšuje riziko dluhové pasti. Při analýze autoři srovnání vycházeli z jednotného modelového případu, kdy se jedná o úvěr ve výši 30 000 Kč se splatností 1 rok (12 měsíčních splátek), bez zajištění a bez uvedení účelu úvěru. Při výpočtu nákladů při prodlení jsme postupovali podle scénáře, že se zákazník dostane do potíží, přestane po půl roce splácet a tím pádem mu dluh naroste o šest splátek. Do výpočtu jsou zahrnuty i náklady na vymáhání, mezi které patří upomínky nebo sankce a úroky z prodlení.



Obrázek 28 Srovnání poskytovatelů úvěrů podle ceny úvěru a nákladů při prodlení

Zdroj: Převzato z [50]

Mezi společnosti s největší vstřícností zařadíme ty, které požadují při 6 měsíčním prodlení sankce kolem 2 000 Kč, zatímco nejdražší společnosti až pětinasobek této částky. Polovina společností nabízí třicetitisícový úvěr s předplacením do pěti tisíc (RPSN 30 %). Deset nejdražších společností žádá u úvěru 20 000 Kč nebo víc (maximální RPSN dosahuje až 560 %). [50] K březnu 2019 je vedeno v systému ČNB 55 129 zprostředkovatelů finančních služeb. Žadatelé o licenci nejvíce chybovali v neúplnosti žádosti, nedostatkách v obchodním

plánu nebo v návrhu vnitřních předpisů upravujících pravidla a postupy, nebo nesprávného výpočtu počátečního kapitálu a neprokázání původu finančních zdrojů.

4.2.2 Hypoteční úvěry

Hypoteční úvěr je dlouhodobý účelový úvěr, zajištěný zástavním právem nemovitosti na území ČR. Tento úvěr využíváme především ke koupi bytu, rodinného domu či družstevního bytu. Můžeme ho využít také ke koupi stavebního pozemku, koupi spoluvlastnického podílu, vypořádání spoluvlastnického podílu nebo dědických a majetkových nároků, k výstavbě, přestavbě nebo rekonstrukci nemovitosti, nebo k refinancování dříve poskytnutých úvěrů.

Objem bankou poskytnutých finančních prostředků závisí na hodnotě zastavované nemovitosti. Na koupi nemovitosti většinou hypotéka nestačí, je potřeba mít ještě jiné zdroje peněz. Dnes už banky neposkytují stoprocentní hypotéky, tedy půjčky, které se rovnají hodnotě nemovitosti. Žádat o úvěr může osoba zletilá, oprávněná k právním úkonům s trvalým pobytem na území České republiky.

U hypotečních úvěrů využíváme anuitní splácení, což znamená, že klient splácí po celou dobu trvání stejnou výši splátky. Anuitní splátka se skládá ze dvou částí, a to jistiny a úroku, kdy se v průběhu splácení poměr těchto dvou částí mění.

Při hypotečních úvěrech se využívá fixní úroková sazba, nejčastěji bývá na 1,3,5 nebo 10 let, ale může být i na 15,20,25 nebo 30 let. Po dobu zvolené doby fixace úroku je garantována platnost smluvně sjednaných úrokových podmínek. Po uplynutí této doby jsou poté s klientem sjednány nové úrokové podmínky na další období.

Dalším parametrem při výběru úvěru na bydlení je doba splatnosti úvěru, který v dnešní době může mít maximální délku 30 roků. Banky většinou požadují splatit úvěr na bydlení do věku 70 let.

Úroková sazba bývá fixována na kratší období, které je zvané jako doba fixace. Na jejím konci může dlužník pokračovat ve splácení dluhu u stejné banky, nebo může úvěr refinancovat u jiné banky. Na výběr má ze dvou možností: ponechá si stejnou výši anuitní splátky, čímž se mu vzhledem k nižší jistině zkrátí doba splácení, nebo si splátku poníží a tím pádem prodlouží dobu splatnosti.

▪ **Mimořádná splátka**

Před platností zákona č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru, který vešel do platnosti 1. 12. 2016, bylo možné provést mimořádnou splátku zdarma jen v momentě, kdy nastal konec fixačního období pro úrokovou sazbu.

Zákon přinesl značné pokroky v možnostech předčasného splacení bez sankcí:

- Plnění z úvěrového pojištění dlužníka (smrt, invalidita)
- Floatové úrokové sazby
- Do 3 měsíců ode dne sdělení nové úrokové sazby poskytovatelem pro další fixační období
- V důsledku smrti/invalidity/dlouhodobé nemoci dlužníka/partnera s rozhodujícím příjmem, kdy hrozí výrazný pokles příjmů
- Mimořádná splátka do 25 % z počáteční výše úvěru během jednoho měsíce před dnem výročí smlouvy

Ekonomické oživení snižuje krátkodobá makroekonomická rizika, ale uvolněné úvěrové standardy a rychlý růst cen nemovitostí představují rizika vzniku spirály na trhu nemovitostí. ČNB, zodpovědná za finanční stabilitu, musí dbát na obezřetnostní limity na úvěry na koupi nemovitostí, které zajistí finanční stabilitu i v budoucnu. Kvůli tomu ČNB zavedla limity ukazatelů LTV, DTI a DSTI.

▪ **Ukazatele LTV, DTI a DSTI**

Leden 2019 byl již čtvrtým měsícem, kdy byly tyto ukazatele využívány, v kterém by měli banky při posuzování žadatelů o hypoteční úvěr respektovat doporučení ČNB ohledně limitních hodnot celkového dluhu (DTI) nebo nákladů na službu (DSTI) k čistým příjmům žadatele.

Podle ekonomického analytika České bankovní asociace Miroslava Zámečnicka by mělo být očekávaným důsledkem zbrzdění celkové dynamiky hypotečního úvěrování, kdy objem nových hypotečních úvěrů klesl meziměsíčně o 4 mld. na 10,93 mld., tak i meziročně o 5,5 mld. [24]

LTV (loan to value), neboli výše úvěru v poměru k hodnotě nemovitosti v zástavbě, může mít hodnotu maximálně 80 %. Pokud nám banka půjčí úvěr při LTV ve výši 80 %, tak nám půjčí 80 % hodnoty nemovitosti, která půjde do zástavy. Zbytek, tedy 20 % hodnoty nemovitosti, musíme uhradit z vlastních zdrojů. V minulosti byli poskytovány úvěry na bydlení se 100 % LTV, což od prosince 2016 neplatí na základě rozhodnutí ČNB. Podíl úvěrů se selháním

v dobách vzestupu ekonomiky je velmi nízký, to však nemusí být důkaz toho, že jsou nízká rizika potíží se splácením úvěrů. Situace finanční stability se může změnit, kdy např. začnou růst úrokové sazby nebo nezaměstnanost, což by negativně ovlivnilo finanční zdraví bank. [4]

Praktická ukázka 1:

Chceme koupit rodinný dům za 4 500 000 Kč a dát jej do zástavy úvěru na bydlení, kdy znalec odhadne hodnotu pouze na 4 000 000 Kč. Banka nám poskytne hypoteční úvěr v maximální výši 80 % z hodnoty zastavené nemovitosti (80 % x 4 000 000 = 3 200 000 Kč). Rozdíl 1 300 000 Kč mezi cenou rodinného domu a poskytnutým úvěrem musíme pokrýt vlastními zdroji.

DTI (debt to income) poměřuje úhrn všech poskytnutých úvěrů k čistým ročním příjmům dlužníka. Doporučená horní hranice tohoto ukazatele je 9, tzn., že banka nám půjčí tolik, aby úhrn všech našich úvěrů byl maximálně 9násobně vyšší, než je úhrn našim čistých ročních příjmů.

DSTI (debt service to income) poměřuje úhrn všech měsíčních nebo ročních splátek úvěrů k úhrnu všech měsíčních nebo ročních čistých příjmů. Doporučená hodnota tohoto ukazatele je 45 %, neboli úhrn všech splátek musí činit maximálně 45 % všech čistých příjmů. [4]

Praktická ukázka 2:

Vrátíme se k *Praktické ukázce 1*, kde kupujeme rodinný dům za 4 500 000 Kč, kdy je znalecká hodnota 4 000 000 Kč a žadatelé mají měsíční čisté příjmy 70 000 Kč. Podle LTV by banka poskytla úvěr v maximální výši 3 200 000 Kč. Hodnota DTI je dána poměrem 3 200 000 / (12 x 70 000) = 3,81, což je nižší než 9, to znamená, že banka by úvěr ve výši 3 200 000 mohla poskytnout. Hodnota DSTI vychází z rovnice 0,45 = splátka / 70 000, odkud výše splátky vychází na 31 500 Kč.

Je třeba spočítat výši měsíční anuitní splátky a výši poslední splátky. K tomu využijeme vzorce na výpočet měsíční anuitní splátky ($a^{(12)}$) a poslední splátky ($b^{(12)}$):

$$a^{(12)} = \frac{D_0 * \frac{i}{12}}{1 - \frac{1}{(1 + \frac{i}{12})^{12n-1}}} \quad (1)$$

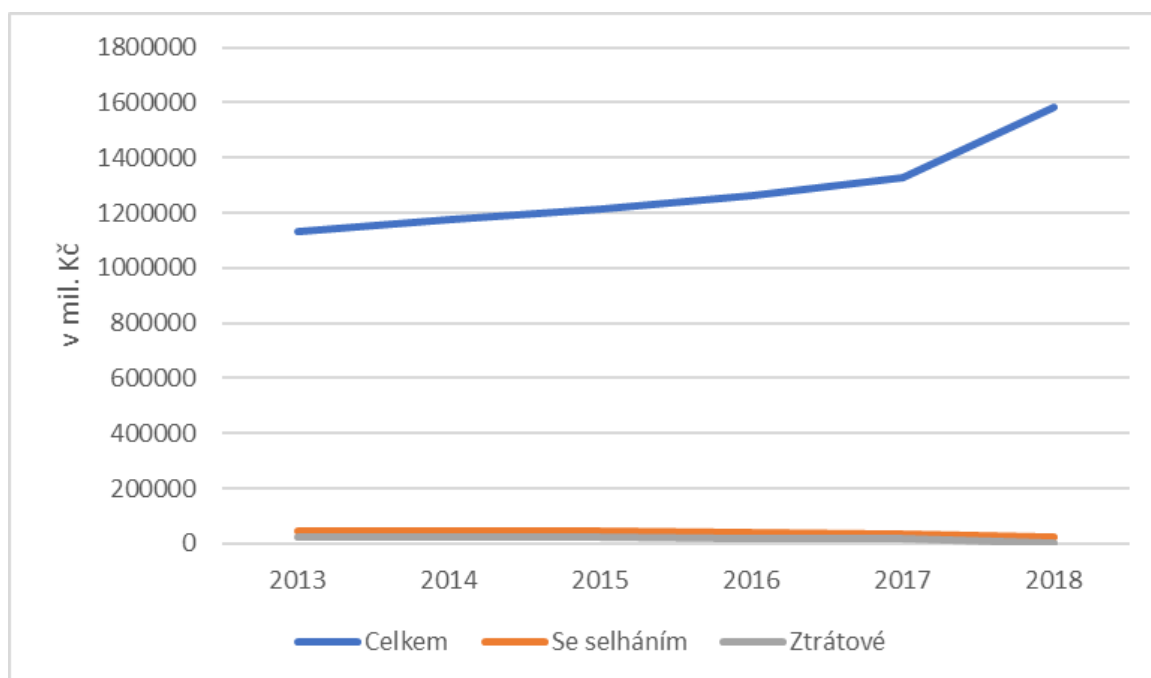
$$b^{(12)} = (D_0 - a^{(12)} \frac{1 - \frac{1}{(1 + \frac{i}{12})^{12n} - 1}}{\frac{i}{12}}) (1 + \frac{i}{12})^{12n} \quad (2)$$

Doba splatnosti	20 let	25 let	30 let
Anuitní splátka	17 027 Kč	14 406 Kč	12 684 Kč
Poslední splátka	56,33 Kč	176,8 Kč	88,43 Kč

Tabulka 2 Splátky k úvěru s úrokovou sazbou 2,51 % p.a.

Zdroj: Vlastní zpracování

V tabulce 2 vidíme příklad splátkového kalendáře – umořovací plán anuitního splácení u hypotečního úvěru ve výši 1 mil. Kč při úrokové sazbě 2,51 % a splácení po dobu 25 let. Za tento úvěr bez uvažování dalších nákladů bychom na úrocích zaplatili 346 101,28 Kč. Ve všech řádkách vidíme, že úmor převyšuje nad úroky. Úroková sazba 2,51 % p. a. představuje průměrnou úrokovou sazbu hypotečních úvěrů v květnu 2018, v lednu 2019 se průměrná sazba nachází těsně pod hranicí 3 %.



Obrázek 29 Objem hypotečních úvěrů

Zdroj: Vlastní zpracování dle [9]

<i>měsíc</i>	<i>anuita</i>	<i>úrok</i>	<i>úmor</i>	<i>konečný zůstatek</i>
0				1000000
1	4 502,00	2 091,67 Kč	2 410,33	997 589,67
2	4 502,00	2 086,63 Kč	2 415,37	995 174,29
3	4 502,00	2 081,57 Kč	2 420,43	992 753,86
4	4 502,00	2 076,51 Kč	2 425,49	990 328,37
5	4 502,00	2 071,44 Kč	2 430,56	987 897,81
6	4 502,00	2 066,35 Kč	2 435,65	985 462,16
7	4 502,00	2 061,26 Kč	2 440,74	983 021,42
8	4 502,00	2 056,15 Kč	2 445,85	980 575,58
9	4 502,00	2 051,04 Kč	2 450,96	978 124,61
10	4 502,00	2 045,91 Kč	2 456,09	975 668,52
289	4 502,00	102,30 Kč	4 399,70	44 509,59
290	4 502,00	93,10 Kč	4 408,90	40 100,69
291	4 502,00	83,88 Kč	4 418,12	35 682,57
292	4 502,00	74,64 Kč	4 427,36	31 255,20
293	4 502,00	65,38 Kč	4 436,62	26 818,58
294	4 502,00	56,10 Kč	4 445,90	22 372,68
295	4 502,00	46,80 Kč	4 455,20	17 917,47
296	4 502,00	37,48 Kč	4 464,52	13 452,95
297	4 502,00	28,14 Kč	4 473,86	8 979,09
298	4 502,00	18,78 Kč	4 483,22	4 495,87
299	4 502,00	9,40 Kč	4 492,60	3,27
300	3,28	0,01 Kč	3,27	0,00
	1 346 101,28	346 101,28	1 000 000,00	

Tabulka 3 Příklad splátkového kalendáře hypotečního úvěru

Zdroj: Vlastní zpracování dle [4]

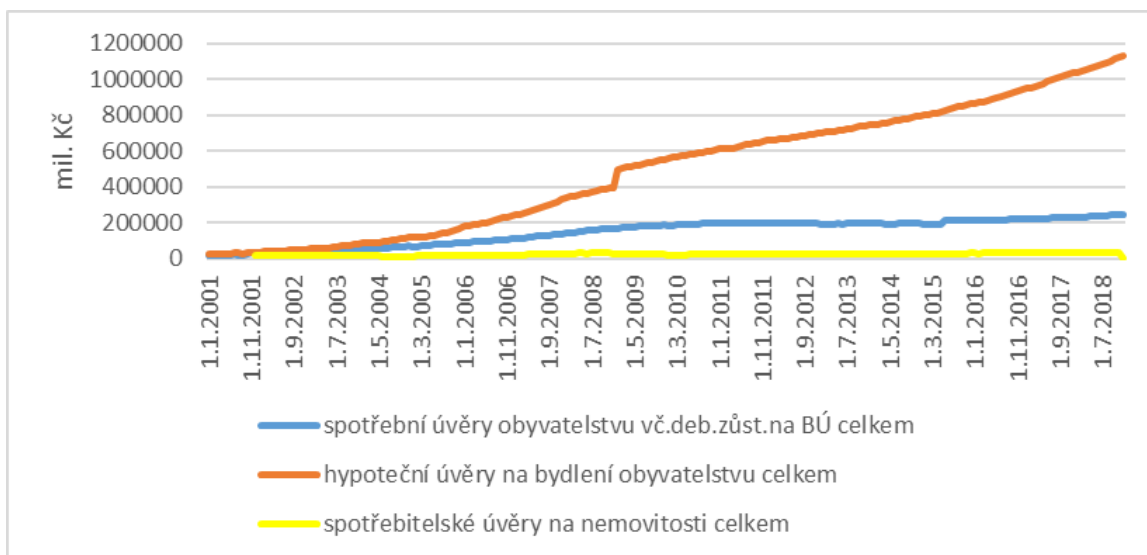
Ztrátové úvěry představují pohledávky s nejvyšší mírou rizika, u kterých je splacení pohledávky nemožné (zpravidla více než 1 rok po splatnosti). Úvěrem se selháním označujeme úvěr, kdy dlužník přestal splácet úvěr nebo úroky. Na obrázku 30 můžeme vidět objemy hypotečních úvěrů, které k 30. 9. 2018 činily 1 607 861 mil. Kč, z toho 25 630 mil. Kč se selháním a 0 mil Kč ztrátových.

ÚVĚRY PRO OBČANY	POČET HÚ CELKEM (KS)	SMLUVNÍ JISTINA CELKEM (TIS. KČ)
PRAHA	20 133	60 030 922
STŘEDOČESKÝ	5 950	12 546 512
JIHOČESKÝ	5 641	11 134 517
PLZEŇSKÝ	5 886	11 816 537
KARLOVARSKÝ	2 181	3 573 414
ÚSTECKÝ	5 249	9 824 084
LIBERECKÝ	3 774	7 510 814
KRÁLOVÉHRADECKÝ	5 810	11 378 296
PARDUBICKÝ	4 874	9 235 577
VYSOČINA	3 707	6 764 565
JIHOMORAVSKÝ	11 029	24 433 730
ZLÍNSKÝ	4 834	8 746 836
OLOMOUCKÝ	5 602	10 295 678
MORAVSKOSLEZSKÝ	8 515	15 779 842
NESPECIFIKOVÁNO	3 072	7 530 858
CELKEM	96 257	210 602 182

Tabulka 4 Stav hypotečních úvěrů v průběhu roku 2018

Zdroj: Převzato z [40]

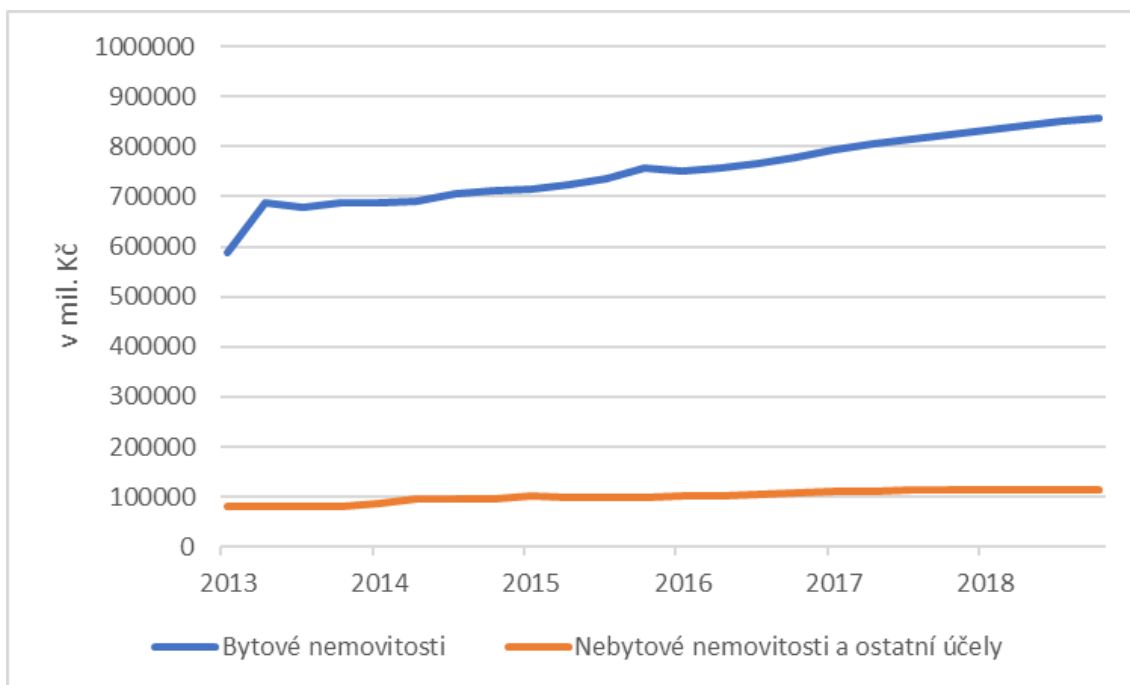
V tabulce 4 můžeme vidět údaje o celkovém počtu a celkové výši hypotečních úvěrů pro jednotlivé kraje ČR. Je zřejmé, že nejvíce hypotečních úvěrů bylo poskytnuto v Praze a to celkem 20 133 smluv. Celkem bylo uzavřeno 96 257 hypotečních úvěrů pro občany ČR. V porovnání s minulým rokem jsme zaznamenali mírný pokles, a to z 105 448 smluv, což dělá skoro 9 %. Důvodem toho může být např. zpřísnění podmínek u hypotečního úvěru (vlastní zdroje minimálně 10 % z ceny nemovitosti, doporučená 20 %), splátky hypotečního úvěru může jít maximálně 45 % čistých příjmů, dluh by neměl být větší než 108násobek měsíčního výdělku).



Obrázek 30 Vývoj hypotečních a spotřebních úvěrů na bydlení

Zdroj: Vlastní zpracování dle [11]

Obrázek 30 zobrazuje konečné zůstatky úvěrových účtů klientů (počáteční zůstatky + čerpání nových úvěrů – splátky dříve poskytnutých úvěrů), kdy nejvíce úvěrů poskytnutých na financování bydlení bylo právě u hypotečních úvěrů, které rapidně rostou. Z celkového počtu poskytnutých spotřebitelských úvěrů připadá jen malá část na nemovitosti.



Obrázek 31 Růst počtu nesplacených hypotečních úvěrů

Zdroj: Vlastní zpracování dle [10][30]

Pro účely přehledu se používá statistické sledování hypotečních úvěrů, kdy přehled obsahuje zůstatky nesplacených úvěrů, ale také nově poskytnuté úvěry. Počet nesplacených hypotečních úvěrů každý rok roste, na konci roku 2018 jsme zaznamenali počet 972 547, což je oproti loňskému roku nárůst o 3,7 %. Mezi lety 2016 a 2017 byl nárůst o 5,6 %.

4.2.3 Stavební spoření

Poprvé se v ČR objevilo v polovině 90. let jako alternativa k hypotečním úvěrům.

Stavební spoření lze sjednat jen u stavební spořitelny, banky se speciální licenci, které vykonávají svou činnost na základě zákona č.96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření.

Stavební spoření zahrnuje:

- Přijímání vkladů
- Poskytování úvěrů
- Poskytování státních příspěvků

Jedná se o účelové spoření, které se často používá jako spořicí produkt, kdy je účelem bytová potřeba, například nákup bytu/rodinného domu, modernizace, rekonstrukce, majetkové vypořádání apod.

Nejdříve je potřeba si stanovit cílovou částku, která by měla odpovídat bytové potřebě. Pravidelným, nepravidelným nebo jednorázovým spořením se tvoří nárok na řádný úvěr, který je rozdíl mezi cílovou částkou a naspořenými prostředky, které zahrnují veškeré úložky, zdaněné úroky, zálohy státní podpory včetně zdaněných úroků a odečteny všechny poplatky. Úroky z vkladů jsou zdaňovány srážkou daně z příjmu se sazbou 15 %. [4]

Stavební spoření má 2 fáze:

- **Spořicí fáze**, ve které dochází k ukládání volných finančních prostředků, která končí dnem přijetí přidělení cílové částky, tedy dnem, kdy máte splněny podmínky pro úvěr
- **Úvěrová fáze**, která začíná dnem přijetí přidělení cílové částky a končí úplným splacením řádného úvěru. Po odsouhlasení řádného úvěru je nutné splnit podmínky:
 - Naspořit určitý podíl cílové částky, tzv. minimální procento, které je v průměru 40 %
 - Spořit alespoň 24 měsíců

- Nutné dosáhnout výše hodnotícího čísla, tedy parametru, který hodnotí úspěšnost spoření.

▪ **Státní podpora**

Pod pojem záloha státní podpory se rozumí částka, která je přiznána a připsána na vkladový účet tak, aby mohla být úročena. O zálohy státních podpor žádá stavební spořitelna každým rokem Ministerstvo financí, vždy jsou zálohy přiznány za uplynulý kalendářní rok na konci dubna.

Na státní podporu má nárok pouze občan ČR nebo je-li fyzická osoba cizincem, musí mít přidělené rodné číslo příslušným orgánem a potvrzený dlouhodobý pobyt na území ČR, pokud jde o cizince z EU, nebo trvalý pobyt, pokud jde o cizince mimo EU.

Státní podpora činí 10 % z čisté naspořené částky v kalendářním roce, maximálně však 2 000 Kč.

Záloha na státní podporu se vypočítává ze základny, která zahrnuje:

- Veškeré vklady uložené v příslušném kalendářním roce včetně zdaněných úroků
- Přiznanou zálohu státní podpory za předchozí rok včetně zdaněných úroků z ní
- Přebytek ze základny z minulého roku – je-li čistá naspořená částka vyšší než 20 000 Kč, vezme se z ní 20 000 Kč na podporu za uplynulý kalendářní rok a zbytek naspořené částky se převede do základny pro státní podporu pro další rok
- Odečteny jsou poplatky stržené v příslušném kalendářním roce [4]

▪ **Poplatky**

Ve spořicí fázi je nutné uhradit tyto poplatky:

- Při uzavření smlouvy uhradit vstupní poplatek ve výši 1 % z cílové částky
- Každým rokem se strhává poplatek za vedení vkladového účtu v rozmezí 300-360 Kč za rok, některé spořitelny strhávají poplatek vícekrát za rok v poměrné výši

Poplatky se vztahují i na další operace, např. navýšení cílové částky, kdy poplatek činí 1 % z rozdílu cílových částek. V úvěrové fázi se platí poplatek za vedení úvěrového účtu a v případě překlenovacího úvěru je též 1 % z jeho cílové částky. [4]

▪ Daňové výhody

Stejně jako u hypotečního úvěru platí, že zaplacené úroky z úvěru v jednom kalendářním roce si může dlužník odečíst z daňového základu až do výše 300 000 Kč.

Praktická ukázka 3:

Kupovaná nemovitost stanovená znalcem má hodnotu 2 mil. Kč a rodina má dostatečné příjmy. Stavební spořitelna půjčí maximálně 80 % z hodnoty nemovitosti, což je 1,6 mil. Kč. Zbytek, tedy 400 000 Kč musí rodina našetřit sama.

V tabulce 5 uvádíme možnosti efektivního spoření trvajícího 6 let, s nutností mít uzavřenou jedinou smlouvu o stavebním spoření, při spoření 12 let již můžu mít třeba smlouvy dvě. Cílová částka 400 000 Kč není nijak vysoká, omezíme se na tyhle dvě délky spoření. Musíme vést v patrnosti, že nesmíme cílovou částku přespořit.

Pro výpočty předpokládáme cílovou částku 400 000 Kč, úrokovou sazbu 1 % p.a., zdaňování úroků sazbou 15 %, státní podporu ve výši 10 % z čisté naspořené částky s maximální hodnotou 2 000 Kč, vstupní poplatek 1 % z cílové částky a poplatek za vedení účtu 326 Kč.

Doba spoření	Úložka	Naspořeno
6 let – 1 smlouva	5 250 Kč/ měsíc	393 665,83 Kč
12 let – 2 smlouvy	2 500 Kč/ měsíc	395 347,58 Kč
	Nebo 110 000 jednorázově + 1 700 Kč/ měsíc	395 890,98 Kč

Tabulka 5 Naspořené částky pro různé parametry spoření

Zdroj: Vlastní zpracování dle [23]

4.2.4 Kontokorentní úvěr

Kontokorentní úvěr je úvěrový prostředek zřizovaný k platebnímu účtu, kdy banka nebo záložna umožňuje „jít do mínusu“, pokud nemáte na účtu vlastní finanční prostředky. Za každý den v záporném zůstatku zaplatíme úrok. [28]

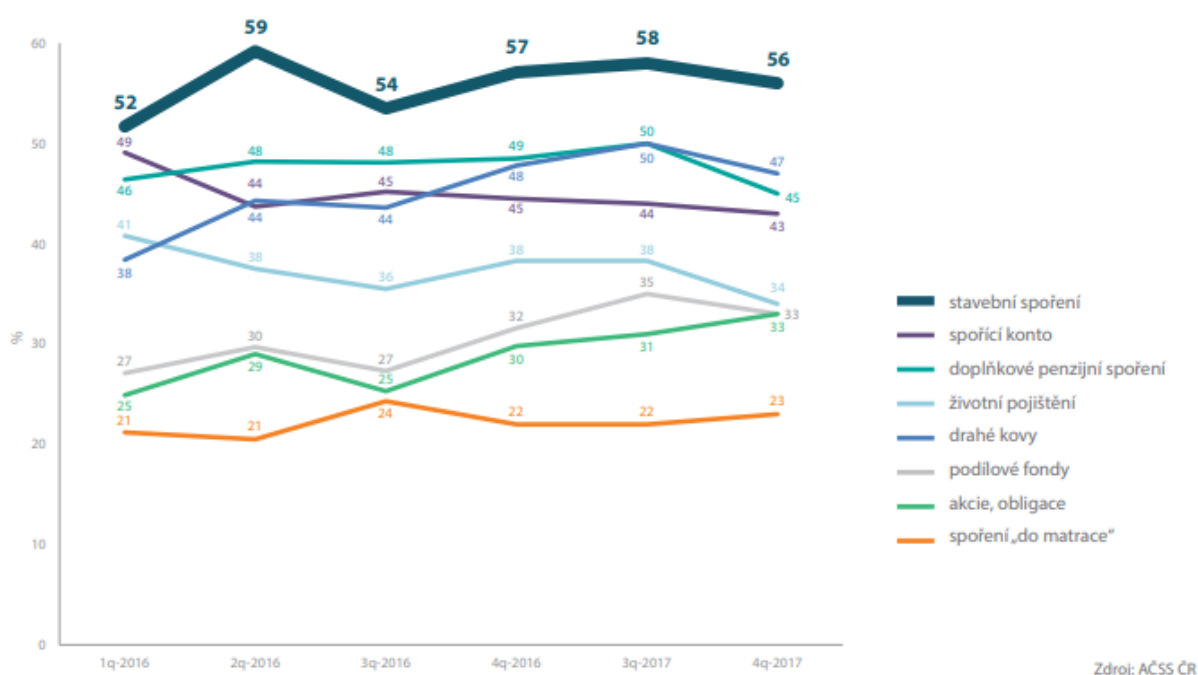
Základní podmínkou pro zřízení kontokorentu je vlastnit platební účet u banky či záložny, u které o kontokorent žádáte. Zřízení kontokorentu je obvykle bezplatné, ale v případě jeho čerpání se úročí

od prvního dne. Tyto úroky se většinou pohybují od 9 do 24 % p. a. Pokud překročíme limit sjednaný pro kontokorent, nastupují sankční úroky. Kontokorent má vyhlášenou úrokovou sazbu, která se může průběžně měnit podle situace na trhu.

Kontokorent slouží především jako nástroj k překlenutí krátkodobého nedostatku finančních prostředků a při jeho poskytnutí banka nezkoumá účelovost využití peněz. Neměl by být využíván na financování dlouhodobějších investic, na to je opravdu příliš drahý. Výhodou je, že půjčku lze využívat opětovně, vždy po jejím splacení.[28]

4.3 Možnosti vytváření finanční rezervy spořením

Finanční rezerva je účinnou formou snižování všech rizik spojených s úvěrem, nebo nepříznivými životními událostmi. K finanční gramotnosti patří aj znalost možností spoření.



Obrázek 32 Vývoj oblíbenosti jednotlivých spořicíh produktů v ČR

Zdroj: Převzato z [53]

Existují dva základní způsoby zhodnocování finančních prostředků:

- **Klasické spoření** – představuje pravidelné ukládání volných prostředků do bezpečného bankovního produktu (to je takový produkt, u kterého nečekáme, že dojde ke ztrátám) – stavební spoření, spořicí účty, termínované vklady, penzijní spoření, vkladní knížky.
- **Investování** – u investování očekáváme, že budou výnosy vyšší než v bance za cenu podstoupení určitých rizik – korporátní dluhopisy, akcie, podílové fondy, komodity, forex.

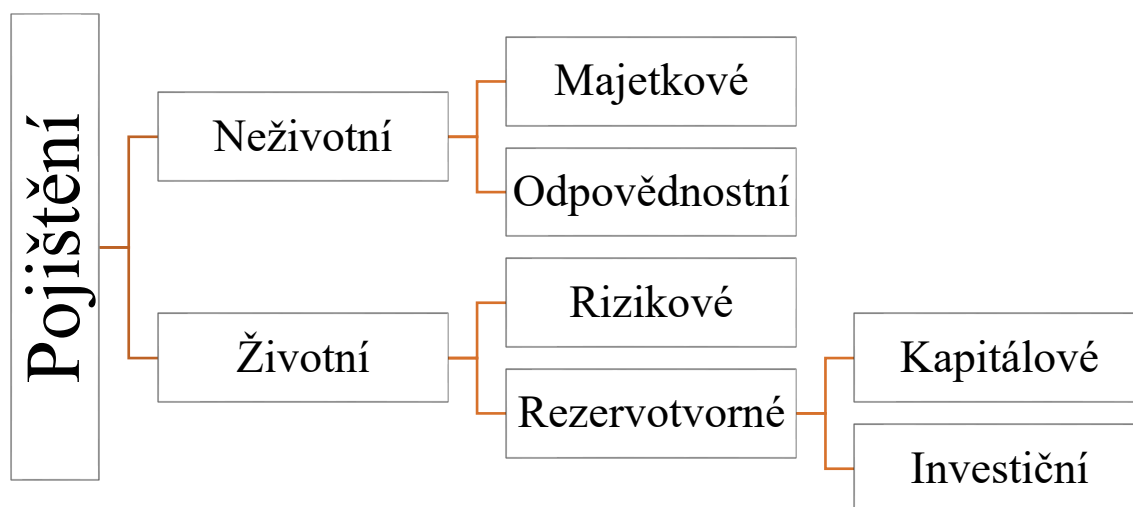
Z pohledu českých domácností zůstává otázkou, který spořicí produkt je nejatraktivnější na domácím trhu. Z pohledu barometru oblíbenosti (Obrázek 33) spoření skončilo na prvním místě ve čtvrtém kvartálu roku 2017 stavební spoření, které mělo v oblíbenosti 56 % respondentů, následované penzijním spoření, drahými kovy a spořicími konty u bank. [53]

5 FINANČNÍ GRAMOTNOST V KONTEXTU POJISTNÝCH PRODUKTŮ

S naším životem, zdravím, majetkem a financemi jsou spojená rizika, které můžu mít pro nás a našich blízkých závažné důsledky. Proti důsledkům realizace široké škály těchto rizik je možné uzavřít pojistku v komerční pojišťovně. Nízká finanční gramotnost obyvatel se projevuje rovněž při volbě a uzavírání pojištění. Důkazem toho je vysoká stornovanost uzavřených pojistných smluv na českém pojistném trhu.

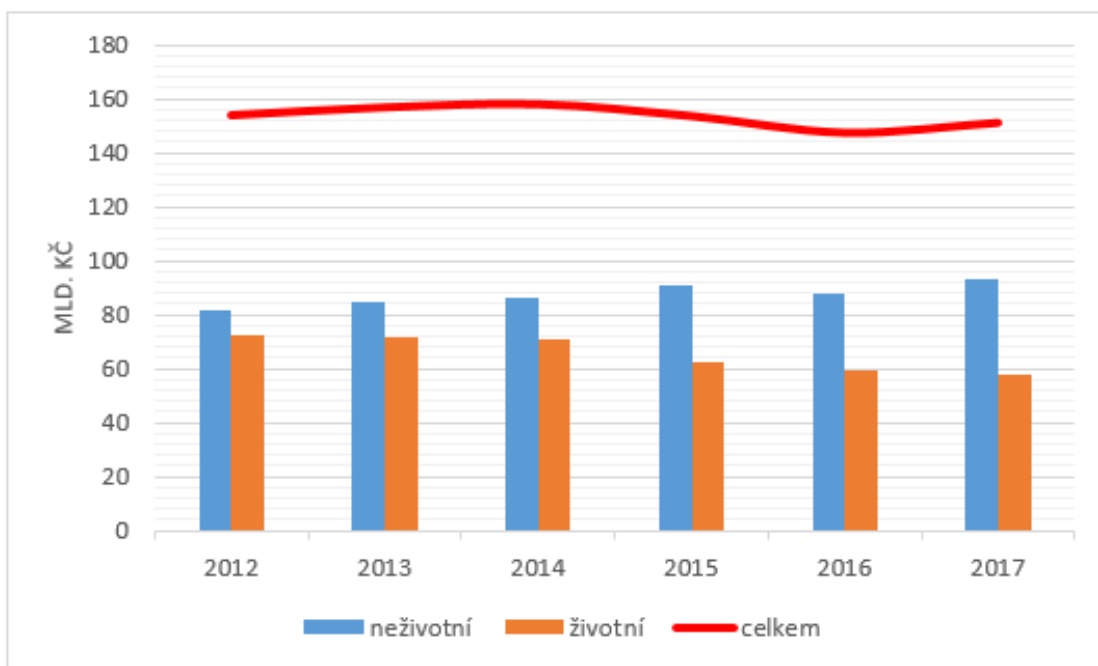
5.1 Pojištění

Pojištění je nástroj finanční eliminace negativních důsledků nahodilosti. Z pohledu finanční kategorie představuje pojištění tvorbu, rozdělování a užití pojistného fondu k úhradě peněžních potřeb ekonomických subjektů, které jsou v jednotlivých případech výskytu náhodné, vcelku však odhadnutelné. (Ducháčková, 2005, s. 35). Pojištění můžeme členit podle různých hledisek, např. na životní a neživotní pojištění.



Obrázek 33 Členění pojistných produktů

Zdroj: Převzato z [46]



Obrázek 34 Vývoj pojištění v ČR

Zdroj: Zpracování vlastní dle [54]

Na obrázku 34 vidíme, že segment neživotního pojištění vzrostl v období 2012–2017 o 6,4 % a dosáhl objemu předepsaného pojistného 93,3 mld. Kč. Rostl rovněž celkový počet uzavřených pojistných smluv (o 5,4 % na cca 22 mil.) i počet nově uzavřených smluv (o 8,9 % na cca 11,4 mil.).

Největší podíl na růstu tohoto segmentu se podílelo zejména havarijní pojištění motorových vozidel se vzestupem o 8,8 % a pojištění odpovědnosti z provozu vozidla nárůstem o 4 %. Pojištění motorových vozidel představovalo okolo 43 % z celkového neživotního pojištění, z toho samotné pojištění odpovědnosti z provozu motorových vozidel podíl 24 %.

V životním pojištění se nepodařilo překonat nepříznivý vývoj z předchozích let, když hrubé předepsané pojistné dosáhlo jen 57,6 mld. Kč a meziročně kleslo o 3,4 %. Počty nově uzavřených smluv se snížily o 7,2 %. Vyšší pokles pojistného byl u jednorázového pojistného, u běžně placeného pojistného lze sledovat velmi pozvolný růst. Běžně placenému pojistnému pomáhal pokračující zvýšený zájem o hypotéky, jelikož čerpání úvěru je někdy podmiňováno uzavřením životní pojistky. Obvykle jsou touto pojistkou kryta rizika úmrtí, invalidity, nemoci nebo i ztráty zaměstnání. [54]

Z výsledků pojišťoven za rok 2018 vyplývá, že se předepsané pojistné proti roku 2017 zvýšilo o 5 %, kdy se přiblížilo hranici 130 miliard korun (129,3 mld. korun). Můžeme říci, že pojistný trh v České republice v posledních letech soustavně roste.

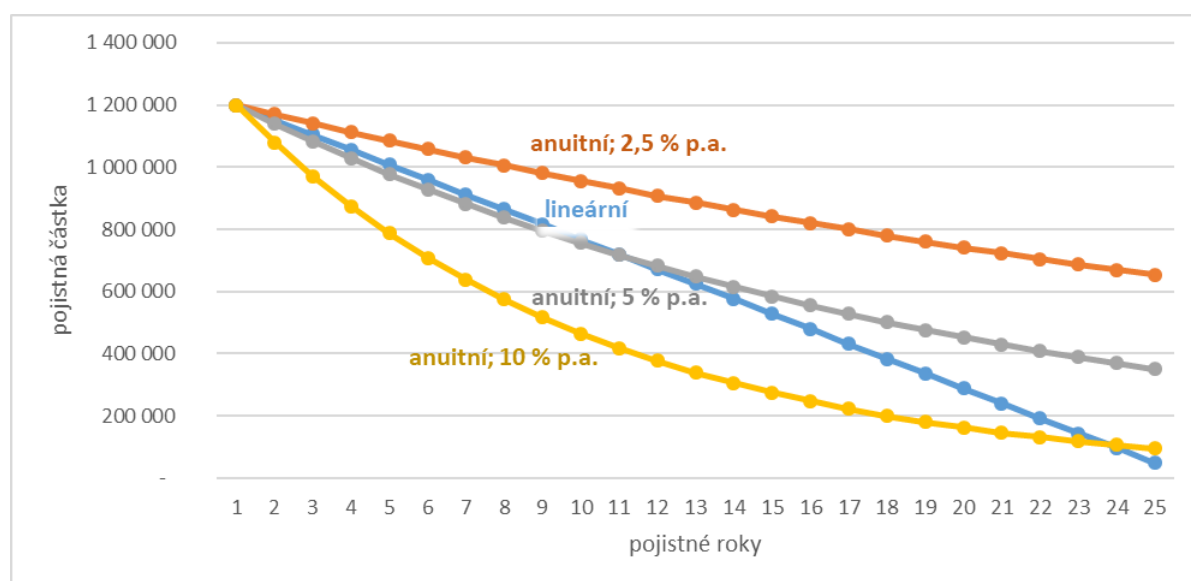
Životní pojištění dosáhlo úrovně předepsaného pojistného téměř 51 miliard korun (+ 14 %). Neživotní pojištění kleslo o necelé 1 % na 78,5 miliardy korun. V roce 2005 převažovalo životní pojištění o 2 miliardy korun, nyní vidíme, že převažuje neživotní pojištění o téměř 28 miliard korun.

5.2 Životní pojištění

Životní pojištění se sjednává pro potřebu krytí dvou rizik – rizika úmrtí a rizika dožití. Pojišťovna přijaté pojistné investuje, aby dosáhla zhodnocení peněžních prostředků.

Rizikové pojištění je sjednáváno pro případ smrti, kde je pojistnou událostí smrt pojištěného v době platnosti pojistné smlouvy, poté pojištění zaniká. Toto pojištění nemá žádnou spořicí složku, proto po vypovězení pojištění zaniká bez náhrady.

Rizikové pojištění lze sjednat s pevnou nebo klesající pojistnou částkou. Pojištění s pevnou částkou sjednáváme, pokud potřebujeme dosáhnout stále stejné pojistné ochrany. Na rozdíl od toho pojištění s klesající pojistnou částkou sjednáváme jako úvěrové životní pojištění, kdy pojištěným bývá osoba splácející úvěr, kdy v případě úmrtí pojišťovna doplatí nesplacenou část úvěru bance. [46]



Obrázek 35 Průběh pojistné částky při různých typech poklesu

Zdroj: Zpracování vlastní

Na obrázku 35 je zobrazen průběh lineárního a anuitního poklesu pojistné částky ve výši 1,2 mil. Kč pro pojistnou dobu 25 let, kde u anuitního poklesu jsou zvoleny různé úrokové sazby na 2,5 %, 5 % a 10 % p.a.

5.2.1 Kapitálové životní pojištění

- **Pojištění pro případ smrti a dožití (1: 1)**

Ve smlouvě je sjednaná stejná pojistná částka na smrt i na dožití. Pojištěný má většinou právo na podíl na zisku a odbytné. Většina smluv se uzavírá do věku 60 let.

- **Pojištění pro případ smrti a dožití (X: Y)**

Zde je opět sjednáno právo klienta na podíl na zisku a odbytném. V případě, že částka sjednaná pro případ dožití je vyšší než pro případ smrti, je v podmínkách uvedena výška odbytného, které nemůže být větší než pojistná částka pro případ smrti.

- **Pojištění pro případ dožití s vrácením zaplaceného pojistného**

U tohoto produktu je sjednaná pojistná částka pro případ dožití, ale je zde dohodnuto, že i smrt je pojistnou událostí a výše plnění v případě smrti je rovna zaplacenému pojistnému, kdy peníze jsou vyplaceny oprávněné osobě.

- **Pojištění pro případ dožití**

V případě, že se klient dožije konce pojištění, vyplatí pojišťovna sjednanou částku, ale v případě smrti nevyplatí nic. Pojistná částka je vyšší než u pojištění s vrácením pojistného, protože pojišťovně kromě investičního výnosu zůstane i zaplacené pojistné klientů, kteří se sjednaného konce nedožijí.

5.2.2 Investiční životní pojištění

Toto životní pojištění představuje trend dnešní doby. Principem je, že pojistné je investováno do podílových investičních fondů vytvořených pojišťovnou a pojištěný si sám vybere jejich kombinaci, která mu nejlépe vyhovuje. Pojistník si může vybrat z peněžního trhu, dluhopisového, smíšeného nebo akciového, kdy alokaci prostředků mezi fondy lze v průběhu pojištění měnit. Proto i riziko investování nese pojistník. Pojištěný má svůj individuální účet, kde vidí poplatky za pojištění rizik, která převedl na pojišťovnu a jaké poplatky si pojišťovna účtuje za sjednání a správu pojistky.

Zde neexistuje garance zhodnocení, čímž není zaručena ani výše pojistné částky pro případ dožití. Na českém trhu se produkt objevuje jako smíšené životní pojištění nebo jako důchodové pojištění. [42]

Základní rozdíly mezi investičním a kapitálovým životním pojištěním jsou, že v případě KŽP se pojišťovna zavazuje k vyplacení konkrétní částky při dožití se konce pojištění, u IŽP nikoliv. Náklady u KŽP jsou započteny do pojistné sazby a tvoří část placeného pojistného, při IŽP jsou poplatky strhávány buď z přijatého pojistného nebo z podílového účtu. U IŽP lze realizovat částečný odkup v průběhu trvání pojištění. [46]

Odkupné je zatíženo daní z příjmu ve výši 15 %, pojistné plnění v případě dožití je zatíženo také daní 15 %, osvobozeno od daně je jen pojistné plnění v případě smrti.

5.2.3 Důchodové pojištění

Jedná se o modifikaci pojištění pro případ dožití. Liší se zejména výplatou pojistného plnění, která je ve formě renty. Pojistnou událostí je dožití se doby stanovené jako počátek výplaty renty. Klient si sjednává výplatu měsíčního důchodu ve stanovené výši a po dobu zbývající do počátku vyplácení renty platí pojistné. Počátek výplaty lze zvolit v intervalu 55–60 let věku pojištěného.

Klient má možnost sjednat si důchod:

- Doživotní – v kalkulaci renty sehraje roli i pravděpodobná doba dožití
- Na sjednanou (garantovanou) dobu – při sjednané době se celá částka vyplatí během sjednané doby, naopak při garantované době bývá v případě úmrtí vyplácena stejná penze oprávněné osobě po zbytek garantované doby
- Pozůstalostní
- Dočasný – takzvaný invalidní důchod, který je vyplácen od uznání plné invalidity z jakéhokoliv důvodu do doby sjednané jako počátek výplaty důchodu [42]

5.3 Neživotní pojištění

Produkty neživotního pojištění kryjí celou škálu rizik, týkajících se hlavně pojištění majetku nebo pojištění odpovědnosti. Každá pojišťovna si ve svých pojistných podmínkách definuje, jaká rizika jsou pojištěna. Pojistné plnění je vyplaceno pouze v případě, že k poškození, zničení nebo odcizení skutečně došlo způsobem uvedeným ve smlouvě.

5.3.1 Pojištění domácností

Pojištění domácnosti patří do skupiny pojištění majetku občanů. Zahrnuje vybavení domácnosti od nábytku přes elektrické spotřebiče až po cennosti a peníze.[46] Pojistnou událostí je zničení nebo poškození zařízení domácnosti živelní událostí nebo krádeží vloupáním. Za živelní událost je možné považovat i vodovodní havárie. U pojištění domácností bývá požadován určitý stupeň zabezpečení domácností, které se určuje podle sjednané částky pojištění. [42]

5.3.2 Pojištění nemovitostí

Pojištění nemovitosti chrání vlastníka domu či bytu proti poškození živly a vandalismu. V rámci pojištění nemovitosti lze pojistit:

- Rodinný dům
- Bytový/činžovní dům
- Byt v osobním vlastnictví
- Rekreační objekt
- Chatu/chalupu
- Garáž
- Půdní vestavbu
- Stavební materiál, stroje, nářadí
- Související objekty (bazén, skleník, studna, kůlna, plot)
- Nově zahajovanou stavbu rodinného či bytového domu
- Hřbitovní stavbu. [46]

5.3.3 Pojištění schopnosti splácet

Riziko platební neschopnosti nastává náhle v případě ztráty zaměstnání, úrazu, dlouhodobé nemoci nebo jiného důvodu, který zabraňuje postiženému splácet své závazky. S pojištěním proti platební neschopnosti se nejčastěji setkávají zájemci o hypoteční úvěr, kdy při sjednání toho pojištění dostanou od banky nižší úrokovou sazbu. Sleva dělá kolem 0,2 %.

Rozsah krytí se u jednotlivých pojišťoven příliš neliší. Základní balíčky nabízí pomoc se splátkami úvěru v případě smrti, invalidity III. stupně, kdy je pokles pracovní schopnosti

minimálně o 70 % a pracovní neschopnosti. V dražším balíčku bývá navíc ještě ztráta zaměstnání, o kterou nesmíme přijít vlastní vinou, ukončení pracovního poměru ve zkušební době nebo pokud vyprší smlouva na dobu určitou. Při pracovní neschopnosti či ztrátě zaměstnání nedostaneme peníze hned, ale musíme počítat s karenční dobou, která může být od 28 dní až po 3 měsíce.

Pokud nastane pojistná událost, ať už smrt, invalidita, pracovní neschopnost nebo ztráta zaměstnání, pojišťovna nemusí doplatit celou jistinu úvěru, s tím lze počítat jen v případě úmrtí a invalidity. [35]

Praktická ukázka 4:

Klient splácí hypotékou ve výši 1 800 000 Kč, pomocí které chce financovat nemovitost v hodnotě 2 300 000 korun (poměr půjčky k hodnotě nemovitosti dělá zhruba 80 %). Doba splácení hypotéky je 25 let s pětiletou fixací. Banka nabídne úrokovou sazbu 2,29 % při využití slevy za pojistku. Pokud si pojištění nesjednáme, dostaneme úrok 2,49 %. Protože většina bank sjednává pojištění schopnosti splácet ve dvou variantách, budeme počítat se základním i dražším balíčkem – pojistným 7 a 9 % z měsíční splátky.

Hypotéka s pojistkou: měsíční splátka bude v tomto případě dělat 7886 Kč. Za základní balíček pojištění tedy zaplatí dlužník 552 korun měsíčně, za dražší 710 korun. Během 5 let splátky hypotéky spolu s pojistným přijdou na 506 280 korun, respektive na 515 744 korun. Pokud by byl, čistě teoreticky, stejný úrok 2,29 % po celou dobu splácení hypotéky, klient zaplatí za hypotéku celkem 2 365 800 Kč. Spolu se základní pojistkou bude konečná suma dělat 2 531 400 Kč, s dražším pojištěním vyjde na 2 578 800 Kč.

Hypotéka bez pojistky: o dvě desetiny procenta vyšší sazba bude znamenat také vyšší měsíční splátku – 8066 Kč. Za pět let proto hypotéka spolkne 483 960 Kč. Za celou dobu splácení, pokud bychom znovu počítali se stejným úrokem, by hypoteční úvěr byl ve výši celkem 2 419 800 Kč.

Pojištěním schopnosti splácet by se hypotéka sice prodražila o víc než sto tisíc korun, anulovaly by se však všechna rizika, spojené se splácením hypotéky. Výpočet je pouze ilustrační, v praxi záleží na parametrech úvěru, pojistky i slevy, kterou banka za sjednání pojištění poskytne. [35]

ZÁVĚR

Finanční vzdělávání a s tím spojená vzrůstající finanční gramotnost pomáhá lidem zdokonalit své dovednosti a schopnosti se správně rozhodovat ve vztahu k rodinnému hospodaření. Dostatečné porozumění finančním produktům, zlepšená orientaci v existující nabídce na trhu a schopnost vnímání finančních rizik spojených s jednotlivými produkty by měla zaručit klidnější rodinný život.

Vysoká zadluženost je spojena se změnou chování populace. Dříve bylo nutné si např. pro nákup statku nejprve naspořit dostatečné finanční prostředky. V dnešní době je to u velké části populace spíše naopak, když něco chtějí, tak si to koupí na dluh. Dluh se stává nedílnou součástí života většiny obyvatel. Největší položkou zadluženosti českých domácností jsou úvěry od bank, především úvěry na bydlení, kdy ceny nemovitostí v posledních letech výrazně rostou, což je způsobeno nižší nabídkou volných nemovitostí. Přes dlouhodobý příznivý hospodářský vývoj ekonomiky České republiky i celé EU je na místě určitá opatrnost při rozhodování se o dlouhodobé zadluženosti rodiny.

Cílem diplomové práce bylo upozornit na negativní důsledky nízké finanční gramotnosti a zadluženosti a hledání možných způsobů, jak se vyhnout možným finančním problémům. Lidé si mnohdy neuvědomují možné důvody, které mohou mít vliv na jejich schopnost splácet úvěr.

V první kapitole bylo provedeno porovnání zadluženosti obyvatel ČR s ostatními zeměmi EU v kontextu vývoje HDP a jeho meziročních změn. V rámci srovnání zadluženosti soukromého sektoru a vlády byl patrný rozdílný hospodářský vývoj mezi jednotlivými zeměmi, ale můžeme říci, že zadluženost ČR patří k nejnižším.

Další kapitola se věnovala finanční gramotnosti obyvatel ČR. Součástí bylo rozdělení finanční gramotnosti na prvotní a druhotnou, nebo na peněžní, cenovou a rozpočtovou. Také jsem se zde zabývala měřením finanční gramotnosti ČR v rámci šetření realizovaného ČNB a MFČR v roce 2010, nebo v rámci mezinárodního srovnání PISA v roce 2012 a šetření OECD v roce 2015. V rámci šetření ČNB a MFČR bylo zjištěno, že lidé většinou již slyšeli o většině finančních produktů, ale stejně velmi často využívají pouze běžný účet, penzijní připojištění, pojištění majetku, stavební spoření nebo životní pojištění. Úvěrové produkty využívají převážně za účelem nákupu nemovitostí, zboží či služeb. Nejdůležitějším kritériem při rozhodování se o úvěru stále hraje výše měsíční splátky. V rámci šetření PISA 2012 bylo

zjištěno, že nejlepších výsledků v České republice dosáhli osoby ve věku 15-16 let v Karlovarském kraji a kraji Vysočina.

Na zvýšení finanční gramotnosti se v posledních letech angažují statní i nestátní instituce, které zaštiťují různé projekty, které si dávají za cíl zvyšovat finanční povědomí dětí, jednotlivců i rodin. Jako příklady uvádím např. *Abeceda rodinných financí*, vzdělávání pedagogických pracovníků nebo soutěž finanční gramotnosti mezi školami. Projekt *Abeceda rodinných financí* cílí na rodinný rozpočet, finanční a spotřebitelskou gramotnost.

V třetí kapitole jsem se věnovala negativním důsledkům zadlužení. Ukázalo se, že od určitého počtu exekucí lidé nejsou již schopni své finanční závazky plnit a dostávají se do dluhové pasti. Celková vymáhaná jistina v roce 2017 dosáhla 239 mld. Kč, celkem bylo v Česku 863 tisíc lidí v exekuci, proti kterým bylo vedeno 4,67 milionů exekucí. Největší podíl osob v exekuci za rok 2017 byl v Ústeckém kraji (18,08 %) a Karlovarském kraji (17,45 %). Toto prvenství je velmi alarmující, jelikož dvojnásobně přesahují republikový průměr. Největší průměrný počet exekucí na osobu pro uvedené roky je v Praze (7,7) a Jihomoravském kraji (6,1). Skoro 500 tisíc osob má tři a více exekucí, z toho u 150 tisíc osob je vedeno dokonce deset a více exekucí.

Mimo exekucí je stále více rozšířený „osobní bankrot“. O tento způsob oddlužení v roce 2018 požádalo celkem 18 969 osob, z toho bylo oddlužení povoleno v 18 178 případech. Toto odpovídá vysokému procentu schválených žádostí, kdy povolených oddlužení v roce 2018 bylo 95,83 %. V roce 2017 to bylo 90,93 % a v roce 2016 bylo z celkových 26 497 podaných žádostí povoleno oddlužení u 22 306 osob, co odpovídá jen 84 %. Další způsob oddlužení formou zpeněžení majetku využilo v průběhu roku 2018 pouze 414 dlužníků. V ostatních případech bylo oddlužení řešeno nastavením splátkového kalendáře.

V další kapitole jsem se zabývala finanční gramotností v kontextu bankovních produktů. Domácnosti se zadlužují krátkodobými či dlouhodobými půjčkami. Pokud si chce člověk vzít úvěr či půjčku, měl by zvážit rizika neschopnosti splácet, mezi které patří ztráta zaměstnání, nepravidelný či žádný finanční příjem, rozvod, mateřská dovolená, úmrtí nebo dlouhodobá nemoc. Objem poskytnutých úvěrů rezidentským domácnostem v prosinci 2018 dosáhl výše 1 650 mld. Kč, z toho úvěry na bydlení byli 1 560 mld. Kč, co představuje 76 % celkového objemu poskytnutých úvěrů. Celkový dluh obyvatel ČR vůči bankám v říjnu roku 2018 činil 1,63 bilionu Kč, z kterých 1,23 bilionu tvoří úvěry na bydlení. Průměrný roční růst úvěrů na bydlení v období 2005-2019 byl 11,22 %. V říjnu 2018 ČNB vydala doporučení k hypotečním úvěrům ohledně limitních hodnot ukazatelů LTV, DTI a DSTI. Tyto ukazatele nám říkají, že výše úvěru v poměru k hodnotě nemovitosti v zástavbě může být maximálně

80 % (LTV), úhrn všech úvěrů by měl být maximálně 9násobně vyšší, než je úhrn našich čistých ročních příjmů (DTI), a úhrn všech splátek musí činit maximálně 45 % všech našich čistých příjmů (DSTI). První čtvrtletí roku 2019 byl zaznamenán propad v počtu i objemu hypotečních úvěrů. Toto je sice nejhorší výsledek za několik posledních let, ale nabízí se otázka „Jaká byla výše předzásobení se úvěrem?“ ve druhé polovině roku 2018.

Možná i díky politickému a mediálnímu tlaku v tuto chvíli Ministerstvo financí chystá úpravu a zmírnění těchto limitů pro mladé do 36 let (v případě LTV se hovoří o 10procentním snížení hranice, u DSTI se počítá s 5procentním snížením a v případě ukazatele DTI o výši jednorozčného násobku čistých příjmů).

V poslední kapitole jsem se zabývala finanční gramotností v kontextu pojistných produktů, kde jsem se soustředila na jednotlivé druhy životního a neživotního pojištění (pojištění domácnosti, pojištění nemovitosti nebo pojištění schopnosti splácet).

Na závěr bych ráda připomněla a zdůraznila některé body „finančního desatera“, které jsou platné jak pro jednotlivce, tak i pro domácnosti. Měli bychom pamatovat na to, že nic není zadarmo. Každá služba je vždy určitým způsobem zpoplatněna. Při výběru finančního produktu bychom měli mít jasno o všech jeho parametrech. Měli bychom si zkontrolovat, s jakým typem smluvního partnera jednáme, zda má povolení k činnosti a zda podléhá kontrole veřejných orgánů. Při podpisu smlouvy je potřeba číst vše a důkladně i v tom případě, že nám prodejce vše podstatné řekl. Jednoduché pravidlo je, že čím je smlouva delší, tím je nabízený produkt složitější pro pochopení a protistrana si „smluvně ohlíká“ především svá rizika. Je dobré si také zapamatovat, že finanční poradci nejsou ve většině případů žádní „lidumilové“ a na zřeteli mají velmi často svou provizi. Toto může velmi výrazně ovlivnit nabízenou „nejlepší“ variantu.

Osobně se přikláním k názoru, že by společným zájmem všech zúčastněných stran (media, finanční instituce, politici i lidé) měl být dostatečný dohled ČNB nad poskytovateli půjček, účinná regulace trhu, která omezí riziko předlužení jednotlivců a rodin. Důležitou roli by mohl sehrát sofistikovaný způsob sledování dlužníků, který by obsahoval velmi rychlé „varovné hlášení“ v případě. V rámci zvyšování finanční gramotnosti bych rozhodně začala u dětí již na základním stupni. Finanční gramotnost by se měla stát „plnohodnotným“ předmětem v rámci výuky, kde se nabízí navázat užší spolupráci s finančními institucemi a v rámci výuky využít „skutečných odborníků ze světa financí“.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] Bankovní registr klientských informací. Czech Banking Credit Bureau [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: <https://www.cbcb.cz/>
- [2] Bankovní statistika. Komentář k hlavním indikátorům. Česká národní banka [online]. Praha: ČNB, 2019 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/statistika/menova_bankovni_stat/bankovni_statistika/bank_stat_komentar.html
- [3] Bankovní úvěr. Masaryk University [online]. Brno. [cit. 2019-03-04] Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1456/jaro2009/PFSPSA/um/spolecna_cast_c.4.-Bankovni_uver.pdf
- [4] BOHANESOVÁ E. 2018. Finanční gramotnost. Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-5397-2
- [5] Bohatství českých domácností. W4t.cz [online]. Vratislav Kopačka, 14. 12. 2018 [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <https://www.w4t.cz/bohatstvi-ceskych-domacnosti-je-historicky-nejvetsi-berou-si-nove-pujcky-vzorne-je-splaceji-a-ktomu-dokazi-jeste-vice-penez-usetrit-78754/>
- [6] Bonita – společná ochrana klienta. Bankovníctví 2018 [online]. Tomáš Nidetzký, ČNB, 2019 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2018/cl_18_180622_nidetzky_bankovnictvi.pdf
- [7] Celkové zadlužení domácností. Databáze časových řad ARAD. Česká národní banka [online]. Praha: ČNB, 2019 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=1538&p_strid=AAD&p_lang=CS
- [8] CERD. Centrální registr dlužníků [online]. Praha. [cit. 2019-03-19]. Dostupné z: <https://www.centralniregistrdluzniku.cz>
- [9] Databáze časových řad ARAD. Hypoteční úvěry. Česká národní banka [online]. Praha: ČNB, 2019 [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=52949&p_strid=AABBAKA&p_lang=CS

- [10] Databáze časových řad ARAD. Nesplacené hypoteční úvěry. Česká národní banka [online]. Praha: ČNB, 2019 [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=2080&p_strid=AABBAKB&p_lang=CS
- [11] Databáze časových řad ARAD. Spotřební úvěry domácnostem. Česká národní banka [online]. Praha: ČNB, 2019 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=27369&p_strid=AABBAAF&p_lang=CS
- [12] Databáze časových řad ARAD. Úvěry domácnostem. Česká národní banka [online]. Praha: ČNB, 2019 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=27369&p_strid=AABBAAF&p_lang=CS
- [13] Databáze Eurostatu. Český statistický úřad [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: <http://apl.czso.cz/pll/eutab/html.h>
- [14] Desatero o penězích. Peníze na útěku [online]. Praha: ČNB [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <https://www.penizenauteku.cz/mohlo-by-se-vam-hodit/desatero-o-penezich/>
- [15] Domácnosti více utrácení. Český statistický úřad [online]. Praha: Petra Báčová, 2018, 2. 8. 2018 [cit. 2019-02-27]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/domacnosti-vice-utraceji>
- [16] Gross debt-to-income ratio of households. Eurostat [online]. [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tec00104>
- [17] HDP. Peníze.cz [online]. 2018 [cit. 2019-03-30]. Dostupné z: <https://www.penize.cz/hdp>
- [18] Household debt. OECD.org [online]. Francie: National Accounts at a Glance, 2015 [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/hha/household-debt.htm>
- [19] HRONOVÁ S., HINDLS R. Ekonomické chování sektoru domácností ČR – spotřeba a zadluženost. [online]. 2013, Vysoká škola ekonomická v Praze [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/228336953_Ekonomicke_chovani_sektoru_domacnosti_CR-spotreba_a_zadluzenost

- [20] Hrubý domácí produkt. Český statistický úřad [online]. Praha, 2. 4. 2019 [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/hruby_domaci_produkst_hdp
- [21] JÍLEK J., 2000. Finanční rizika. GRADA Publishing, ISBN 80-7169-579-3.
- [22] JUREČKA V., 2017. Makroekonomie. GRADA Publishing, ISBN 978-80-271-9266-3.
- [23] Kalkulátor stavebního spoření. Stavebky.cz [online]. Petr Kielar [cit. 2019-03-13] Dostupné z: <https://www.stavebky.cz/kalkulator-stavebniho-sporeni/>
- [24] Komentář k bankovní statistice. Czech-ba [online]. Miroslav Zámečník, 1.3.2019 [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <https://www.czech-ba.cz/cs/bankovni-sektor/cba-prognozy/komentar-cba-k-datum-z-bankovni-statistiky-za-leden-2019>
- [25] Makroekonomická predikce. Ministerstvo financí ČR [online]. Praha 1: Ministerstvo financí ČR, 2018. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/makroekonomika/makroekonomicka-predikce/2018/makroekonomicka-predikce-cervenec-2018-32565>
- [26] Měření finanční gramotnosti. Ministerstvo financí ČR [online]. Praha 1: Ministerstvo financí ČR, 2016. Dostupné z: <https://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2015/mereni-urovne-financni-gramotnosti-2784>
- [27] Měšec. Spotřebitelské úvěry – srovnání. [online]. 2019 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/produkty/spotrebitelske-uvery/>
- [28] Měšec.cz, 2014. Finanční gramotnost v praxi [online]. Dostupné z: <http://www.mesec.cz/specially/financni-gramotnost/>.
- [29] Mezinárodní zadluženost. Rozvojovka.cz [online]. [cit. 2019-03-19] Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/mezinarodni-zadluzenost>
- [30] Mzdy a platy. Český statistický úřad [online]. Praha [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/hdp_cr
- [31] Nebankovní registr klientských informací. Czech Non-Banking Credit Bureau [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: <http://www.cncb.cz/>
- [32] OECD, 2013. PISA 2012 Assessment and Analytical Framework: Mathematics, Reading, Science, Problem Solving and Financial Literacy. OECD Publishing, 264 s. Dostupné z: doi:10.1787/9789264190511-en.

- [33] OECD, 2016. International Survey of Adult Financial Literacy Competencies, OECD Publishing, 100 s. Dostupné z: <http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/OECD-INFE-International-Survey-of-Adult-Financial-Literacy-Competencies.pdf>
- [34] Počet lidí s dluhem po splatnosti nebo s osobním bankrotem klesá. Meseč.cz [online]. Veronika Doskočilová, 18. 1. 2019 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.meseč.cz/aktuality/pocet-lidi-s-dluhem-po-splatnosti-nebo-s-osobnim-bankrotem-klesa/>
- [35] Pojištění schopnosti splácet. Peníze.cz [online]. Monika Veselíková. [cit. 2019-03-06] Dostupné z: <https://www.penize.cz/pojisteni/328081-pojisteni-schopnosti-splacet-kdy-pomuze-a-co-stoji>
- [36] REJNUŠ O., 2014. Finanční trhy. GRADA Publishing, a.s. ISBN 978-80-247-3671-6.
- [37] SMRČKA L., 2007. Osobní a rodinné finance. Professional Publishing. ISBN 978-80-8694-41-2.
- [38] SOLUS. Zájmové sdružení právnických osob [online]. Praha 4, 2019 [cit. 2019-03-18]. Dostupné z: www.solus.cz
- [39] Srovnání dluhu domácností ve světě. Finlord.cz [online]. 2. 3. 2018 [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <https://finlord.cz/2018/03/srovnani-dluhu-domacnosti-ve-svete/>
- [40] Stav hypotečních úvěrů. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR [online]. Praha, 2018 [cit. 2019-02-13]. Dostupné z: <https://www.mmr.cz/getmedia/11ad6dda-6460-4ad6-9b1f-4ed59a438bec/Stav-hypotecnich-uveru-v-krajich-za-leden-az-prosinec-2018,-s-logem.pdf.aspx?ext=.pdf>
- [41] Struktura a vývoj státního dluhu. Ministerstvo financí ČR [online]. Praha 1: Ministerstvo financí ČR, 2019. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/dluhova-statistika/struktura-a-vyvoj-statniho-dluhu>
- [42] SYROVÝ P., NOVOTNÝ M., 2005. Osobní a rodinné finance. GRADA Publishing, a.s. ISBN 80-247-1098-6.
- [43] SYROVÝ, P., TYL, T. Osobní finance: řízení financí pro každého. Praha: Grada, 2014. Finance (Grada). ISBN 978-80-247-4832-0.
- [44] Systémy a formy oddlužení v Evropě. Mapa exekucí [online]. Praha: Ekumenická akademie, 2019 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: <http://mapaexekuci.cz/mapa/>

- [45] Systémy a formy oddlužení v Evropě. Mapaexecuci.cz [online]. Praha. Duben 2017 [cit. 2019-03-19] Dostupné z: http://mapaexecuci.cz/wp-content/uploads/2017/04/Analyza_WEB.pdf
- [46] ŠKVÁRA, M. Finanční gramotnost. 1. Praha, 2011. ISBN 978-80-904823-0-2.
- [47] TEPLÝ P. a kol., 2013. Navigátor bezpečného úvěru. Nakladatelství Karolinum, Praha. ISBN 978-80-246-2287-3
- [48] Ukazatele zadluženosti. Mendel University [online]. Brno. [cit. 2019-03-01] Dostupné z: https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=52867;lang=cz
- [49] V roce 2018 narostla ochota dlužníků splácet dluhy. Investiční web [online]. Praha 4, 10.2.2019 [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: <https://www.investicniweb.cz/news-eos-ksi-v-roce-2018-narostla-ochota-dluzniku-splacet-dluhy/>
- [50] Velké srovnání poskytovatelů půjček. Peníze.cz [online]. Praha 4: Daniel Hůle, 2018 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: <https://www.penize.cz/spotrebitelske-uvery/329475-velke-srovnani-poskytovatelu-pujcek>
- [51] Vývoj insolvenčí v České republice v roce 2018. Výzkum insolvence [online]. Praha: Výzkum insolvence, 2019 [cit. 2019-02-12]. Dostupné z: http://crefoport.cz/wp-content/uploads/2019/01/TZ_Insolvence_2018_fin.pdf
- [52] Vývoj pojistného trhu. Česká asociace pojišťoven [online]. Praha. 28.1.2019 [cit. 2019-03-08] Dostupné z: <http://www.cap.cz/images/statisticke-udaje/vyvoj-pojisteno-trhu/STAT-2018Q4-CAP-CZ-2019-01-28-WEB.pdf>
- [53] Výzkumná studie k finančnímu chování domácností. Czech-ba [online]. M. Mendele, P. Teplý, 12. 9. 2018 [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: https://www.czech-ba.cz/sites/default/files/studie_cba_final.pdf
- [54] Zpráva o vývoji finančního trhu v roce 2017. Ministerstvo financí ČR [online]. Praha 1: Ministerstvo financí ČR, 2018. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/financni-stabilita-a-dohled/vyvoj-financniho-trhu/2017/zprava-o-vyvoji-financniho-trhu-v-roce-2-32086>
- [55] Zvyšování finanční gramotnosti. Česká národní banka [online]. Praha: ČNB, 2010 [cit. 2019-03-29]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/spotrebitel/financni_gramotnost/mereni_fg_tk_20101213/index.html

- [56] Životní pojištění k hypotéce není jen nutné zlo. Hypoindex.cz [online]. Praha 8: Hypoindex.cz, 2016 [cit. 2019-03-12] Dostupné z: <https://www.hypoindex.cz/clanky/zivotni-pojisteni-k-hypotece-neni-jen-nutne-zlo/>